Univerzita Palackého v Olomouci

Pedagogická fakulta

Katedra společenských věd

Diplomová práce

Bc. Adéla Nevřelová

Matice opavská a české školství v českém Slezsku

Olomouc 2025 vedoucí práce: Mgr. Pavel Krákora, Ph.D.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

……

Adéla Nevřelová

Poděkování

Děkuji Mgr. Pavlu Krákorovi, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce, za jeho vstřícný přístup a cenné rady. Dále bych ráda poděkovala PhDr. Jaromíře Knapíkové za pomoc při hledání historických pramenů a literatury. V neposlední době chci poděkovat mým blízkým za podporu a motivaci při psaní této práce.

Anotace

Jméno a příjmení: Adéla Nevřelová
Katedra: Katedra společenských věd
Vedoucí práce: Mgr. Pavel Krákora, Ph.D.
Rok obhajoby: 2025

Název práce: Matice opavská a české školství v českém Slezsku
Název práce v angličtině: Matice opavská and czech education in czech Silesia
Anotace: Diplomová práce sleduje školskou činnost Matice opavské v českém Slezsku od založení spolku (1877) po jeho zánik (1948) a popisuje proces budování českého školství a formování české národní identity v této oblasti v souvislosti s proměnlivými celospolečenskými poměry na našem území.
Klíčová slova: Matice opavská, Slezsko, školství, národní identita, vlastenectví, nacionalismus, poměry mezi Čechy a Němci
Annotation: The diploma thesis follows the educational activities of Matice Opavská in Czech Silesia from the foundation of the association (1877) to its demise (1948). It describes the process of building Czech education and the shaping of Czech national identity in this region in the context of changing socio-political conditions in our territory.
Keywords: Matice opavská, Silesia, education, national identity, patriotism, nationalism, relations between Czechs and Germans
Rozsah práce: 81 stran
Jazyk práce: český

Obsah

Úvod 7

1 Matice opavská a české národní hnutí ve Slezsku 8

1.1 Okolnosti vzniku spolku 8

1.2 Cesta k matici 11

2 Školská činnost Matice opavské za monarchie (1877-1918) 15

2.1 Počáteční období činnosti spolku 15

2.2 Soukromé nižší české gymnázium v Opavě 18

2.3 Soukromá česká škola obecná v Opavě 21

2.4 Školské aktivity spolku od 90. let 19. století do začátku první světové války 22

2.5 Školské aktivity spolku za první světové války 30

3 Školská činnost Matice opavské za první republiky a za německé okupace (1918-1945) 34

3.1 Národnostní poměry v počátcích Československé republiky 34

3.2 Vliv nových státních a celospolečenských poměrů na Matici opavskou 36

3.3 Školské aktivity spolku od roku 1918 do konce 20. let 20. století 41

3.4 Situace na Hlučínsku 49

3.5 Školské aktivity spolku ve 30. letech 20. století 52

3.6 Matice opavská a české školství v letech 1938-1945 55

4 Školská činnost Matice opavské v posledních letech její existence (1945-1948) 58

4.1 Obnovení Matice opavské po 2. světové válce 59

4.2 Školské aktivity spolku v letech 1945-1948 60

4.3 Snahy o univerzitu 62

4.4 Zánik Matice opavské 64

5 Využití diplomové práce ve výuce žáků na druhém stupni základních škol 66

5.1 Pracovní list pro rozvoj čtenářské gramotnosti – Rozdíl mezi projevy vlastenectví a nacionalismu 68

5.1.1 Užití ve výuce a reflexe vyučovací hodiny 69

5.2 Příprava vyučovací jednotky – Matice opavská jako jeden ze symbolů rozvoje české národní identity ve Slezsku 70

Závěr 75

Seznam použitých zdrojů 77

Seznam obrázků 80

Seznam příloh 81

Přílohy 82

Úvod

Matice opavská se jakožto spolek národně obranného charakteru podílela na rozvoji a upevňování české národní identity ve Slezsku, přičemž největší důraz kladla na budování českého školství v této oblasti. Mimo to se zasloužila také o rozmach místního knihovnictví a archivnictví a soustředila se rovněž na vlastivědnou a ediční činnost. Díky své dlouholeté usilovné práci si získala uznání nejen mezi ostatními spolky a organizacemi, ale také v řadách politiků, historiků a známých osobností české kultury.

Cílem diplomové práce je komplexně shrnout a popsat činnost Matice opavské v oblasti českého školství od jejího založení roku 1877 až po její zánik v roce 1948 s ohledem na měnící se státoprávní a společenské poměry v průběhu celého tohoto období.

Teoretická část diplomové práce je členěna do čtyř základních kapitol, dále rozdělených na podkapitoly, které představují jednotlivá období působení spolku. První kapitola popisuje stav české společnosti před vznikem Matice opavské a proces jejího zakládání, jež byl doprovázen značnými komplikacemi. Kapitola druhá se věnuje počátečnímu období činnosti spolku a formování jeho programu pod nadvládou Rakouska-Uherska a v letech 1. světové války. O vrcholném období školské činnosti Matice opavské, tedy 20. a 30. letech minulého století, pojednává třetí kapitola. Oblast působnosti spolku byla tehdy rozšířena mimo jiné i na Hlučínsko, kde muselo být české školství budováno prakticky od základů. Do konce 30. let se spolku podařilo zřídit místní odbory téměř ve všech obcích na území svého vlivu, nicméně po vypuknutí 2. světové války musel spolek přerušit veškerou činnost. Čtvrtá kapitola je věnována poslednímu období existence spolku, kdy po válce sice došlo k jeho obnovení, ale jeho národně obranná práce začala po hromadných odsunech Němců ztrácet smysl. V tomto období tak spolek vynakládal úsilí především při jednáních o zřízení univerzity v Opavě, následně byl však roku 1948 definitivně rozpuštěn.

Praktická část práce, zasazená do páté kapitoly, se poté věnuje možnostem využití tématu práce a jeho dílčích motivů ve výuce žáků základních škol.

Toto téma jsem si pro diplomovou zvolila proto, že má pro mě jakožto opavskou rodačku osobní význam. Mým záměrem je nejen vytvořit souhrnný text o školských aktivitách Matice opavské, ale také poukázat její nebetyčný přínos při formování moderní české společnost v oblasti českého Slezska.

1 Matice opavská a české národní hnutí ve Slezsku

Matice opavská, již bychom mohli charakterizovat jako českou národně obrannou jednotu, si dodnes udržuje pozornost regionálních historiků a představuje jakýsi symbol emancipačních snah českých obyvatel v tehdejším Rakouském Slezsku.[1] Český historik, právník a politik JUDr. Jan Kapras při slavnostním projevu k šedesátiletému výročí spolku na jubilejní valné hromadě Matice opavské 14. února 1937 výstižně shrnul tento emancipační proces jako *„probuzení českého lidu opavského, které se vznikem a trváním Matice opavské je tak úzce spjato a k němuž došlo tak poměrně pozdě."*[2] Kapras hovořil zcela bez nadsázky. Oproti obyvatelům Čech a Moravy bylo národnostní povědomí Slezanů opožděno o minimálně pětadvacet let.[3] Jednou z příčin pozdního rozvoje národního hnutí na tomto území bylo národnostní, potažmo jazykové složení místního obyvatelstva. V Čechách a na Moravě si intelektuální elity uvědomovaly problém prosazování německého jazyka na úkor jazyka českého i všeobecný útlak české národní identity a po revoluci roku 1848 se snažili využít možnosti vyjádřit své názory a postoje k dění ve společnosti. Opavsko ovšem bylo před rokem 1848 územím, kde obyčejní lidé žili na tzv. jazykové hranici a výše zmíněné problémy si uvědomovali stěží. Místní byli ve většině případů bilingvní, nicméně ne v tom smyslu, že by ovládali spisovnou češtinu a spisovnou němčinu. Hovořilo se zde jakýmsi dialektem, který vznikl smíšením těchto dvou jazyků.

1.1 Okolnosti vzniku spolku

V druhé polovině 19. století vzrostl význam spisovného německého jazyka, a to především ve městech. Například Opava byla v letech 1848 a 1849 správním centrem Opavského kraje, kde majoritní skupinu obyvatel tvořili Němci. Jazykem komunikačním, vyučovacím i úředním zde proto byla němčina. U lidí, kteří se, většinou z ekonomických důvodů, stěhovali z menších obcí do měst, bylo žádoucí, aby si spisovnou němčinu osvojili, jelikož její znalost značila kulturní asimilaci s převládajícím etnikem, což ovlivňovalo sociální status jedince. Představitelé české inteligence, kteří žili a působili v Opavě, tedy rovněž mluvili plynule německy, a bylo jich navíc málo. Zde se dostáváme k další příčině zdejšího opožděného „boje o češství". Ačkoli místní česká menšina měla své zástupce toužící prosadit český jazyk, česky psaný tisk nebo například vzdělávání českých dětí v jejich mateřském jazyce, dlouhou

[1] DOKOUPIL, Lumír, Ondřej HANIČÁK, Zdeněk JIRÁSEK, Jaromíra KNAPÍKOVÁ a kol. 140 let Matice opavské: vybrané kapitoly z dějin české národnostní emancipace ve Slezsku, s. 11.
[2] Jubilejní zpráva o činnosti Matice opavské na Opavsku a Hlučínsku: 1877-1937, s. 3.
[3] KOČVARA, Vlastimil a Jaromíra KRAMNÁ. Matice opavská 1877 – Matice slezská 1997, s. 3.

dobu neměli při svých snahách potřebnou podporu. A to jak ve vlastních řadách (z důvodu nízkého počtu zde působících českých intelektuálů), tak mezi česky mluvícími obyvateli, žijícími zejména na vesnicích, v jejichž životech nehrálo vzdělání a národní uvědomění klíčovou roli.[4]

Ve Slezsku tehdy neexistovala žádná oficiální organizace, která by pečovala o šíření osvěty mezi českými obyvateli a která by měla národně vzdělávací a výchovný charakter.[5] Vznik spolků a jiných občanských sdružení ostatně umožnilo až vydání spolčovacího zákona roku 1867.[6] Za jakési předchůdce pozdějších spolků můžeme nicméně pokládat čtenářské kroužky, které vznikaly již od roku 1848, ale nevedly oficiální seznamy členů a neměly nacionálně politickou náplň. Takové kroužky ve svých počátcích pouze zprostředkovávaly českým čtenářům knihy psané v jejich rodném jazyce, zpravidla dovážené z Čech a Moravy. Po přijetí spolčovacího zákona se právě tyto kroužky pozvolna proměňovaly na besedy, jejichž cílem již nebylo pouhé šíření česky psané literatury, nýbrž i informování českých obyvatel o politice, o událostech ve světě a o nutnosti zapojení místní české menšiny do veřejného dění. Tato sdružení byla konzervativní, v jejich čele stáli duchovní a svým programem nevystupovala proti monarchii, stála si ale za myšlenkou národní rovnoprávnosti ve Slezsku, čímž si znepřátelila zástupce německých politických spolků, německé regionální politiky i opavské zemské úřady. [7]

Teprve šedesátá léta znamenala pro Opavsko a pro místní vlastence výrazný krok v rozvoji českého národního hnutí. Zasloužily se o to nejen výše zmíněné nově vznikající katolicko-politické besedy, ale ve velké míře také profesor opavského gymnázia Antonín Vašek a jeho Opavský besedník.[8] Jednalo se o první české tištěné periodikum v Rakouském Slezsku a první číslo vyšlo 1. března 1861. Pravidelně zde byly zveřejňovány články o historii národa českého, přispívat ale mohli krom historiků i ostatní zástupci z řad české inteligence.[9] Mimo to Opavský besedník vlastence informoval o rozmachu národního života nejen v Čechách a na Moravě, ale i v zahraničí, například ve Vídni, Vratislavi, nebo dokonce ve Spojených státech amerických, kde tehdy působila Slovanská lípa.[10] Dne 30. prosince 1865 byl Vašek donucen z ekonomických důvodů vydávání tohoto listu zastavit. Vydávání časopisu se podepsalo na jeho zdravotním stavu, jelikož nebyl profesionálním redaktorem, a práci tak musel obětovat o to více

[4] DOKOUPIL, pozn. 1, s. 12 a 13.
[5] KOČVARA, pozn. 3, s. 3.
[6] DOKOUPIL, pozn. 1, s. 17.
[7] KNAPÍKOVÁ, Jaromíra. Matice opavská: spolek, osobnosti a národní snahy ve Slezsku 1877-1948, s. 9 a 10.
[8] BAKALA, Jaroslav. Slezsko, s. 63.
[9] MÜLLER, Karel, Rudolf ŽÁČEK, Martin ČAPSKÝ a kol. Opava: Dějiny českých, moravských a slezských měst, s. 251.
[10] KNAPÍKOVÁ, pozn. 7, s. 9.

času a energie. Dále své názory publikoval, jako mnozí jiní přispěvatelé z Opavska, v Olomouckých novinách a jiných periodikách, Slezané nicméně opět postrádali vlastní český časopis.[11]

Na tradici Opavského besedníku o pět let později navázal novinář Jan Zacpal, pod jehož vedením začal v roce 1870 vycházet Opavský týdeník.[12] I u zrodu tohoto periodika stál Antonín Vašek, který byl nadále aktivním podporovatelem národních snah ve Slezsku, mimo něj se o vznik časopisu zasloužili také kněz z Kateřinek Antonín Gruda a středoškolský profesor Vincenc Prasek, který v minulosti spolupracoval i s Opavským besedníkem.[13] Opavský týdeník byl listem poučným, ale i zábavným, a jeho veřejné čtení probíhalo na shromážděních výše zmíněných katolicko-politických českých besed.[14]

Duchovní, kteří stáli v čele besed, a osobnosti podílející se na tvorbě a vydávání českého týdenního tisku se shodovali v nacionálních postojích a společně zformulovali základní požadavky na národní sebeurčení slezských Čechů z Opavska, které posléze 12. září 1869 proklamovali na shromáždění tábora lidu na Ostré hůrce u Chabičova.[15] Národní hnutí požadovalo rovnoprávnost ve školách a na úřadech, participaci na samosprávě, ale také zřízení českého gymnázia a přípravnu pro učitele v Opavě; němčina byla totiž nejen jazykem státní správy, justice a opavského magistrátu, ale také jazykem vyučovacím, a to na všech středních školách včetně tehdejšího učitelského ústavu.[16] Výjimkou bylo pouze elementární školství, které sice akceptovalo výuku v českém jazyce, nicméně čeští středoškoláci byli poté na německých školách jazykově znevýhodnění, v důsledku čehož jich na vyšších gymnáziích a reálkách ubývalo.[17] Organizátoři tábora lidu Antonín Gruda, Antonín Vašek a duchovní Kazimír Tomášek na základě souhlasu tisíců účastníků akce odeslali zmíněné požadavky císaři ve Vídni.[18]

Požadavky české menšiny však nebyly pro politické reprezentanty majoritního německého obyvatelstva ani pro zemského prezidenta Alexandra von Summera akceptovatelné, a tudíž jim nebylo vyhověno. Dosaženo nebylo ani hlavního cíle národního hnutí, tedy založení české střední školy.[19] Rozsáhlá kampaň za právo českých středoškoláků vzdělávat se v rodném

[11] MÜLLER, pozn. 9, s. 251 a 252.
[12] KNAPÍKOVÁ, pozn. 7, s. 9.
[13] DOKOUPIL, pozn. 1, s. 17.
[14] KNAPÍKOVÁ, pozn. 7, s. 9.
[15] Tamtéž, s. 10.
[16] DOKOUPIL, pozn. 1, s. 17.
[17] MÜLLER, pozn. 9, s. 251.
[18] KNAPÍKOVÁ, pozn. 7, s. 10.
[19] DOKOUPIL, pozn. 1, s. 17.

jazyce, kterou započal již v roce 1864 Opavský besedník a v následujících letech v ní usilovně pokračovali slezští buditelé, skončila neúspěchem.[20]

1.2 Cesta k matici

S neutěšenou situací českých středoškolských studentů ve Slezsku se odmítali smířit redaktor Opavského týdeníku Jan Zacpal a středoškolský profesor a milostovický rodák Vincenc Prasek. Prasek se již během vysokoškolských studií podílel na osvětové a buditelské činnosti v rodném Slezsku a po dokončení studií v roce 1868 nakrátko přijal neplacené místo suplenta na německém gymnáziu v Opavě, brzy nato však přijal místo profesora na českém Slovanském gymnáziu v Olomouci. I přesto se nadále angažoval v rámci národního hnutí ve Slezsku, přispíval svými články do Opavského besedníku, posléze i do Opavského týdeníku, a udržoval kontakt s místními vlastenci.[21] Pasek měl tedy přehled o situaci Čechů ve Slezsku, zároveň měl ale také díky svému působení v Olomouci sledovat úspěšné aktivity školských matic v Prostějově a v Olomouci, kde se právě díky těmto spolkům postupně rozrůstala síť českých škol, školy střední nevyjímaje.[22] To ho inspirovalo k myšlence založit podobný spolek i ve Slezsku a tento nápad představil Zacpalovi, na což Prasek ve svých pamětech vzpomíná takto: *„…stoupla mi na oči krutá skutečnost, že ve Slezsku co 19 000 německých obyvatelů má svou střední školu, ale 260 000 Slovanů slezských ani jedné jediné. Když Zacpal mé mínění, abychom se pokusili o Matici uslyšel, schvátil je rozhodně, ač netajil se různými těžkostmi, jež nám nastati mohly proto, že v Opavě samé nebylo dosti domorodých inteligentů…“*. I přes Zacpalovy obavy v roce 1875 započalo jednání o založení Matice opavské.[23]

Matice opavská dle prvotní myšlenky Praska a Zacpala neměla být spolkem politickým a měla být zcela oproštěna od zájmů církve. Po vzoru starších institucí Matice české (založené roku 1831) a Matice moravské (založené 1852) měla plnit úlohu kulturní.[24] Prasek od počátku prosazoval, aby měla Matice opavská rovněž právo založit českou střední školu, tedy aby byla školská. Uvědomoval si však, že získání finančních prostředků pro střední školu nebude v začátcích existence spolku jednoduché, a tak se alespoň upínal k myšlence, že by mohla matice plnit úlohu vzdělávací a osvětovou vydáváním vlastivědného časopisu.[25]

---

[20] MÜLLER, pozn. 9, s. 251.
[21] BARTEČEK, Ivo. Historiografie Moravy a Slezska: svazek 2, s. 22.
[22] KNAPÍKOVÁ, pozn. 7, s. 12.
[23] PRASEK, Vincenc a Milada PÍSKOVÁ. Paměti Vincence Praska, s. 119.
[24] KNAPÍKOVÁ, pozn. 7, s. 11.
[25] PRASEK, pozn. 23, s. 120.

K jednání Prasek se Zacpalem přizvali kněze Antonína Grudu, který byl jedním z čelních představitelů slezských besed. Prasek žil a pracoval v Olomouci, což mu neumožňovalo věnovat záležitostem spolku tolik času, kolik bylo třeba, a proto byly veškeré přípravné a administrativní práce zcela svěřeny Grudovi. Zacpal odmítl řídící postavení z důvodu jeho redaktorské činnosti pro politický tisk, což se neshodovalo s apolitickými záměry spolku. Byl navíc původem Hanák, a nepovažoval tak za vhodné formálně proklamovat zájmy Slezanů.[26]

Od 23. září do 9. října 1875 podnikl Antonín Gruda zájezd za vlastenci z Českých Budějovic, Olomouce, Prahy, Štýrského Hradce a Vídně, kterým představil iniciativu slezského národního hnutí založit vlastní kulturně činnou organizaci. Tato cesta dopadla úspěšně a zaručila Matici opavské velké množství podporovatelů, přičemž někteří dokonce dali Grudovi příslib finanční podpory, jiní slíbili spolek podpořit knihami a jinými věcnými dary. Antonín Vašek, dřívější redaktor Opavského besedníku, byl zase Grudou požádán, aby přednesl slezské memorandum moravským politikům v Brně, kde Vašek tehdy působil.[27]

Zatímco se zprávy o nově připravovaném slezském spolku postupně šířili v českém tisku, zakládající členové Matice opavské započali práci na stanovách. Koncept prvních stanov vypracoval Antonín Gruda, nicméně Praskovi, který si měl první verzi stanov přečíst a poupravit, přišel Grudův písemný projev složitý a poněkud těžkopádný. Prasek text zcela přestylizoval a některé formulace zjednodušil tak, aby byly srozumitelné i veřejnosti. I po obsahové stránce stanov se tvůrci názorově rozcházeli. Zmiňme například Grudův návrh, aby se sídlo Matice opavské nacházelo v přilehlých Kateřinkách, které byly po dlouhá léta střediskem vlasteneckých aktivit na Opavsku a kde rovněž vznikla katolicko-politická beseda, v jejímž čele stál právě Antonín Gruda. Prasek nicméně tento návrh rázně odmítl s tím, že sídlo spolku Matice opavská se musí nacházet v Opavě. Polemizovalo se také o výši příspěvků přispívajících členů. Do Praskovy upravené verze stanov pro změnu zasahoval Jan Zacpal, který zpochybnil v textu formálně ukotvenou představu Praska o tom, že jednací řečí spolku by měla být výhradně spisovná čeština. Zacpal tento paragraf vyškrtl s tím, že v ústním projevu to zkrátka není možné. Všichni zúčastnění se naopak shodli na nutnosti udělit spolkovému výboru co největší pravomoci v porovnání s právy institutu valné hromady, jelikož podle nich jsou veškeré záležitosti na valných hromadách projednávány pouze povrchně. V květnu 1876 byla finální verze stanov odeslána k posouzení členům starších českých spolků do Brna a Olomouce a 22. července byl ustaven přípravný výbor Matice opavské v čele s Ludvíkem Ochranou,

[26] KNAPÍKOVÁ, pozn. 7, s. 13 a 14.
[27] PRASEK, pozn. 23, s. 120.

farářem ze Stěbořic, jemuž byla svěřena moc jednat s úřady. Dalšími členy byli zástupci či starostové obcí, například Jan Hýl ze Slavkova, Jan Florián Lhotský z Hlavnice, Ignát Víteček z Kateřinek a Jan a Tomáš Klimešové ze Zlatník a v neposlední řadě praktický lékař Jak Kolofík z Opavy.[28]

Vznik spolku zprvu nebyl slezskou zemskou vládou povolen. Zdrcující verdikt rekapituloval Vincenc Prasek slovy: *„…dne 8. srpna vláda Matici opavskou zakázala, že prý by spolek ten, maje sídlo v Opavě převahou německé, pokoj mezi obyvatelstvem rušil, a tím veřejný pokoj a pořádek v nebezpečí uváděl.“*[29] Opavský týdeník vyjádření vlády otiskl a zdůraznil čtenářům, že záměrem Matice opavské rozhodně není rozdělovat společnost, rušit veřejný pořádek a jakkoli zasahovat do politických záležitostí. K tomu se ostatně zavázala již v úvodním odstavci svých stanov, který zní: *„§1. Účelem Matice Opavské jest: šířiti osvětu a vzdělání mezi lidem československým ve Slezsku. Záležitosti politické jsou mimo účel spolku.“* Dále redakce upozornila na skutečnost, že zprávu o nepovolení matice věděly jisté, blíže nespecifikované, těšínské noviny dříve než členové spolku.

Zřizovatelé spolku se rozhodli na zákaz zemské vlády reagovat odvoláním k ministerstvu vnitra ve Vídni prostřednictvím brněnského právníka Wolfganga Kusého.[30] Ministerstvo vnitra na základě předložených stanov neshledalo žádný důvod Matici opavskou nepovolit, a proto předalo zprávu o kladném vyřízení odvolání a o povolení činnosti 9. ledna 1877 opavskému purkmistrovi. Zřizovacímu výboru byla informace sdělena o týden později, tedy 16. ledna.[31] Současně se vznikem spolku byly oficiálně schváleny první stanovy Matice opavské, které následně vydal Opavský týdeník v nákladu jednoho tisíce výtisků.[32] Toto periodikum poskytovalo spolku v jeho počátcích prostor pro vydávání článků a prohlášení k veřejnosti, jelikož v prvních letech působení nebylo z finančních důvodů vhodné zakládat nový tiskový orgán. Pokusem o samostatný spolkový tisk bylo první (a následně až do roku 1892 poslední) číslo Věstníku Matice opavské, které vyšlo v nákladu pěti set kusů roku 1878.[33]

Přípravný výbor Matice opavské již před povolením činnosti rozhodl o místě konání ustavující valné hromady, která byla svolána na druhou hodinu odpolední 12. února 1877. Do domu č. 2 na Dolním náměstí v Opavě, který byl využíván ke schůzím Katolicko-politického kasina, se toho dne dostavili kromě dosavadních členů také zájemci o členství ve spolku. Programem prvního zasedání valné hromady bylo čtení stanov, potvrzování členských přihlášek

[28] KNAPÍKOVÁ, pozn. 7, s. 15-17.
[29] PRASEK, pozn. 23, s. 125.
[30] KNAPÍKOVÁ, pozn. 7, s. 17.
[31] PRASEK, pozn. 23, s. 126 a 127.
[32] KNAPÍKOVÁ, pozn. 7, s. 14.
[33] Tamtéž, s. 68.

a v neposlední řadě volba stálého výboru.[34] Ludvík Ochrana byl většinou hlasů zvolen předsedou, Josef Beně náměstkem, jednatelem a knihovníkem se stal Antonín Gruda a pokladníkem Jan Kolofík. Vincenc Prasek, Jan Hýl a Jan Florián Lhotský zůstali přísedícími členy bez funkce.[35] Funkcionáři Kolofík, Beně a Gruda zajistili možnost uložit finanční prostředky spolku, které dle prvního zveřejněného výkazu pokladníka Kolofíka činily 580 zlatých, v Rolnické záložně v Kateřinkách. Zde všichni tři působili i v rámci katolicko-politické besedy a toho vzájemné propojení Matice opavské s dalšími českými spolky se později stalo terčem posměšků ze strany německých nacionalistů. Ti vtipkovali, že v Opavě žije pět Čechů, kteří dohromady tvoří čtyři české spolky. Součástí programu první valné hromady bylo také čtení pozdravných telegramů především od slezských studentů z Olomouce, Prahy a Příbora, kteří nově vzniklé organizaci vyjádřili podporu. Ochrana, Gruda a Prasek přednesli svá provolání k účastníkům zasedání, ve kterých líčili nelehkou situaci českého lidu ve Slezsku, ale i neutěšenou situaci zdejšího českého školství. Dodali, že právě Matice opavská by mohla být východiskem těchto problémů.[36]

[34] Tamtéž, s. 17 a 18.
[35] PRASEK, pozn. 23, s. 128.
[36] KNAPÍKOVÁ, pozn. 7, s. 18 a 19.

2 Školská činnost Matice opavské za monarchie (1877-1918)

Matice opavská si stanovila hned několik cílů, mezi něž patřilo založení knihovny, založení muzea s archivem, značné ambice si kladla rovněž v ediční činnosti.[37] Hlavním a zpravidla vždy na prvním místě zmiňovaným úkolem spolku však bylo *„vybudování skutečně českého školství, v němž by jazykem a duchem českým bylo vzděláváno české dítě opavské.“*[38] Za příhodné činitelé spolku pokládali i zřízení české „vzdělavatelny učitelské“. Ne že by zde snad do té doby čeští učitelé nepůsobili – už Vincence Praska na německém gymnáziu v Opavě vyučoval pozdější redaktor Časopisu Muzea Království českého v Praze Jan Lepař, jenž v Praskovi probudil zájem o historii. Za vlastními studii ale obvykle museli dojíždět daleko a výuku pak samozřejmě museli vést, snad jen s výjimkou tehdy nepovinné češtiny, v jazyce německém, a to na všech středních školách.[39] Veřejností negativně vnímané nařízení Zemské vlády z roku 1872, tzv. lex Zeynek, pak zavedlo německý jazyk povinně i do českých obecných škol, a to od nejnižšího stupně, kde byly děti do té doby vyučovány jazykem mateřským.[40] Čeští Slezané volali po rovnoprávnosti ve vzdělání pro své děti a jejich požadavky, v minulosti ze stran vládních orgánů ignorovány a již mnohokrát zavrhnuty, měly být postupně prostřednictvím Matice opavské uskutečněny.

2.1 Počáteční období činnosti spolku

Členové spolku si byli vědomi toho, že úspěchu snáz dosáhnou za podpory ostatních českých spolků, s co nejvyšším počtem příznivců z řad české inteligence, a především s důvěrou veřejnosti.[41] Již na prvním zasedání valné hromady udělal Vincenc Prasek dobrý dojem na posluchače svou řečí o prospěchu plynoucím z českých škol a z vyučování českých dětí v mateřském jazyce.[42] Jednatel spolku Antonín Gruda zase vypracoval k oslovení veřejnosti propagační letáky a zaslal do všech vlasteneckých novin provolání „k národu Československému“.[43] Pražský list Pokrok otiskl 6. května 1877 apel Důtklivé slovo ze Slezska, který promlouval ke všem „uvědomělým Čechoslovanům“, aby přispěli na obranu proti německému útlaků svým krajanům na Opavsku.

---

[37] KNAPÍKOVÁ, Jaromíra. Matice opavská: spolek, osobnosti a národní snahy ve Slezsku 1877-1948, s. 25.
[38] Jubilejní zpráva o činnosti Matice opavské na Opavsku a Hlučínsku: 1877-1937, str. 5. (dále „Jubilejní zpráva…“)
[39] KNAPÍKOVÁ, pozn. 37, s. 32.
[40] JIRÁSEK, Zdeněk a Karla VYMĚTALOVÁ. Vývoj školství ve Slezsku a otázka „slezské identity“, In: Acta historica Neosoliensia: vedecký časopis pre historické vědy, 2014, roč 17, č. 1-2, s. 259.
[41] KNAPÍKOVÁ, pozn. 37, s. 32.
[42] ČEPELÁK, Václav. Památník Matice opavské 1877-1927, s. 33.
[43] KNAPÍKOVÁ, pozn. 37, s. 19 a 20.

V podstatě můžeme říct, že úvodní rok činnosti spolku se nesl v duchu snah zviditelnit první slezskou obrannou jednotu i mimo území Slezska a získat provozní kapitál. Výbor Matice opavské se rovněž soustředil na získávání členů, kterých bylo ke konci roku 1878 již 303, z toho 82 činných, 143 přispívajících a zbylých 78 byli dárci. Převážnou část členstva tvořili kněží (83), podnikatelé (34) a učitelé (31). Méně početnou skupinu 15 osob tvořili studenti. Kromě jednotlivců se ke členství přihlásily také organizace, například Akademický čtenářský spolek v Praze, Ústřední rolnická záložna v Olomouci, Rolnická záložna v Kateřinkách či Čtenářský spolek v Přerově.[44] Příznivce si Matice našla i mezi známými osobnostmi celonárodní české kultury, z nichž můžeme zmínit například Mikoláše Alše, který vytvořil návrh spolkového odznaku, Jana Nerudu, Ladislava Josefa Čelakovského, Jana Palackého nebo také politiky F.L. Riegera, T.G. Masaryka a Eduarda Grégra.[45]

I přes rozrůstající se členskou základnu však spolek stále nedisponoval peněžním majetkem potřebným k naplnění stanovených cílů. Závěrem roku 1878 čítala matiční pokladna 229 zlatých, jež sesbírala od jednotlivců, 449 zlatých zase pocházelo z příspěvků organizací. Nepatrné částky poskytovaly sbírky z lidových zábav nebo divadelních a pěveckých představení, jež se konaly ve prospěch Matice.[46] České gymnázium, na jehož zřízení se činitelé spolku hodlali soustředit primárně, vyžadovalo finanční prostředky, na něž byla Matice v prvních letech činnosti jen stěží schopna dosáhnout. Navzdory tomu byl na schůzi výboru 29. září 1877 přijat návrh, aby profesor Vincenc Prasek, *„jakožto znalec podal rozpočet o tom, co by zřízení a udržení nižšího reálného gymnasia postupně do 10 let stálo.* "[47] Prasek nicméně 15. června 1878 podal výboru návrh o založení „přípravky", tedy školy, jež by připravovala žáky pro budoucí české gymnázium či reálku, a to již v následujícím školním roce. Návrh byl přijat s tím, že starosta, pokladník a jednatel výboru záležitost prokonzultují.[48] Jan Zacpal byl k návrhu skeptický. Konstatoval, že Matice nemá prozatím na tyto aktivity finance, a rovněž podotkl, že je pochybné zřizovat přípravku bez školy, na níž by měla žáky připravovat. Spolkový výbor Praskův návrh skutečně o čtyři měsíce později pro nedostatek prostředků zamítl.

Jako nadějné se ve věci získání finančního základu pro budoucí české gymnázium jevily schůze vybraných členů výboru (V. Prasek, J. Benš a J. F. Lhotský) s F. L. Riegrem v Praze a s Aloisem Pražákem v Brně. Opavská delegace za oběma přicházela s prosbou, aby promluvili

[44] Tamtéž, s. 20-22.
[45] MÜLLER, Karel, Rudolf ŽÁČEK, Martin ČAPSKÝ a kol. Opava: Dějiny českých, moravských a slezských měst, s. 253.
[46] KNAPÍKOVÁ, pozn. 37, s. 22-25.
[47] ZAO, Sp-MO, inv.č.1, Kniha zápisů ze schůzí, Zasedání výboru 29.2.1877, nestr.
[48] Tamtéž, Zasedání výboru 15. 6.1878, nestr.

k českému lidu na Moravě a Čechách ve prospěch Matice opavské, neboť předchozí letáková akce s výzvami podobného charakteru nedosáhla očekávaných výsledků. Tato setkání však nepřinesla zvrat v tíživé finanční situaci Matice.[49]

Výbor si zprvu nemohl dovolit zajistit pro spolek vlastní prostory, a tak k pravidelný schůzím využíval prostory veřejné, zejména hostince. Na Horním Náměstí v Opavě v hostinci „Pod prsténkem“ našli členové výboru své první „útočiště“, němečtí návštěvníci ovšem odmítali trpět, aby se podnik stal „shromaždištěm Čechů“, a tak hostinský konání schůzí spolku na tomto místě zakázal. Stejný proces se opakoval i v hostinci na Ostrožné ulici. Krátce se výbor scházel v redakci Opavského týdeníku, než podnikatel Josef Fromm nalezl hostinec na Rybím trhu, který měl velmi slabou návštěvnost. Členové Matice se zde začali pravidelně setkávat a po čase se rozhodli odkoupit dům, v němž se podnik nacházel. Majitelem byl krnovský statkář Ludwig Wöllersdorf a kupní cenu stanovil na 19 500 zlatých.[50] Matiční výbor tuto nabídku přijal a budova se tak 29. dubna 1880 stala majetkem Matice opavské. Půjčku, již bylo nutno pro účel tohoto obchodu zjednat, sice výbor úvěrovému ústavu splácel až do roku 1917, tato investice nicméně vyřešila jeden z klíčových problémů existence a rozvoje spolku. Matiční dům se stal střediskem společenského života českého obyvatelstva v Opavě a pozdějším útočištěm pro další české spolky a organizace.[51]

V témže roce, kdy Matice konečně získala vlastní zázemí, došlo i k posunu v procesu budování českého gymnázia v Opavě. V Praze byla založena Ústřední Matice školská (jako „oponent“ k nově ustavenému spolku Deutscher Schulverein), která se stala Matici opavské oporou v jejím úsilí. První žádost o finanční pomoc byla ze strany Ústřední Matice školské zamítnuta z důvodu nedostatku zřizovacího fondu pro otevření nižšího gymnázia ve školním roce 1881/1882.[52] Druhá žádost byla konečně vyřízena kladně a výbor Matice opavské obdržel obnos 2000 zlatých se zárukou další případné podpory.[53] Když se začalo zdát, že podmínky pro realizaci gymnázia se stávají příznivějšími, objevily se překážky ze stran ministerstva vyučování, slezské Zemské školní rady a opavského purkmistrovského úřadu. Tyto orgány jednoznačně zamítly matičním výborem podaný návrh na zřízení české vzdělávací instituce v Opavě a účinkem se minula i prosba o přízeň předaná přímo císaři během jeho pobytu ve městě, podepsaná starostou výboru Zacpalem, jednatelem Čeledou a pokladníkem Kolofíkem. Úspěch nepřineslo ani druhé podání návrhu, přestože bylo předtím důkladně zkonzultováno

[49] KNAPÍKOVÁ, pozn. 37, s. 32 a 33.
[50] Z dějin Matice opavské: k 70. výročí jejího založení, s. 10 a 11.
[51] Matice slezská – Opava. Online viz.: https://www.maticeslezska-opava.cz/text/22-maticni-dum-v-opave.html, Matiční dům v Opavě. [cit. 2025-02-04]
[52] KNAPÍKOVÁ, pozn. 37, s. 33 a 34.
[53] ČEPELÁK, pozn. 42, s. 34.

s Ústřední Maticí školskou a s Českým klubem poslanců v Říšské radě.[54] Koncept návrhu dokonce obsahoval rozpočet na provozování budoucího gymnázia po dobu 4 let a závazek finančních příspěvků od Ústřední Matice školské.

Následkem opakovaných obstrukcí ze stran úřadů v záležitostech gymnázia se začala Matice soustředit na jednodušší úkol – zřízení české mateřské školky. O záměru spolku vybudovat školské zařízení i pro nejmenší české děti se jednalo již na valné hromadě v březnu roku 1878, nicméně řešení této záležitosti bylo poté zcela potlačeno úsilím o gymnázium. Téma bylo roku 1882 znovu otevřeno a jeho projednávání bylo urychleno mnoha žádostmi českých rodičů o přijetí jejich dětí do české školky. Na zasedání výboru 10. dubna 1882 bylo rozhodnuto o vyhovění požadavkům opavských Čechoslovanů a byly uvolněny první náklady na mateřskou školku. Začátkem září téhož roku se dokončovaly poslední opravy domu č. 9 na Nádražním okruhu, jehož prostory si pro školku Matice pronajala od Dr. Preclíka[55] a 17. září 1882 bylo na zasedání výboru usneseno mateřskou školku slavnostně otevřít již za 11 dní od konání schůze, tedy 28. září.[56] V prvním roce do školky docházelo 58 dětí a počet dalších zájemců byl obrovský, proto bylo 1. května 1883 otevřeno druhé oddělení. O další rok později byla zřízena i mateřská školka v Kateřinkách.[57] Ani činnost Matice v oblasti mateřského školství se neobešla bez konfliktu se školní radou, která si od spolku vyžádala seznamy rodičů všech dětí, které školku navštěvovaly. Tyto dokumenty obsahovaly i velmi citlivé údaje (národnost, povolání apod.) a spolek je odmítal vydat. Spor muselo nakonec vyřešit, naštěstí ve prospěch Matice, ministerstvo ve Vídni.[58] I prvotní náklady na mateřské školky si žádaly peněžní příspěvky od Ústřední Matice školské. Výbor Matice opavské ji následně požádal, aby převzala starost o veškeré záležitosti týkající se provozu školek, jelikož se musel soustředit na zřízení českého gymnázia.[59]

2.2 Soukromé nižší české gymnázium v Opavě

Po předchozích neúspěších ve věci založení gymnázia se musela Matice opavská uchýlit ke krajnímu řešení, tedy k odvolání k říšskému soudu, které vedli opavský advokát František Stratil a právník specializující se na jazykové otázky Josef Fanderlík z Uherského Hradiště. Negativní rozhodnutí o žádosti matičního výboru od ministerstva vyučování označil Dr.

[54] KNAPÍKOVÁ, pozn. 37, s. 34.
[55] ČEPELÁK, pozn. 42, s. 34.
[56] ZAO, pozn. 47, Zasedání výboru 17.9.1882, nestr.
[57] Jubilejní zpráva…, pozn. 38, s. 12.
[58] KNAPÍKOVÁ, pozn. 37, s. 40.
[59] ČEPELÁK, pozn. 42, s. 34.

Fanderlík za nezákonné, neboť porušuje zákonná práva slezských Slovanů. Dle Fanderlíka k celé věci nepřispěly ani argumenty druhé strany, tj. že Opava není způsobilá ke zřízení českého gymnázia a že obecně Češi ve Slezsku, slovy ministra pouzí řemeslníci, služebníci a nádeníci, střední školy nepotřebují. Po této stížnosti byla podaná v pořadí již třetí žádost, které ministerstvo muselo konečně vyhovět. A tak bylo 2. března 1883 zřízení soukromého nižšího gymnázia v Opavě po letech sporů s úřady povoleno.

Po strastech spojených s jednáním o schválení gymnázia se mohli činitelé Matice opavské soustředit na příjemnější činnost – na hledání prostor vhodných pro budoucí školu. I to se zakrátko ukázalo jako problematické, jelikož němečtí majitelé odmítali své budovy spolku prodat. Matice byla nucena obchod zajistit téměř konspiračními praktikami, kdy byl z řad členů spolku vybrán „prostředník“ Josef Fromm, podnikatel a obchodník, aby budovu pod zástěrkou vlastních potřeb pro Matici zajistil. Ten nakonec uzavřel kupní smlouvu s hrabětem Hansem Wilczkem na dva vzájemně propojené domy v tehdejší Zámecké (dnes Sněmovní) ulici za cenu 38 000 zlatých.[60] Částkou 20 000 zlatých na koupi přispěla Ústřední Matice školská, které se za tento příspěvek Matice opavská zavázala reversem, že *„v domě tom propůjčí dle potřeby školních síní za přiměřené nájemné.“*[61] O koupi budovy informoval Vincence Praska v dopise Jan Zacpal, kde s až škodolibou radostí popisuje, jaké nevrlé reakce tato novina vyvolala mezi odpůrci spolku, což Zacpal považoval za alespoň malé zadostiučinění.[62]

Budovy musely projít mírnou přestavbou, aby mohly sloužit k potřebám gymnázia. Adaptačních prací vyčíslených na 3 a půl tisíce zlatých se ovšem nechtěl účastnit žádný z opavských německých stavitelů. Zakázku nakonec přijal až podnikatel Julius Lundwall, který se do Opavy přistěhoval teprve nedávno. Stav nemovitostí nebyl ideální a postupně se přicházelo na další nedostatky, nicméně do jiných prostor nebylo možné třídy gymnázia umístit. Ještě před investicí do Wilczkových domů se zvažovala možnost zřídit gymnazijní učebny přímo v tzv. besedním domě na Rybím trhu, to by ale způsobilo existenční problémy mnohých českých opavských spolků, které zde měly sídlo a pro účely školy by se musely vystěhovat. Nezbývalo tedy než provést na domech v Zámecké ulici nejnutnější opravy a učebny umístit tam.

Před otevřeným gymnázia bylo na členech výboru, aby dosadili někoho vhodného do funkce ředitele. Ačkoli byl na tuto pozici vypsán konkurs a o místo významně projevili zájem pánové Lepař, Frechtheim a Masařík, přední členové Matice opavské trvali na kandidatuře

[60] KNAPÍKOVÁ, pozn. 37, s. 34 a 35.
[61] ZAO, pozn. 47, Zasedání výboru 4.7.1883, nestr.
[62] ZAO, Vincenc Prasek, inv. č. 588, kart. 6, Dopis Jana Zacpala dat. 18.3.1883, nestr.

profesora Vincence Praska. Toho postupně v dopisech oslovili Jan Zacpal i Antonín Gruda s tím, že právě on by byl pro místo ředitele prvního českého gymnázia v Opavě vhodným adeptem. Zatímco výbor Matice opavské se na osobě Vincence Praska téměř jednohlasně shodl a svou volbu odůvodnil tím, že Prasek je rodilý Slezan, zná místní poměry a řadu let se významně podílí na „buditelských činnostech“ ve Slezsku, Ústřední Matice školská chtěla zprvu jmenovat ředitelem českého opavského gymnázia pražského profesora Antonína Deckera. Představa, že by české slezské gymnázium vedl rodák ze Třeboně, se ale nelíbila ani Zemské školní radě v Opavě a opavský matiční výbor se nepřestával přimlouvat za svého kandidáta, následkem čehož byl nakonec Vincenc Prasek 6. července 1883 výborem Ústřední Matice školské ustanoven prvním ředitelem českého gymnázia v Opavě. Nutné ovšem bylo, aby si Prasek, v té době profesor Státního gymnázia v Olomouci (dnešní Slovanské gymnázium), zajistil uvolnění z tohoto místa, zpočátku alespoň na dobu jednoho roku. Výbor Matice opavské mu slíbil, že za něj bude platit suplenta a jemu zajistí ředitelský příspěvek, aby finančně nestrádal.[63] Po osobní schůzce s ministrem mu byla na jeden rok udělena dovolená, která mu byla následně každoročně obnovována, jeho hlavním zaměstnavatelem nicméně zůstalo olomoucké gymnázium.

Zápis do prvních ročníků připravovaného gymnázia se uskutečnil 12. září 1883, tedy pět dní před jeho slavnostním otevřením, které proběhlo 17. září 1883. Tento den byl významný nejen pro činitele Matice opavské, kteří o rozvoj českého školství ve Slezsku tak dlouho usilovali, ale i pro místní českou veřejnost. V úvodu slavnostního ceremoniálu byly po svaté mši v kostele sv. Jiří vysvěceny školní místnosti,[64] poté následovaly projevy probošta Josefa Schruma a zástupců Ústřední Matice školské Jaromíra Čelakovského a Jana Matouše Černého. Dalším bodem programu byl očekávaný projev ředitele českého gymnázia profesora Vincence Praska, který pozdravil prvních 94 studentů a připomněl posluchačům dlouholeté úsilí slezských Čechoslovanů o vlastní školy. Při té příležitosti použil příměr: *„Jsou květiny, které za 20 za 30 let jednou kvetou: tak i tato slavnosť jest květem, na který jsme čekali přes 20 let.“*[65] Odpoledne téhož dne ve svých projevech gymnáziu požehnali a poblahopřáli i hosté, kteří přijali pozvání od výboru Matice opavské.[66] Nebylo pro nikoho překvapením, že slavnostní otevření se konalo bez účasti zástupců města a zemské vlády, kteří české gymnázium stále vnímali jako symbol politického útoku ze strany Čechů.[67] Negativní postoj města, německých

[63] KNAPÍKOVÁ, pozn. 37, s. 36.
[64] PRASEK, Vincenc a Milada PÍSKOVÁ. Paměti Vincence Praska, s. 12 a 13.
[65] ŠÍL, Jiří. Vincenc Prasek (1843-1912): má vůle je mým osudem, s. 100.
[66] KNAPÍKOVÁ, pozn. 37, s. 38.
[67] ŠÍL, pozn. 65, s. 100.

obranných spolků a Zemské vlády slezské přetrvával v podstatě až do vzniku Československa. I z toho důvodu bylo české gymnázium zprvu koncipováno jako soukromé pod správou Ústřední Matice školské, 18. června 1884 mu poté bylo ministerstvem uděleno právo veřejnosti a koncem roku 1898 převzal jeho agendu stát. Právo konat maturity a vydávat maturitní vysvědčení gymnázium obdrželo až roku 1891,[68] přičemž první maturitní zkoušky se konaly od 16. do 20. července téhož roku.[69]

2.3 Soukromá česká škola obecná v Opavě

Zřídit k českému gymnáziu i českou školu obecnou zamýšleli členové Matice opavské rovněž od založení spolku a 18. března 1883 byl ustaven užší výbor, jenž byl zmocněn k řešení veškerých záležitostí spojených s jejím založením.[70] Jedním z hlavních propagátorů české obecné školy byl, jak již bylo výše zmíněno, Vincenc Prasek, který svou představu zakládal na ověřeném olomouckém modelu – žáky s nedostatečnou znalostí české mluvnice z důvodu navštěvování škol germanizujícího charakteru měla obecná škola připravit na výuku v českém jazyce na gymnáziu.[71] S touto vizí se neslučovalo vyjádření Zemské školní rady, která povolila zřízení soukromé české obecné školy, ale pouze za podmínky, že do osnov bude již od první třídy zakomponována výuka jazyka německého. Matice opavská se musela proti tomuto rozhodnutí opět odvolat u ministerstva vyučování, které nakonec v prosinci 1883 rozhodlo o povinném zařazení německého jazyka do výuky až od třetího ročníku.[72]

Ačkoli česká obecná škola zahájila výuku souběžně s gymnáziem jako škola pětitřídní, nedostatek prostoru v gymnazijní budově, kam byla umístěna, nedovoloval zajistit každé třídě vlastní učebnu. Výuka tak probíhala v ročníkově smíšených místnostech, kde se jeden učitel věnoval žákům různých tříd, což se pak neblaze odráželo na jejich výsledcích. Matice opavská opakovaně žádala o městskou dotaci na náklady spojené s vydržováním této školy, ale bez úspěchu. V roce 1885 upravilo gymnázium na svém pozemku konírnu, kde vznikly místnosti pro žáky tříd obecné školy, to ale problém vyřešilo pouze na krátkou dobu a s přibíráním dalších ročníků se situace ohledně prostorových kapacit zhoršovala, přičemž nevyhovující podmínky se týkaly i samotného gymnázia.[73] Součástí gymnazijního učitelského sboru byl i pozdější starosta Matice opavské Václav Hauer, který po letech vzpomínal na to, jak chatrný byl stav

[68] ČEPELÁK, pozn. 42, s. 35.
[69] Opavský týdeník č. 45, 13.6.1891, rubrika Drobné zprávy, s. 4.
[70] ČEPELÁK, pozn. 42, s. 35.
[71] KNAPÍKOVÁ, pozn. 37, s. 38.
[72] ČEPELÁK, pozn. 42, s. 35.
[73] KNAPÍKOVÁ, pozn. 37, s. 39.

školních budov, na všudypřítomný zkažený vzduch i na žalostně malé a nízké třídy.[74] Východiskem z těchto problémů měla být stavba nové budovy, jež měla poskytovat 11 tříd, 6 kabinetů, ředitelnu, sborovnu pro učitelský sbor a byt pro školníka, nicméně tento projekt zmařila městská rada, tvořená především německými nacionalisty. Přes jisté neshody mezi Maticí opavskou a Ústřední Maticí školskou v Praze bylo nakonec rozhodnuto o přístavbě ke stávající budově gymnázia, která se k výuce začala využívat ve školním roce 1990/1991.[75]

2.4 Školské aktivity spolku od 90. let 19. století do začátku první světové války

Po otevření českého gymnázia, které bylo doposud největším úspěchem činnosti Matice opavské v oblasti školství, se pozornost spolku obrátila k venkovu, což dalo za vznik dvěma oddělením výše zmíněné mateřské školky v Kateřinkách. Poté ale byly školské záležitosti především z důvodu nedostatku financí odstaveny na druhou kolej. Spolek se v té době více soustředil na úkoly knihovnické a muzejní, ačkoli jednání o věcech školských občasně probíhala.[76] Roku 1885 otiskl Opavský týdeník v úvodníku doporučení pro Matici opavskou, aby zřídila pokračovací průmyslovou školu pro učně,[77] na což posléze reagoval Vincenc Prasek svým návrhem na zřízení takové školy v červenci 1886, jenž podal výboru Matice opavské i s vypracovaným učebním plánem a rozpočtem. Vzhledem k nákladné přestavbě gymnazijní budovy však projednávání této věci utichlo na téměř deset let.[78]

Plánování nových školských projektů vystoupilo znovu do popředí až v devadesátých letech, kdy si Matice stanovila tři hlavní cíle – zřízení zimní české školy hospodářské, pokračovací průmyslové školy pro učně a dívčí školy měšťanské.

Projekt české hospodářské školy, určené pro děti zemědělců, skončil jen polovičním úspěchem. Slezský zemský sněm existenci školy v roce 1890 povolil, opět ale stanovil pro českou politickou reprezentaci nepříznivé podmínky, tedy aby tato škola provozovala dvě oddělení – české a německé. František Stratil, advokát a pozdější zemský poslanec, jenž českou stranu v této záležitosti zastupoval, vyjádřil obavy, že ve schválené podobě by měla škola spíše charakter germanizující, a pokoušel se stanovisko Slezského zemského sněmu zvrátit návrhem na zřízení výhradně české zimní hospodářské školy alespoň v nedalekých Kateřinkách. Většina

[74] HAUER, Václav. Všelicos z let studentských a učitelských, Památník českého gymnázia v Opavě 1883-1923, s. 21.
[75] KNAPÍKOVÁ, pozn. 37, s. 39 a 40.
[76] ČEPELÁK, pozn. 42, s. 37.
[77] Opavský týdeník č. 85, 31.10.1885, s. 1.
[78] ČEPELÁK, pozn. 42, s. 37.

hlasů však padla proti tomuto návrhu, a tak roku 1890 vzniklo pouze české oddělení při zimní škole hospodářské v Opavě v Solné ulici.[79]

V roce 1992 se pak výbor Matice opavské intenzivně zabýval plánem založit trojtřídní dívčí měšťanskou školu v Opavě. Vypracováním osnov a rozpočtu byl 24. září toho roku pověřen opět Vincenc Prasek, který požadované memorandum přednesl jen o tři dny později na výborové schůzi, kde bylo rovněž schváleno a odesláno Ústřední Matici školské. Odpovědí pražského spolku byla sada dotazů týkajících se rozpočtu a provozu zamýšlené školy.[80] Na zasedání výboru 4. října 1992 nadiktoval Prasek na tyto dotazy jednateli spolku odpovědi. Zdůraznil, že potřeba české dívčí měšťanské školy vyvstala ze situace přemisťování velkého počtu děvčat rodiči do německých škol. Do školy by dle Praska měla docházet děvčata od 12 let, vyučovat zde měli kantoři z českého gymnázia a z české obecné školy a rozvrh výuky byl stanoven na 25 hodin týdně. Kromě těchto informací obsahovala zpráva také rozpočet na první školní rok.[81] Překážkou ve zřízení dívčí měšťanky se nakonec nestalo stanovisko Ústřední Matice školské, nýbrž odpor ze strany pedagogů gymnázia a obecné školy.

Ze tří výše zmíněných prioritních projektů byl prozatím úspěšný pouze jeden – založení průmyslové školy pokračovací. Po sedmi letech od původního Praskova návrhu bylo téma znovu otevřeno a v červenci 1993 byla schválena podoba školy a podána žádost Zemské školní radě, jejímž vyhotovením byl tentokrát pověřen Daniel Ulrich, ředitel české obecné školy.[82] Výstavba však byla prozatím odložena kvůli nákladné rekonstrukci matičního domu. V září 1885 podala Matici opavské žádost o pokračovací školu pro učně Řemeslnická jednota. Matiční výbor žádost schválil, ale pouze pod podmínkou, že mistři sdružující se v rámci jednoty zajistí pro první ročník alespoň patnáct učňů, čemuž bylo také vyhověno.[83] Přípravka a první třída pokračovací průmyslové školy byly po povolení ministerstvem otevřeny 4. října 1896.[84] Vyučování zprvu probíhalo jen ve večerních hodinách, ale později bylo zavedeno mimořádné vyučovaní v neděli odpoledne pro žáky dojíždějící ze vzdálenějších obcí. Žáci byli rozděleni do dvou oddělení dle příbuznosti řemesel, ale ne všichni vzdělání řádně dokončili, jelikož večerní výuka mnohým nevyhovovala a mistři pravidelnou docházku školní docházku učňů nekontrolovali. Počet učňů zapsaných k pravidelnému vyučování probíhajícímu vždy od října do dubna strmě stoupal, a to i navzdory tomu, že mistři často i české učně nutili do škol německých. Matice vyzývala učitele a farní úřady k tomu, aby rodiče na tuto skutečnost

[79] Věstník Matice opavské, roč. 10, 1902, s. 70-72.
[80] ŠÍL, pozn. 65, s. 105.
[81] ZAO, Sp-MO, inv. č. 3, Kniha zápisů ze schůzí, Zasedání výboru 4.10.1892, nestr.
[82] ŠÍL, pozn. 65, s. 105 a 106.
[83] ČEPELÁK, pozn. 42, s. 37 a 38.
[84] Věstník Matice opavské, roč. 7, 1898, s. 100.

upozorňovali, a ti aby si následně umístění svých synů do české učňovské školy u mistrů prosadili.[85]

Počáteční léta 20. století přinesla Opavě, respektive přilehlým Kateřinkám, konečně českou dívčí školu, ačkoli se o její zřízení nezasloužila samotná Matice opavská, nýbrž členka ženského emancipačního hnutí na Moravě a ve Slezsku Eliška Machová. Té se v roce 1901 podařilo získat přízeň nejen partnerek významných Čechů na Opavsku, ale také ekonoma Františka Zíky, právníka Františka Stratila a starosty Kateřinek Antonína Strohalma.[86] Díky tomu mohl v březnu roku 1902 vzniknout Spolek žen a dívek českých,[87] jenž ve spolupráci s Ústředním spolkem českých žen a dívek v Praze zorganizoval první dívčí hospodyňskou školu v Opavě.[88] Výbor Matice opavské se rozhodl školu finančně podporovat, a to příspěvkem 200 K v prvním roce, v následujících letech suma činila 500 K ročně.[89] Roku 1909, kdy byla hospodyňská škola přesunuta z Kateřinek do Klimkovic, se spolek rozhodl dotace zastavit.[90]

Dívčí škola na Opavsku se nakonec stala posledním úspěšným projektem založeným na školské koncepci Vincence Praska. Cesta k ní byla dlouhá a plná překážek, ale byl to právě Prasek, kdo v roce 1892 zasel myšlenku jejího vzniku. Informace o opětovném projednávání a pozdějším otevření dívčí školy však za Praskem musely putovat do Olomouce, kam se roku 1895 po dvanácti letech usilovné práce v Opavě musel vrátit.[91] Ministerstvo kultu a vyučování mu na 13. rok neprodloužilo dovolenou. Nuceným odchodem byl hluboce zasažen a sám ho označil za „vyhnanství ze Slezska“.[92] Prozatímním ředitelem českého gymnázia byl po jeho odchodu ustanoven 12. října 1895 Josef Fürst.[93] V Olomouci se Prasek vrátil ke své práci jako profesor na českém gymnáziu, dále se věnoval vlastivědné činnosti a přispíval svými články do časopisů, mimo jiných i do Opavského týdeníku, jenž mu připomínal počátky jeho působení na Opavsku.[94] Právě se zakladatelem Opavského týdeníku Janem Zacpalem, který předčasně zemřel roku 1888, iniciovali založení Matice opavské,[95] a po smrti kněze Antonína Grudy v únoru 1903 zůstal Prasek posledním žijícím členem „velké trojice“, která stála u zrodu tohoto spolku.[96] V roce 1910 začaly v Opavském týdeníku vycházet paměti Vincence Praska, které byly pojaty velmi široce a popisují Praskovo dětství, jeho studentská léta i počátky jeho vědecké

[85] Matice opavská od roku 1902 a zvláště její činnost za světové války, s. 13. (dále „Matice opavská od roku 1902…“)
[86] ŠÍL, pozn. 65, s. 106.
[87] Matice opavská od roku 1902…, pozn. 85, s. 12.
[88] KNAPÍKOVÁ, pozn. 37, s. 40.
[89] Věstník Matice opavské, roč. 12, 1904, s. 98.
[90] Matice opavská od roku 1902…, pozn. 85, s. 13.
[91] BARTEČEK, Ivo. Historiografie Moravy a Slezska: svazek 2, s. 30.
[92] PRASEK, Vincenc a Zdeněk KRAVAR. Dopisy Vincence Praska Augustinu Weltzlovi 1877-1896, s. 75.
[93] Program českého nižšího gymnasia v Opavě, č. 13, 1896, s. 25.
[94] PRASEK, pozn. 64, s. 16.
[95] KNAPÍKOVÁ, pozn. 37, s. 28.
[96] Věstník Matice opavské, roč. 11, 1903, s. 2.

a buditelské činnosti. Prasek bohužel vzpomínky nestihl dokončit (paměti dovedl do roku 1877) kvůli rychle se zhoršujícímu zdravotnímu stavu a 31. prosince roku 1912 Vincenc Prasek své zemřel.[97] Zcela náhodou téměř symbolicky toho dne zanikl také Opavský týdeník, neodmyslitelně spojen s „otci zakladateli“ Matice opavské.[98]

V počáteční školské činnosti zaznamenala Matice opavská také jisté neúspěchy. Prosadit se například nepodařilo zřízení opavského internátu, který měl ubytovávat žáky navštěvující matiční školy, kteří museli do Opavy dojíždět z okolních vesnic. Pomoc v tomto ohledu poskytoval podpůrný spolek, který nemajetným žákům opatřoval ubytování a stravu za sníženou cenu, případně zcela zdarma. Tato organizace nabízela studující mládeži z chudých poměrů i ošacení a školní pomůcky, především knihy a učebnice.[99]

Vyhověno nebylo ani žádosti o založení českého učitelského ústavu v Opavě, kterou Matice opavská podala ministerstvu kultu již v roce 1886. Schopné pedagogy, chápající prostředí svého působení, považoval matiční výbor za jeden z pilířů úspěšného rozvoje českého školství ve Slezsku, a proto si instituci pro jejich vzdělávání stanovil jako jednu z priorit. Malou útěchou jim tak mohlo být v roce 1904 alespoň zřízení českých poboček německého učitelského ústavu v Opavě.[100]

V prvním období svého působení se školská činnost Matice opavské soustředila na cíle stanovené v rámci hlavního města rakouského Slezska, načež její úspěšně dokončené projekty začala postupně pod svou správu přebírat Ústřední Matice školská v Praze. Na rozdíl od jiných školských spolků, které po předání agendy do rukou Ústřední Matice školské často zanikaly (např. Matice školská v Litoměřicích nebo Matice školská v Prostějově), nebo se staly jen jejími místními odbory (např. Matice školská ve Znojmě), Matice opavská nadále fungovala jako svébytný spolek a rozšiřovala pole své působnosti na okolní obce. V této věci je nutné podotknout, že již v devadesátých letech měla takřka každá obec v okolí Opavy svůj odbor Matice opavské s vlastním výborem. Síť těchto „poboček“ značně posílila organizaci práce spolku. Ačkoli byly místní odbory do velké míry soběstačné, stále se v nejnutnějších případech obracely na ústředí v Opavě, zejména pokud se jednalo o záležitosti školské.

Rostoucím vliv hned několika spolků ve Slezsku podnítil jednání o vymezení oblasti působení každého z nich. [101] Matice opavská si zpočátku kladla za cíl šířit osvětu a vzdělání po celém Slezsku, to se ale ukázalo z mnoha důvodu jako nemožné. Členové spolku,

---

[97] PRASEK, pozn. 64, s. 23.
[98] DOKOUPIL, Lumír. Hořký konec Opavského týdenníku, In: Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity – Historie/Historica, č. 16, 2009, s. 66.
[99] KNAPÍKOVÁ, pozn. 37, s. 41.
[100] Jubilejní zpráva…, pozn. 38, s. 12.
[101] KNAPÍKOVÁ, pozn. 37, s. 28 a 40.

zaneprázdněni starostmi o gymnázium a další školská zařízení v Opavě, nevěnovali přílišnou pozornost událostem například na Těšínsku nebo na Moravě, navíc nejintenzivnější spolupráci tehdy udržovali s pražskou Ústřední Maticí školskou.

Téměř nepozorovaně na Opavsko expandovala Matice cyrilometodějská z Olomouce, která tak učinila po dohodě s vedoucími členy slezských katolických stran. Proces usnadnila i přeměna bezmála třiceti poboček Katolicko-lidového spolku ve Slezsku na odbory Matice cyrilometodějské.[102] Na mnoha místech tudíž vedle sebe působily jak výbory Matice opavské, tak výbory olomouckého kulturně-katolického spolku, což opavský matiční výbor pokládal za neúčelné, zejména v malých obcích, a shledal za příhodné svolat schůzi delegátů obou spolků a projednat, jakým způsobem by mohla probíhat spolupráce, aby nevyústila ve vzájemnou soutěž.[103] Schůze byla svolána na 25. června 1914 a skončila oboustranně závaznou dohodou, jež svěřila Matici cyrilometodějské práce kulturně-náboženské v místech jejích odborů na Opavsku, zatímco školské záležitosti byly ponechány v kompetenci Matice opavské.[104] Již před ujasněním poměrů však mezi oběma maticemi proběhla jistá spolupráce, a to při zřizování české obecné školy ve Vlaštovičkách, o kterou tamní čeští občané žádali od roku 1902. Škola byla po táhlých sporech se slezskými úřady otevřena až o šest let později a právo veřejnosti dostala 1. října 1912. Matice cyrilometodějská vznik školy podporovala především finančně, příležitostně byla nápomocná při vyjednávání s úřady a 15. září 1915 zcela převzala její administrativu a vydržovala ji až do roku zestátnění po 1. světové válce.[105]

Na valné hromadě v únoru 1897 oznámil soudní rada Věnceslav Hrubý opavskému matičnímu výboru, že na Těšínsku se schyluje ke vzniku nového spolku, prostřednictvím něhož chtějí tamní čeští aktivisté posílit síť českých škol a rozvíjet českou kulturu. Výbor vznesl obavy, že by založení takového spolku, a zejména pak koncentrace finančních příspěvků spolků z Čech a Moravy na Těšínsko, mohla Matici uškodit. To Hrubý označil za vysoce nepravděpodobné, ale přesto jednatel Antonín Karásek doporučil, aby se Matice pokusila se zakladateli českého těšínského spolku vyjednat dohodu o jeho včlenění do svých struktur úpravou stanov. Ostatně stanovy byly upravovány vcelku pravidelně a v letech 1877-1918 byly vydány hned devětkrát. I přes počáteční přesvědčení o prospěšnosti jednotné organizace obou spolků a představu velkého spolku s centrálou v Opavě si členové výboru Matice opavské uvědomovali, jak náročné by bylo zajišťovat chod tak rozsáhlé organizace. V roce 1898 tedy byla ustavena Matice osvěty lidové pro knížectví Těšínské, s jejímž výborem se Matice opavská

[102] Matice opavská od roku 1902…, pozn. 85, s. 22.
[103] KNAPÍKOVÁ, pozn. 37, s. 30.
[104] Matice opavská od roku 1902…, pozn. 85, s. 22.
[105] ČEPELÁK, pozn. 42, s. 38.

rozhodla i přes jisté výhrady kooperovat. Těšínský matiční výbor se snažil se „sesterským“ spolkem jednat v přátelském duchu a pravidelně ho zval k valným hromadám, nicméně Matice opavská se cítila být vytlačována „sousední“ konkurencí, která rychle rozšiřovala svou činnost. Matice osvěty lidové se v roce 1910 pokusila o smír mezi oběma organizacemi prostřednictvím Antonína Břeského, tajemníka sekretariátu Ústředí starostenských sborů slezských v Polské Ostravě. Ten vystoupil na březnové valné hromadě v Opavě, aby ujistil opavskou stranu, že vzniklé obavy jsou bezpředmětné. Neodpustil si však ani pár kritických komentářů. Padly zde výtky týkající se způsobů, jakými Matice opavská zakládá místní odbory, následně doporučil omlazení výboru a vybídl stávající výbor ke zefektivnění práce. Jeho argumentace pochopitelně zprvu vyvolala nepříznivé ohlasy, nicméně pozdější jmenování Břeského jednatelem Matice opavské svědčí o určité sebereflexi spolku.[106] Za oprávněné ovšem můžeme pokládat obavy Matice týkající se opatřování prostředků na oblast školství. Nově vznikajícím školám na Těšínsku byla věnovaná velká část financi ze „sbírek na Slezsko“.[107]

Bez reakce Matice opavské nezůstal ani narůstající útlak českých obyvatel v Hradci, kde se založením velkých průmyslových podniků (Branecké železárny a papírny v Žimrovicích) narůstal počet německých obyvatel přijíždějících za prací. Tato situace vyústila v prosazení výhradně německé výuky ve čtvrtém ročníku místní, dříve dvojjazyčné, obecné školy. Vedení školy navíc uvažovalo o zavedení stejných podmínek i v nižších třídách. Matice školská s cílem pomoct českým „čtvrťákům“ nakoupila učebnice a zorganizovala v Hradci dobrovolnou výuku českého jazyka.[108] Jednostranně jazykové vzdělávání hradeckých dětí podnítilo matiční výbor k jednání s Ústřední Maticí školskou o zřízení české mateřské školky v Hradci-Podolí. Návrh padl v říjnu 1906 a 15. dubna 1907 byla školka slavnostně otevřena, přičemž v prvním roce ji navštěvovalo 53 dětí.[109] Věcné náklady spojené s provozem hradecké školky převzal po svém založení místní odbor Matice opavské, který školce mimo jiné dlouhodobě přispíval výtěžky z dobrovolných sbírek.[110]

Roku 1908 dostala povolení ke zřízení vlastní školy obec Držkovice. Většinu místního obyvatelstva tvořili Němci, škola byla nicméně povolena bez určení vyučovacího jazyka, a proto začala Matice opavská projednávat s Ústřední Maticí školskou možnost založit zde školu matiční, aby nebyla obec zcela poněmčena. Návrh byl pražským spolkem přijat, navíc s příslibem pravidelné finanční podpory 500 K ročně.[111] Obec byla doposud přiškolena do

[106] KNAPÍKOVÁ, pozn. 37, s. 29 a 30.
[107] Věstník Matice opavské, roč. 19, 1911, s. 84.
[108] KNAPÍKOVÁ, pozn. 37, s. 42.
[109] ČEPELÁK, pozn. 42, s. 39.
[110] KNAPÍKOVÁ, pozn. 37, s. 43.
[111] ČEPELÁK, pozn. 42, s. 39.

Neplachovic, a proto musela před otevřením vlastního školního zařízení pořádat úřady o vyškolení, čemuž bylo vyhověno. Škola byla nejprve umístěna v pronajatých místnostech domu manželů Bartoňových,[112] nicméně ti posléze pronajali část budovy také škole německé, a tak byli čeští žáci v roce 1909 přemístěni na statek, zakoupený pro tyto účely skupinou místních Čechů.

Do držkovické školy dlouhodobě dojížděly i děti ze sousedních Vávrovic, kde byla v té době novým německým obecním zastupitelstvem nařízena změna vyučovacího jazyka. Následkem toho rodiče českých dětí zahájili školní stávku a své děti přestaly do vávrovické poněmčené školy posílat, namísto toho jim soukromě domluvili výuku u kantorů z Držkovic. Matice opavská zaznamenala náhlý příliv dětí ze sousední obce a plně chápajíc jednání rodičů svolila k oficiálnímu převedení vávrovických dětí do své školy. V důsledku těchto událostí se matiční výbor rozhodl poskytnout Vávrovicím vlastní českou školu, na niž byla založena sbírka, zakrátko byl vybrán a zakoupen pozemek a stavitel Řehoř Kremser byl pověřen stavbou školní budovy o nákladech 21 760 K s tím, že bude dokončena v letních měsících roku 1910. Projekt nakonec nebyl realizován pro odpor místního obecního výboru v čele s německým starostou, který stavbu zakázal, následná odvolání Matice zcela ignoroval a po čase nechal srovnat se zemí již postavené základy školní budovy.

V březnu roku 1908 se konalo na dřívější popud Matice opavské zasedání zástupců osmi obcí moravských enkláv za účelem sjednocení se v jednu školní obec zajišťující stavbu a provoz zamýšlených chlapeckých a dívčích měšťanských škol v Jaktaři. Opavské Slezsko do té doby nedisponovalo takovými školami, přestože Matice dlouhodobě zdůrazňovala jejich potřebu, proto vítala iniciativu obcí spojit síly v této záležitosti. Na venkově byly pořádány přednášky, jež upozorňovaly na důležitost měšťanských škol, založena byla rovněž sbírka s heslem „Pro dítě“. Matiční výbor přislíbil sdružení moravských enkláv roční podporu ve výši 500 K. Přispívat se zavázala i Ústřední Matice školská v Praze, která nejenže většinově zafinancovala koupi pozemku a vlastní stavbu školní budovy, ale také první rok provozu zařízení, jenž započal 24. října 1909 slavnostním otevřením dvou tříd se 111 přihlášenými žáky.[113] Jaktařské měšťanské školy byly prvními svého druhu na Opavsku a staly se „záchranou“ místní české mládeže, což potvrzuje i tehdejší jednatel Matice opavské Václav Hans, jenž v jednatelské zprávě spolku za rok 1909, vydané Věstníkem Matice opavské, uvedl: *„Měšťanských škol bylo nám nezbytně zapotřebí. Ne každý hoch hodí se pro studium středoškolské a přečasto není*

[112] Věstník Matice opavské, roč. 17, 1909, s. 84.
[113] ČEPELÁK, pozn. 42, s. 39 a 40.

potřebných prostředků, aby studovati mohl, děvčata pak odroďovala se nám přímo ve školách německých neb klášterních, což zde na jedno vyjde.“[114]

V Jaktaři byla o dva roky později otevřena i matiční mateřská školka, především kvůli rozmáhajícímu se vlivu německého spolku Schulverein, který zde již roku 1907 zřídil školku německou, v roce 1909 následovalo založení německé obecné školy. Aby bylo zabráněno poněmčování nejmenších českých dětí, které měly být později zapisovány do českých obecných škol, bylo zde Maticí opavskou ve spolupráci s Ústřední Maticí školskou zřízeno jedno oddělení české mateřské školky.[115]

S obdobnými problémy se potýkala Štítina. V přidruženém Dvořisku byla totiž založena německá jednotřídní škola a výbor Matice opavské obdržel informace o plánovaném zřízení německé mateřské školky na Štítině, jejímž účelem by bylo zajistit pro sousední jednotřídku dostatek žactva z řad štítinských dětí.[116] Z obavy, že budou ze Štítiny na německou školu přecházet i české děti, otevřel zde matiční výbor na podzim roku 1910 českou mateřskou školku. Jednalo se rovněž o zřízení české obecné školy ve Dvořisku, ale počet tamních českých dětí pro ni nebyl dostačující.[117]

Kateřinky požádaly roku 1912 o zřízení druhé mateřské školky, jelikož dvě oddělení již fungující školky kapacitně nedostačovala počtu 124 přihlášených dětí. Žádost musela být odložena, neboť se pro novou školku nepodařilo najít vhodné prostory.

Téhož roku otevřela Matice opavská měšťanskou školu chlapeckou na Svinově. Obec se snažila sama vyřešit narůstající potřebu takové školy podáním žádosti o její zřízení, přičemž původně měla být koncipována jako veřejná. Po zamítnutí žádosti z důvodu odporu místních německých závodů se čeští obecní zastupitelé obrátili na opavský matiční výbor s žádostí o školu soukromou. Za finanční podpory Ústřední Matice školské (2000 K na třídu) byla 25. září 1912 otevřena první třída s 46 žáky. Školou bylo od jejího založení usilováno o udělení práva veřejnosti, toho se ovšem nedočkala až do zestátnění po konci 1. světové války.

Posledními úspěšnými školními počiny Matice v období před válkou byly české mateřské školky v Komárově a v Neplachovicích, obě otevřeny roku 1913. Komárovská školka našla prozatímní prostory v budově tamního Spořitelního a záloženského spolku a v prvním roce tam docházelo 36 dětí. Pro školku v Neplachovicích byla zprvu vyhrazena místnost

[114] Věstník Matice opavské, roč. 18, 1910, s. 76.
[115] ČEPELÁK, pozn. 42, s. 40.
[116] Věstník Matice opavské, pozn. 107, s. 87.
[117] Matice opavská od roku 1902…, pozn. 85, s. 15.

v prostorách obecné školy, poté bylo 55 dětí, jež školku v roce otevření navštěvovalo, přemístěno do nového domu neplachovické Rolnické záložny.[118]

2.5 Školské aktivity spolku za první světové války

Vypuknutí 1. světové války ochromilo celý národ a vyvolalo strach a obavy z pozdějších možných důsledků rozsáhlého konfliktu. V ohrožení tehdy byla veškerá dlouhá a usilovná práce českého národního hnutí a o svou budoucí existenci se samozřejmě bály všechny české spolky. Mnoho menšinových korporací značně omezilo svou činnost, a i ve strukturách velkých organizací s širokou působností se začalo spekulovat o tom, zda by nebylo rozumné „zaraziti vše a čekati, co bude dále." Tyto myšlenky se rodily především z obav finančních a ze strachu z možných perzekucí, mnozí se navíc domnívali, že válku nelze přečkat, aniž by nebyla zmařena velká část dosavadní práce.

Výbor Matice opavské se po počátečním šoku z nově nastalých poměrů rozhodl vytrvat a bojovat, dokud to bude možné. Již 21. srpna 1914 se sešli čtyři členové výboru (Lukeš, Pavelek, Sladký a Vašák) a z pocitu odpovědnosti k Matici a k její dosavadní tvrdé práci se rozhodli navzdory kritické situaci pokračovat v činnosti. Ihned byl ustaven a kooptací doplněn spolkový výbor, jenž se začal v prvé řadě soustředit na to, aby mohlo být 1. září 1914 zahájeno pravidelné vyučovaní ve všech pěti matičních mateřských školkách (Hradec-Podolí, Jaktař, Neplachovice, Štítina, Komárov). Zároveň bylo rozhodnuto, že ústředí Matice převezme veškerou administrativu těchto školek, ačkoli se tím zmnohonásobí školské výdaje. Rovněž byli jmenováni noví správci obecné školy v Držkovicích a matiční školy ve Vlaštovičkách a byl přijat návrh na poskytování příspěvku (500 K ročně) svinovské měšťanské škole, jejíž správa byla těsně před válkou předána nově vzniklému Spolku pro zřízení a vydržování měšťanské školy ve Svinově.[119] Dotovat tuto školu se Matice usnesla z důvodu finančních těžkostí Ústřední Matice školské v Praze. Ta opavský spolek již na začátku války s lítostí informovala, že nebude schopna na slezské školství přispívat v takové míře jako doposud.[120] Musíme ovšem podotknout, že nejen Ústřední Matice školská způsobila Matici opavské finanční ztráty – v prvních dnech války byly spolku pozastaveny téměř všechny subvence státní, zemské i menšinové.[121] Ke zlepšení situace nepřispělo ani zabránění spolku pořádat ve válečných letech

[118] ČEPELÁK, pozn. 42, s. 40 a 41.
[119] Matice opavská od roku 1902…, pozn. 85, s. 26 a 27.
[120] ČEPELÁK, pozn. 42, s. 41.
[121] Matice opavská od roku 1902…, pozn. 85, s. 25.

Matiční dny, konané pravidelně od roku 1911, a jiné slavnosti, jejichž sbírky značně pomáhaly spolkové pokladně.

Organizační struktura Matice opavské zase utrpěla všeobecnou mobilizací. Povoláni k vojenské službě byli někteří členové ústředního výboru, nicméně mnohem dramatičtěji zasáhla válečná pohotovost místní odbory na venkově. V některých místech byla činnost odborů pro nedostatek stávajících členů výrazně omezena (například místní odbor v Pustkovci měl za války pouze patnáct členů z původního sta), jinde musel narukovat dokonce celý odborový výbor.[122]

Ačkoli byla práce Matice opavské již v prvních měsících 1. světové války ztížena novými nepříznivými okolnostmi, musela rychle podnikat kroky k alespoň částečné nápravě vyvstalých problémů. Matici se i přes dluhy spojené s vysokými půjčkami, jejichž splacení začali poskytovatelé se začátkem války důrazně požadovat, podařilo vyjednat zachování si majetku a spolkového sídla (Matiční dům),[123] kam byla v září 1914 přemístěna opavská obecná škola, jejíž budovu před začátkem školního roku zabralo vojsko. Útočiště zde nalezly 3 třídy a výuka zde v omezeném režimu probíhala až do roku 1917.[124] Stejný osud postihl nakrátko i mateřské školky v Jaktaři a Hradci. Po dobu pobytu vojsk byly jaktařské děti prozatímně přemístěny do tamní obecné školy, školku v Hradci bylo bohužel nutné na krátký čas úplně uzavřít.[125] V prvním roce války neotevřela z důvodu pozastavení dotací ani pokračovací škola v Opavě. V následujících letech byl sice její provoz obnoven, ale stále omezen, jelikož mnoho mistrů narukovalo, škola se potýkala s nedostatkem učitelů a docházka učňů byla také velmi nepravidelná.[126]

Prakticky až do konce se Matice věnovala zejména udržování chodu co nejvyššího počtu již existujících škol a školek. Pod vlastní správu převzala po dvou letech války mateřskou školku v Kateřinkách, vydržovanou do té doby místním odborem Ústřední Matice školské. Tomu se Matice opavská rozhodla pomoct uhrazením dvou třetin měsíčních nákladů a platu pro pěstounku i opatrovnici.

Mateřským školkám obecně věnovala Matice během válečných let speciální péči, jelikož správa ostatních školských zařízení byla většinou rozdělena i mezi jiné organizace, a školky tedy byly doménou menšinové práce spolku. V těchto nelehkých časech byly například ovdovělým ženám nabízeny pozice pěstounek a opatrovnic, pro děti docházející do školek byl

[122] KNAPÍKOVÁ, pozn. 37, s. 88 a 89.
[123] Matice opavská od roku 1902…, pozn. 85, s. 25.
[124] ČEPELÁK, pozn. 42, s. 41.
[125] Matice opavská od roku 1902…, pozn. 85, s. 31.
[126] ČEPELÁK, pozn. 42, s. 41.

zase pravidelně doplňován inventář s hračkami a pomůckami. V každé školce byla zřízena knihovnička a tamním pracovnicím zajistila Matice předplatné Časopisu učitelek mateřských školek. Každým rokem byly pořádány vánoční nadílky s pohoštěním pro děti i rodiče a konaly se také drobné oslavy významných patriotických dní. Zavedeny byly měsíční výkazy o návštěvě, díky kterým byl matiční výbor informován o tom, kolik dětí bylo zapsáno v jednotlivých měsících, jak se jejich počet měnil a z jakého důvodu a kolik procent činila průměrná docházka. Matice se pak na základě těchto dat pokoušela eliminovat příčiny úbytku návštěvnosti školek, nicméně s tímto jevem se nesetkávala často, jelikož docházka byla v těchto letech víceméně uspokojivá.

Od roku 1916 zůstávaly školky otevřeny i o prázdninách, a to v režimu tzv. prázdninových útulků. Ty byly původně zavedeny, aby poskytly pomoc pracujícím matkám, které během nepřítomnosti svých mužů v době žní neměly hlídání pro své děti. Přijímány zde byly děti do šesti let bez ohledu na to, zda již dochází do školky, a dohlížely na ně pěstounky, jež byly ochotny obětovat část svého prázdninového volna, samozřejmě se zárukou mimořádné peněžní odměny. Útulky se velmi osvědčily a jejich služby začaly postupně využívat i partnerky mužů povolaných k vojenské službě. [127]

Jak již bylo zmíněno, vydržování škol obecných, měšťanských a odborných nenáleželo pouze Matici opavské. Správa některých zařízení připadala Ústřední Matici školské v Praze či spolkům založeným pro tyto účely a například agendu obecné školy ve Vlaštovičkách měla z velké části na starost olomoucká Matice cyrilometodějská. Všechny zmíněné organizace však válkou v menší či větší míře utrpěly, což vyústilo v intenzivnější spolupráci na „poli“ školství. Opavský matiční výbor zajišťoval během 1. světové války subvence pro obecné školy v Držkovicích, Vlaštovičkách a Vávrovicích, měšťanské školy v Jaktaři a na Svinově a pro živnostenskou pokračovací školu v Opavě. Těmto školám výbor rovněž pomáhal zaopatřovat pomůcky pro žáky, knihy, učebnice a v mnoha případech bohužel také náhradníky za učitele, jež v průběhu války narukovali. Matice opavská nezapomínala ani na české žáky docházející do utrakvistických škol v západním Slezsku. Ti mnohdy postrádali základní pomůcky k výuce a zejména česky psaných knih zde byl tristní nedostatek. K alespoň částečnému zlepšení situace přispělo dodání nově zakoupených školních učebnic, v Děrném u Fulneku dokonce vznikla nákladem Matice žákovská knihovna.[128]

Ani za nepříznivých válečných poměrů nevymizela potřeba rozvoje českého školství, avšak v těchto časech se zakládání nových institucí ukázalo jako téměř nemožné. Jednání z roku

[127] Matice opavská od roku 1902…, pozn. 85, s. 28-32.
[128] Tamtéž, s. 40; Věstník Matice opavské, roč. 22, 1914, s. 75.

1916 o zřízení české školky v Žimrovicích bylo odloženo, neboť ji aktuálně nebylo kam umístit a stavbu nové školní budovy nebylo teď rovněž možné realizovat. Pro změnu z finančních důvodů byl až do roku 1925 odročen projekt mateřské školky ve Větřkovicích a stejný verdikt padl při vyjednávání o školce v Lukavci a škole ve Studénce. Až na jaře roku 1918 bylo české školství na Opavsku rozšířeno o novou školku v Hlavnici, kde vinou působení německé školy a školky hrozilo českým dětem úplné poněmčení. Posledním válečných školním úspěchem, na němž měla Matice opavská zásluhy, bylo zřízení mateřské školky v obci Velká Polom. Školka byla díky značné finanční pomoci Matice otevřena 28. července 1918 při příležitosti oslav stého výročí narození tamního faráře a národního buditele Kazimíra Tomáška.[129]

Až do konce války se Matice opavská snažila nenechat zcela „zahynout" spolkový život na Opavsku, jenž velmi utrpěl postupným odmlčením se většiny českých kulturních spolků. Úkol to byl nelehký, jelikož okolnosti neumožňovaly, především ve městech, pořádání velkých hromadných akcí, čas od času se nicméně podařilo uspořádat večery poezie či přednáškové besedy. Na vesnicích byly podmínky často přívětivější a konaly se zde zábavy nebo komorní ochotnická divadelní představení. Nesmíme zapomenout ani na představení pro děti pořádaná loutkovými divadly nebo na pravidelná pohádková odpoledne, která v Opavě organizoval matiční pokladník Marian Haas.

K výraznějšími rozkvětu společenského života docházelo v posledním roce války. Koncem ledna 1918 ustavena Nedělní lidová škola Matice opavské, která se ujala organizování přednášek a hudebních večerů, z nichž můžeme zmínit například Fibichův či Dvořákův. Téhož roku také oslavilo jubilejní padesáté výročí Národní divadlo v Praze a Matice opavská stála v čele slavností pořádaných k této příležitosti na Opavsku, jež trvaly bezmála měsíc. Slavnostní přednášky a představení se konaly ve 42 obcích a vrcholem oslav byla manifestační schůze konaná 12. května v opavském Matičním domě, doprovázená bohatým kulturním programem. Dva dny na to odjela česká delegace z Opavska, v jejímž čele stál tehdejší starosta Matice opavské František Krištůfek, na slavnosti Národního divadla do Prahy a po jejím návratu byla velká jubilejní akce na Opavsku 2. června 1918 zakončena výstavou ochotnických divadel moravskoslezské župy.

Oživení společenské stagnace jako by předznamenalo blížící se konec 1. světové války, který s sebou přinesl velké změny v poměrech politických i sociálních a česká strana, do té doby zaujímající obrannou pozici vůči útlaku německého nacionalismu, se stala vítězem dlouhého a usilovného boje o vlastní svobodu.[130]

---

[129] ČEPELÁK, pozn. 42, s. 41 a 42.
[130] KNAPÍKOVÁ, pozn. 37, s. 89 a 90.

3 Školská činnost Matice opavské za první republiky a za německé okupace (1918-1945)

Zásadním mezníkem v české (potažmo slovenské) historii byl rozpad Rakousko-Uherska a vznik Československé republiky. Již poslední měsíce 1. světové války naznačovaly, že její výsledky nepadnou ve prospěch centrálních mocností a že zákonitě dojde k celospolečenským změnám, což samozřejmě zaznamenali i němečtí politici v západní části Slezska, mající zde do té doby vedoucí postavení. Za důkaz o vzrůstajících obavách německé strany ze ztráty vlivu nad zmíněným územím můžeme považovat pokus o vybudování provincie Sudetenland, jež měla zahrnovat Opavské Slezsko, německé oblasti severní Moravy a přilehlé části východních Čech. Provincie byla fakticky vyhlášena, a to 30. října roku 1918, nicméně od svého vzniku se i přes úsilí svých výkonných orgánů potýkala s mnohými problémy; největší komplikaci představovala nedostatečná materiální podpora z Vídně a z Německa. V provinčních obcích s převahou českého obyvatelstva vznikaly v reakci na nově zřízenou územní jednotku české národní výbory, které však nebyly dostatečně vlivné na to, aby mohly situaci zvrátit. Vedení Sudetenlandu s vědomím o nerealizovatelnosti ozbrojeného odporu (ačkoli provincie disponovala vlastním vojskem) a o izolovanosti od spojenců nakonec po konzultaci s Vídní přistoupilo na dohodu o kapitulaci. Začátkem prosince 1918 tak začalo československé vojsko postupně zabírat Sudetenland, 18. prosince pak byla bez boje obsazena Opava, a i přes pozdější protesty představitelů někdejší německé provincie se stalo Opavské Slezsko součástí nově vzniklého československého státu.[131]

3.1 Národnostní poměry v počátcích Československé republiky

Důsledkem státního převratu byla významná změna státoprávních a národnostních poměrů. Československá republika státem demokratickým a vznikla jako národní stát Čechů a Slováků s početnými národními menšinami. Vzhledem k demokratickému programu neměl stát v úmyslu příslušníky národnostních menšin násilně „počešťovat“, utlačovat je nebo je vinit za události minulých let, což proklamoval Tomáš Garrigue Masaryk, pozdější první prezident poválečné republiky, již za války. Ten navíc zdůrazňoval, že v zájmu státu vždy bude zajišťovat plná práva všem menšinám. Jeho slova posléze v roce 1919 potvrdil v deníku československé agrární strany i prof. JUDr. Cyril Horáček, nicméně dodal, že s příslibem rovnoprávnosti bude

[131] MÜLLER, Karel, Rudolf ŽÁČEK, Martin ČAPSKÝ a kol. Opava: Dějiny českých, moravských a slezských měst, s. 271 a 272.; GAWRECKI, Dan. Dějiny Českého Slezska 1740-2000, s. 296 a 297.

po členech minorit požadováno, aby se stali spořádanými a loajálními spoluobčany československého státu.[132]

Nakonec to byla právě národnostní struktura, která se stala v počátcích rozvoje nové republiky největším destabilizujícím prvkem. Němci nesli své popřevratové minoritní postavení velmi těžce a československá vláda jim pro jejich negativní postoj vůči státu zprvu udělovala jen minimální možnost spolupodílet se na jeho řízení. Mnohem složitější však byla situace v českém pohraničí; Slezsko bylo například územím národnostně smíšeným a střetávaly se zde tři kultury – česká, německá a polská. Ačkoli v celkovém měřítku československého Slezska se Češi nacházeli, třebaže ne příliš výrazně, v pozici majoritní (dle sčítání lidu v roce 1921 zde žilo 47,56 % Čechů oproti 40,52 % Němců a 11,24 % Poláků), v některých oblastech převládalo německé obyvatelstvo. To se týkalo také Opavska, kde údaje z téhož roku uvádí markantní převahu 73,27 % Němců nad 26,23 % Čechů. Nebylo divu, že tato území byla i po převratu stereotypně označována jako „poněmčená“, rovněž přetrvávala negativní percepce Němců ze strany zdejších československých obyvatel.

Jak již bylo zmíněno, cílem nového československého státu nebylo odnětí práv menšinám, jak mnohdy tvrdila německá strana, nýbrž odstranění dřívějších „nadpráv“ Němců v oblastech hospodářství, školství, státní správy apod. Češi z pohraničí nadto požadovali, aby stát dbal na posilování českých menšin na „poněmčeném území“. Vláda tedy přišla se souborem opatření, z nichž můžeme zmínit například prosazování češtiny jako státního jazyka, upravení územního členění státu, dosazování českých zaměstnanců do soukromých podniků nebo reorganizace vlastnických poměrů v těchto oblastech. Paradoxně i v prvních letech „vytoužené svobody“ se ve finále čeští Slezané prostřednictvím petic a žádostí adresovaných vládě dovolávali rovnoprávnosti. Argumentovali ovšem tím, že v jejich zájmu není utiskování Němců, nýbrž že chtějí „plné právo pro nový kulturní i hospodářský rozvoj a národní samostatnost příslušníků prvého národa Republiky československé.“ [133] Jedním z prostředků posílení českých menšin v pohraničí mělo být také obsazování úřednických a učitelských pozic Čechy, což se obzvláště na Opavsku ukázalo jako problematické z důvodu nedostatku takových zaměstnanců. Konkrétně Opava se mimo to potýkala také s nepříznivými národnostními poměry zaměstnanců v městské správě. Zástupci české strany zde chtěli s městským zastupitelstvem (v té době stále převážně německým) vyjednat vyrovnání, jež mělo upravit poměry na opavské radnici a spravedlivě rozdělit finance na podporu aktivit obou stran

[132] ŠRAJEROVÁ, Oľga. Činnosť Matice opavskej v medzivojnovom období, In: České národní aktivity v pohraničních oblastech první Československé republiky, 2003, s. 125 a 126.
[133] ŠRAJEROVÁ, Oľga. Školská činnost Matice opavské v meziválečném období, In: Slezský sborník, roč. 99, 2001, s. 194 a 195.

z rozpočtu města. Dále se mělo vyjednávat o otázce akceptování obou jazyků na schůzích městského zastupitelstva, o zavedení dvojjazyčných nápisů na veřejných budovách, o změnách názvů ulic, o podpoře českých škol nebo například o úpravě programu městského divadla. Němečtí zástupci města návrhy české strany zamítli, načež bylo dosavadní zastupitelstvo rozpuštěno a nahrazeno českou správní komisí – ta na požadavky přistoupila v plném rozsahu.

Roku 1920 byla přijata ústava Československé republiky, která garantovala práva a svobody občanů. Mimo jiné zajišťovala například svobodu osobní a domovní, svobodu shromažďovací, rušila cenzuru tisku a umožnila svobodně zakládat spolky. Co se spolků týče, zaručovala ústava také nemožnost zakázat jejich činnost, samozřejmě s výjimkou porušení trestního zákona nebo veřejného pořádku prostřednictvím jejich aktivit. Důsledkem ustavení spolkového práva došlo k opětovnému rozvoji činnosti válku „přeživších“ spolků, byly ale zakládány i spolky nové. Národní jednoty a matice, které sehrávaly v letech před válkou zcela zásadní roli v upevňování českých pozic v Němci ovládaném prostředí, v novém státě se svými původními programy ztratily uplatnění. Vlastenecké nadšení ochablo a s příchodem demokracie přestalo být potřeba spolků, které by „bránily“ národ. Navzdory tomu však tyto spolky obvykle v činnosti pokračovaly a soustředily se na podporu českého školství, na aktivity kulturního a humanitárního charakteru nebo na rozvoj a upevňování české národní identity v pohraničních oblastech, kde to bylo třeba.[134]

3.2 Vliv nových státních a celospolečenských poměrů na Matici opavskou

Mnohé obstrukční bariéry, s nimiž se Matice opavská potýkala od svého založení až do konce 1. světové války, se změnou státoprávních poměrů v roce 1918 padly. Stejně jako ostatní spolky podobného zaměření se Matice obávala, že vzhledem k okolnostem zaniknou důvody pro její další existenci, přičemž tato obava byla do jisté míry podpořena vznikem nových korporací (například „Politický klub opavský“ nebo „Nová generace“), které částečně přejaly dosavadní aktivity spolku. Matice opavská nicméně tyto nové „posily“ uvítala s vírou, že není v ničím zájmu si vzájemně konkurovat, ale že naopak všechny tyto organizace spojují národní zájmy. Uvadající potřeba obranných spolků se nicméně projevila v úbytku jejich příjmů, avšak posléze se ukázalo, že se jednalo o problém dočasný.

Navzdory finančním obtížím nastalým bezprostředně po převratu si Matice opavská mohla již v roce 1918 dovolit splatit své tiskárně sedmi tisícový válečný dluh, a v únoru 1919 se dokonce projednávalo její rozšíření. Rovněž byl vrácen dluh Pozemkovému úvěrnímu ústavu

[134] ŠRAJEROVÁ, pozn. 132, s. 128 a 129.

v Opavě ve výši 11 tisíc korun. Další finanční podporu si Matice po válce slibovala od Všenárodní menšinové sbírky, organizované Národní radou československou v Praze, nicméně slezským jednotám nakonec připadly pouze 4 % z vybrané sumy. Rovněž byla již v dubnu 1918 vyhlášena Všenárodní Bezručova sbírka ve spolupráci s Národní jednotou Slezskou za účelem pomoct rozvoji menšinového školství ve Slezsku, a i přes návrh použít výtěžek sbírky na vyrovnání veškerých hypotečních dluhů, rozhodl se nakonec matiční výbor věnovat peníze na původní účely, tedy na úkoly školské.

Výrazné a pro Matici opavskou pozitivní změny přineslo rozšíření její působnosti na oblast Hlučínska. V této záležitosti byla i přes přetrvávající komplikované vztahy nucena kooperovat se Slezskou Maticí osvěty lidové pro Těšínsko. Po vzniku republiky se zprvu uvažovalo o sloučení obou matic ve věci národně osvětové práce na Hlučínsku, nicméně tento návrh se ani na jedné straně nesetkal s pozitivními ohlasy, a bylo tedy přikročeno k dohodě definující zájmové oblasti obou spolků. Na základě oboustranné úmluvy z roku 1921 bylo Matici opavské nejdřív přiděleno 12 obcí, definitivní územní vymezení ovšem přinesl až rok 1925. Obce ležící směrem na východ od železniční dráhy z Chuchelné do Opavy, jež byla stanovena pomyslnou hranicí, připadly v konečném vymezení těšínské matici, s výjimkou Dolního Benešova, již dříve podléhajícího Matici opavské.

Jelikož bylo záměrem opavského spolku zřídit ve všech těchto nově získaných obcích své odbory (což se mu také, až na zcela „poněmčenou“ Třebom, do roku 1938 povedlo) a v průběhu let přibývalo i odborů v ostatních oblastech jeho působení, byly zavedeny tzv. odborové stanovy. Jednalo se o zcela nový typ dokumentu, jenž určoval podobu organizační struktury odborových výborů (počet členů, rozdělení funkcí, délka funkčního období atd.) a vymezoval jejich pravomoci. Dále zde bylo kodifikováno, že majetek odborů podléhá Matici opavské, ústřední výbor má právo sledovat aktivity odborů, svolávat jejich mimořádná zasedání a kdykoli se účastnit odborových schůzí. Povinností odborů bylo podávat ústředí spolku výroční zprávy a posílat své zástupce na valné hromady. Odborové stanovy byly sepsány podle vzoru ústředních stanov, které ostatně také prošly úpravami – v letech 1918-1939 došlo k jejich novelizaci třikrát. Dle nových stanov Matice opavské bylo účelem spolku nejen šířit osvětu a vzdělání, ale také chránit celostátní zájmy. Uvedeny byly i prostředky, jejichž prostřednictvím mělo být tohoto účelu docíleno, z nichž můžeme zmínit například zřizování menšinových státních škol, šíření znalosti státního jazyka, pořádání zájezdů, exkurzí a lidovýchovných kurzů nebo zakládání kulturních středisek. Správa spolku byla rozdělena mezi valnou hromadu, výbor a nově i předsednictvo, jež bylo tvořeno předsedou (dříve starosta), náměstkem, jednateli a pokladníkem; členové předsednictva byli voleni výborem. Ošetřeno bylo také majetkové

vypořádání v případě, že by došlo k rozpuštění spolku. Za takových okolností by jmění Matice opavské připadlo Ústřední Matici školské v Praze. Pokud by však byl na Opavsku ustaven spolek sledující stejné zájmy jako Matice opavská, toto jmění by mu muselo být pražským spolkem bezpodmínečně svěřeno.[135] Majetek spolku evidovala ústřední kancelář a spravovalo ho předsednictvo dle usnesení a pokynů ústředního výboru. V období mezi lety 1920-1938 držela Matice ve vlastnictví 30 objektů ve 28 obcích, jež měly podle úředního odhadu z roku 1938 cenu zhruba 12 miliónů korun. Také finanční příjmy spolku byly v tomto období vyrovnané a rostly úměrně s jeho rozšiřující se činností a narůstajícím významem. Ročně činily zisky v průměru okolo 500 tisíc korun, od roku 1928 dokonce několikrát přesáhly 1 milión korun. S těmito prostředky nakládali funkcionáři Matice opavské opatrně a velké výdaje byly vždy důkladně konzultovány, aby se do budoucna předešlo finanční krizi.[136]

Za první republiky se, jak již bylo zmíněno, rozšiřovala síť odborů Matice opavské. Zatímco v roce 1918 ústředí spravovalo „pouze“ 14 odborů, roku 1923 byl jejich počet již dvojnásobný (28), roku 1925 téměř trojnásobný (40) a v letech 1937 a 1938 spolek evidoval 85 místních odborů a celkem 7425 členů. Nové členy Matice vždy vítala s nadšením a pravidelně pořádala propagační akce, jež měly přispívat k naplnění, z dnešního pohledu zcela utopické, představy spolku, aby se součástí členské základny stal každý jeden Čech ve Slezsku. To se již tehdy ukázalo jako nerealizovatelné, protože ne každý byl zainteresován do práce v duchu národním, především angažovanost mladých lidí trvale klesala.[137]

Co se sociální skladby členské základny týče, i ta se v průběhu let měnila. V počátečním období existence Matice opavské byli nejčastějšími šiřiteli národního povědomí vesničtí faráři, kteří nezávisle hospodařili na svých usedlostech, a málokdy tak přicházeli do styku s německými úřady. To jim umožňovalo takřka otevřeně sympatizovat s myšlenkovým programem Matice a šířit ho mezi své farníky z řad českých Slezanů. Oproti tomu v meziválečném období stáli faráři v čele matičních odborů pouze v Hněvošicích a v Kobeřicích. Naopak největší bylo po roce 1918 zastoupení státních zaměstnanců, mnohdy ani nepocházejících z míst jejich působení. Ti například v roce 1924 tvořili až 80 % celkového počtu členů, nicméně později tento podíl postupně klesal. Třetinu (33 až 36 %) všech funkcionářů tvořili dle uvedených zpráv školští pracovníci, přičemž středoškolští profesoři a ředitelé škol měli ve dvacátých a třicátých letech minulého století takřka výhradní postavení rovněž v předsednictvu Matice opavské.

---

[135] KNAPÍKOVÁ, Jaromíra. Matice opavská: spolek, osobnosti a národní snahy ve Slezsku 1877-1948, s. 91-93.
[136] ŠRAJEROVÁ, pozn. 132, s. 133 a 134.
[137] Tamtéž, s. 130.

Nezřídka se stávalo, že byli pracovníci státními institucemi na žádost Matice opavské do svých „působišť“ převeleni, jelikož tam scházeli vhodní kandidáti na pozice odborových pracovníků. Zvláštní podmínkou pak bylo, aby byli do oblastí spravovaných Maticí posílání zaměstnanci s rodinnými závazky, čímž se mělo, především v obcích s převahou německého obyvatelstva, předejít riziku uzavírání smíšených sňatků. Spolek k takovým sňatkům zaujímal pozitivní postoj jen velmi neochotně, jelikož by mohly české státní zaměstnance „rozptylovat“ v jejich osvětové práci. U Čechů ze smíšených manželství podle spolku také hrozilo, že začnou přirozeně inklinovat k německému jazyku a německé kultuře, což by odporovalo klíčovým účelům Matice opavské. Je tedy zjevné, že v některých ohledech zůstal spolek navzdory demokratickému státnímu zřízení zřetelně nacionálně vyhraněn.[138]

S přibývajícím počtem místních odborů vzrůstala potřeba spolku zjednodušit organizaci značně rozsáhlé činnosti, což vedlo k rozhodnutí založit vyšší organizační celky, které by tvořily jakési mezičlánky mezi opavským ústředím a jednotlivými matičními „pobočkami“. Roku 1929 tak vzniklo 6 okresních sborů, z nichž každý spravoval jeden okrsek. Pojmenování získaly jednotlivé okrsky odvozením od názvů jejich sídelních měst, tedy bílovecký, bruntálský, frývaldovský, hlučínský, krnovský a melčský. V roce 1937 k nim pak přibyly další dva, a to oderský a vítkovický. Jednatelé všech osmi okrsků představovali pro Matici opavskou významnou posilu v organizaci práce. Tlumočili opavskému ústředí připomínky odborových výborů (a naopak) a podávali podněty k zefektivnění spolupráce a komunikace mezi oběma stranami.[139]

Ačkoli z výše uvedeného vyplývá, že Matice opavská v meziválečném období úspěšně rozšiřovala svou činnost, stále se v tomto ohledu nemohla vyrovnat ostatním maticím a jednotám. Jednak operovala na podstatně menším území než národní jednoty v Čechách a na Moravě, jednak nelze opomenout skutečnost, že na jejím území z velké části stále převažovalo německé etnikum na českým. Dokonce sousední Slezská Matice osvěty lidové evidovala ve své oblasti převahu obyvatelstva českého, snad jen s výjimkou politického okresu Český Těšín, kde měli majoritní postavení Poláci. Navzdory tomu, že byl námi sledovaný spolek co do velikosti „benjamínkem“ mezi českými národními jednotami, svou odhodlaností a usilovnou prací si vysloužil celonárodní věhlas a podporu organizací různého zaměření.

Při zakládání tzv. Hlučínského sekretariátu se například mohla Matice opavská spoléhat nejen na těšínskou matici, spravující druhou část hlučínské oblasti, ale také na Národní jednotu slezskou v Praze (dříve spolek Slezan), jež zastávala funkci jakéhosi „slezského

[138] KNAPÍKOVÁ, pozn. 135, s. 101 a 102.
[139] ŠRAJEROVÁ, pozn. 132, s. 130 a 131.

velvyslanectví“ v Čechách. Ta se v Praze za opavský spolek přimlouvala, když chtěl pro své odbory v Bílovci a v Krnově získat stavební pozemky, a významně pomáhala jeho odborovým knihovnám zasíláním českého tisku. Díky vřelým vztahům mezi těmito spolky dokonce došlo k jejich personálnímu propojení. Kupříkladu Jindřich Urbánek, jenž stál během svých pražských studií u zrodu tamní slezské jednoty, se později stal dlouholetým členem ústředního výboru Matice opavské. Předválečný jednatel Matice opavské Antonín Břeský se stal pro změnu místopředsedou zmiňovaného pražského spolku.

Dalším důležitým spojencem Matice opavské se po převratu stala Slezská pobočka Národní rady československé, ustavena na jaře 1919. Ve spolupráci s ní podnikla Matice prostřednictvím protestů, žádostí nebo memorand mnoho národně politických akcí. Zmínit můžeme například protesty proti zakládání německých škol na Hlučínsku nebo proti promítání filmů kritizujících český národ. Odmítavě se obě organizace stavěly také k návrhům na sloučení Slezska a Moravy.

Nejvíce však oběma výše zmíněným korporacím Matice opavská vděčila za podporu v oblasti školství. Národní jednota slezská pořádala od počátku dvacátých let 20. století tzv. Novoroční sbírky, jejichž výtěžek věnovala na rozvoj školských a společensko-kulturních aktivit místních českých spolků. Slezská pobočka Národní rady zase upozorňovala ve shodě s těšínskou i opavskou maticí na rozrůstající se hnutí organizující soukromé německé školství na Hlučínsku. Slezské matice zprvu jednaly samostatně a přicházely s žádostmi o ukončení činnosti tohoto německého hnutí, nicméně prezidium ministerské rady označilo jejich požadavky za příliš radikální a poškozující práva menšin. Slezská pobočka Národní rady československé tehdy obě matice požádala, aby tyto záležitosti řešily zprostředkovaně skrze její výkonný výbor, a ačkoli byla tato prosba z počátku slezskými maticemi považována za neúctu k jejich dlouholetým zásluhám, nakonec došlo ke kompromisu a záležitosti většího rozsahu byly přenechány k projednávání zmíněné pobočce.

Ve věcech školských Matice opavská nadále udržovala úzkou spolupráci rovněž s Ústřední Maticí školskou v Praze, v jejímž zastoupení podala žádost o zestátnění obecné školy v Opavě k místnímu městskému magistrátu. Vůbec poprvé za dobu své existence se opavský spolek roku 1923 rozhodl svěřit správu svých mateřských školek do rukou jiné instituce, jelikož mu na ně s přibývajícími školskými úkoly přestaly dostačovat prostředky, a nebylo překvapením, že se v této záležitosti obrátil právě na dlouholetou „pražskou kolegyni“. Ačkoli po 1. světové válce připadla většina školských závazků státu, vyskytovaly se nadále případy, jež mohla na „svém“ území řešit pouze Matice opavská. Týkalo se to především přípravných prací ke zřizování státních menšinových škol, pro něž bylo nutné zajistit prostory a adekvátní

množství žáků. Tyto záležitosti musela Matice opavská, často s (nejen) finanční podporou Ústřední Matice školské, projednávat se svými odbory v obcích, kde měly takové školy vznikat.[140]

3.3 Školské aktivity spolku od roku 1918 do konce 20. let 20. století

České školství v pohraničí získalo po převratu výraznou podporu státu, ačkoli situace byla zpočátku složitá. Československá republika se versailleským mírem zavázala neupírat národnostním menšinám jejich práva, a to včetně práv na vzdělání. Rekonstrukce školního systému byla tedy velmi citlivou záležitostí a ve výsledků mohlo být československé školství pročeské, nikoli však protiněmecké. Silně „poněmčené“ pohraničí s naprostou převahou německých škol však vyžadovalo odlišný, z české strany ráznější, přístup. Nejen neuspokojivý stav českého školství, ale také téměř neexistující český státní aparát totiž představoval v těchto oblastech palčivý problém. V rámci snah státu o posílení českých menšin byli do pohraničních měst a obcí dosazováni čeští úředníci, četníci, železničáři a další pracovníci, čímž mělo být pojištěno, že zde budou důležité státní instituce (správy lesů a velkostatků, správy československých drah a silnic, poštovní a finanční úřady apod.) obsazeny státu loajálními zaměstnanci. Vedle tzv. starých českých menšin, kam spadali Češi žijící v pohraničí již v době před převratem, tak začaly vznikat „nové české menšiny“, tvořené nově příchozími zaměstnanci, jež se zde usazovali natrvalo a nezřídka s celými rodinami.[141]

Jiná nebyla situace ani na Opavsku, kde s přibývajícím počtem přistěhovaleckých českých rodin státních zaměstnanců vyvstala nutnost zřídit pro jejich děti české školy. Kromě toho bylo samozřejmě žádoucí eliminovat dosavadní počet německých škol a zajistit místním českým žákům vzdělávání v mateřském jazyce. To mělo být usnadněno jednak poklesem německého obyvatelstva, a tedy i poklesem německého žactva, dále tzv. Metelkovým zákonem z roku 1919 (potažmo jeho novelou z roku 1920), jenž kromě toho, že umožňoval zakládat veřejné obecné a měšťanské školy bez stanovené minimální hranice počtu žáků, také ukládal výdaje spojené se zřizováním a následným vydržováním těchto škol do rukou státu.[142] Stát ovšem nebyl z finančních důvodů schopen zřídit české národní školy na všech místech, kde to bylo potřeba, a tak za těmito účely často využíval vyvlastňovací právo, které mu dovolovalo zabírat německé školy a přeměňovat je na české. Vzhledem k výše zmíněným závazkům plynoucím z akceptování versailleské mírové smlouvy však musel stát tyto činy obhajovat

[140] KNAPÍKOVÁ, pozn. 135, s. 104-107.
[141] ŠRAJEROVÁ, pozn. 133, s. 196
[142] KNAPÍKOVÁ, pozn. 135, s. 107-108

pádnými argumenty, obzvlášť když byly české školy často zřizovány za každou cenu, například jen pro několik dětí českých státních zaměstnanců v jinak zcela německých obcích. Argumentem v takových případech bylo, že české školy mají vést k umožnění českým dětem vzdělávat se v mateřském jazyce, a tím k naplnění jejich základních životních a morálních potřeb, nikoli k počešťování dětí Němců. O tom, do jaké míry byla odůvodnění české strany pro německé obyvatele přijatelná, by se dalo polemizovat. Konfiskace německých škol navíc nijak neovlivnila skutečnost, že z celkového pohledu bylo české školství na Opavsku oproti německému zaostalé, potýkalo se s nedostatkem kvalifikovaných učitelů a s alarmujícím stavem školních budov. Stát chtěl samozřejmě dospět k nápravě této situace, a to i za cenu toho, že se bude jednat o náročný a zdlouhavý proces. Spolupráce s „lokální" Maticí opavskou, jež o rozvoj místního českého školství pečovala od svého založení, tak byla téměř nezbytná.[143]

Jak již bylo zmíněno, prvními kroky školské „přestavby" na Opavsku byla přeměna celé řady utrakvistických a německých škol na školy české (Vlaštovičky, Hradec, Leskovec, Loděnice, Vávrovice, Holasovice a další). Německé školy v Jaktaři, Komárově a Dvořisku, dříve vydržované spolkem Schulverein, byly uzavřeny a jejich prostory byly na doporučení Matice opavské věnovány českým školám z Dvořiska a Držkovic.[144] Stěžejní však bylo podle spolku začít co nejdříve zakládat nové školy a šířit české vzdělání především v oblastech zcela „ochromených" dřívějším německým vlivem (např. Hlučínsko). Hned v roce 1919 tak vznikla první státní česká obecná škola, a to přímo v Opavě, kde do té doby existovala pouze soukromá pětitřídní obecná škola Ústřední Matice školské. Ta byla po převratu zveřejněna a po dvou letech, kdy počet jejích tříd vzrostl na 13, byla rozdělena na dvě samostatné školy. V Opavě roku 1919 přibyla ještě škola měšťanská, která se stala po měšťanské škole v Jaktaři teprve druhou tohoto druhu na Opavsku a byla umístěna do budovy tzv. Josefské školy. Správa zmíněné jaktařské školy připadla po válce státu. V témže roce se podařilo zřídit státní obecné školy i mimo Opavu, konkrétně v Bílovci a v Krnově, přičemž obě byly z počátku trojtřídní a jejich součástí byly mateřské školky. [145] Iniciativa založit v Krnově českou školu vzešla primárně od členů původního tamního spolku Svornost, jenž po válce obnovil činnost jako odbor Matice opavské. Ve spolupráci s ústředním matičním výborem a za podpory slezského zemského prezidenta Josefa Šrámka a gymnazijního profesora a poslance Václava Sladkého byly nalezeny prostory v klášteře Šedých sester de Notre Dame, kde byl škole zapůjčen zahradní domek. Opavská školní rada zase pro krnovskou školu zajistila učitele, jistého pana

[143] ŠRAJEROVÁ, pozn. 133, s. 198
[144] Tamtéž, s. 196
[145] Jubilejní zpráva o činnosti Matice opavské na Opavsku a Hlučínsku: 1877-1937, s. 13 a 14. (dále Jubilejní zpráva…); ŠTEFEK, Eduard. Národní školství v Opavě a na Opavsku, In: Dvacet let československého Opavska 1918-1938, s. 48.

Černého z Opavy. Mnoho českých občanů Krnova sice otevření české školy schvalovalo, nicméně ne všichni měli odvahu do ní posílat své děti. Čeští pracovníci státních drah, kteří byli do města vysíláni ve velkém, především ředitelstvím v Olomouci, byli zase často bezdětní. Krnovský odbor Matice opavské tak zmíněný olomoucký úřad požádal, zda by sem ve prospěch města i zamýšlené české školy nemohli být přeloženi také zaměstnanci s dětmi. Žádosti bylo vyhověno a odborový výbor mohl zahájit nábor prvních žáků. Česká obecná škola v Krnově byla otevřena 15. září 1919 v klášterních prostorách, o rok později od města získala větší budovu při kostele sv. Martina, díky čemuž mohl být navýšen počet tříd až na pět. Zde škola sídlila až do roku 1924, kdy byla přemístěna do nově postavené budovy v Gorkého (dříve Dvorské) ulici. Ve staré budově byla o rok později založena škola měšťanská.[146]

České menšinové školy postupně vznikaly téměř všude, kde existovaly místní odbory Matice opavské. Opavské ústředí odborům zdůrazňovalo, že než přikročí k řešení potřeb menšin v místech jejich působení, měli by nejprve hospodářsky a sociálně zabezpečit své vlastní členy, a vytvořit si tím bezpečné zázemí pro následnou práci. Na mnoha místech však nově vzniklé matiční odbory, zejména v oblastech s udržující se převahou německého obyvatelstva, považovaly za prvořadou povinnost právě zřízení české školy a školky, neberouce při tom ohledy na nedostatek vlastních spolkových prostor.[147] V první polovině dvacátých let stály odbory Matice opavské při zakládání státních obecných škol ve Filipovicích u Melče, v Děrném, Malých Hošticích a v Kravařích (1920), v Opavě-Karlovci (1921), v Odrách (1922), ve Vítkově a Jistebníku (1923). Roku 1924 byly zřízeny státní obecné školy hned na čtyřech místech, a to v Dolní lipové, Požaze, Melči a Radkově.[148] Poslední dvě zmíněné školy byly zprvu otevřeny v budovách bývalých německých škol, později byly přemístěny do budov soukromých, upravených pro školské potřeby. V Bílovci, kde již obecná škola úspěšně fungovala, vznikla roku 1921 škola měšťanská. Neméně úspěšný byl pro rozvoj českého menšinového školství rok 1925, v jehož průběhu bylo otevřeno 5 nových škol obecných (Opava, Skrochovice, Jelenice, Olbramice a Bruntál) a 2 školy měšťanské (Vítkov a Krnov).

Z výše uvedeného vyplývá, že menšinové školství se těšilo značnému rozmachu, ale především do poloviny 20. let minulého století bylo jejich zakládání provázeno zásadními komplikacemi. Musíme brát v potaz, že v mnoha obcích až do převratu české školy buď vůbec neexistovaly, nebo se nacházely ve velmi špatném stavu. Také přesvědčit rodiče, aby své děti umístili do českých škol, bylo na mnoha místech obtížné. Před samotným zřízením školy tak

[146] BLUCHA, Vladimír. Péče Matice opavské o menšinové školství v západním Slezsku, In: Vlastivědné listy Slezska a severní Moravy, roč. 27, 2001, sv. 1, s. 10.
[147] KNAPÍKOVÁ, pozn 135, s. 107 a 108.
[148] Jubilejní zpráva…, pozn. 145, s. 14.

byl vždy v rámci dané obce proveden soupis rodin, které mají zájem o české vzdělání pro své potomky, a těm byl následně zaslán k vyplnění a podepsání přihlašovací list. Další potíže často nastaly při hledání prostor vhodných k umístění školy. V první fázi nacházely školy „útočiště“ v budovách zavřených německých škol, poté byly přemísťovány prakticky kamkoli, kde to bylo možné, například do soukromých objektů, přístavků továren a klášterů, spolkových sálů a místností státních podniků. Ojediněle se stávalo, že výuka probíhala na skutečně netradičních místech, kupříkladu ve Vrbně v obecní tělocvičně, v Jelenici pak dokonce v rodinném domku. Nehledě na umístění školy bylo samozřejmě nutné vynaložit nemalé náklady na školní nábytek a vyučovací pomůcky pro žáky.

Největším problémem však byl, a to především na Opavsku a Hlučínsku, tristní nedostatek českých kvalifikovaných učitelů. Venkovské školy byly touto skutečností ovlivněny nejcitelněji, jelikož odsud učitelé nezřídka odcházeli kvůli nízkým platům a nevyhovujícím bytovým podmínkám. V některých obcích se učitelé navíc necítili přijímáni okolím, případně je odrazovala celková situace tamních sociokulturních poměrů. Obecně byla práce učitelů v národnostně smíšených oblastech zatížena obrovskými nároky, jež na ně byly kladeny. Náplň jejich práce zde neměla charakter pouze výchovně vzdělávací, nýbrž i národně osvětový, a bylo tedy očekáváno, že se budou v místech jejich působení aktivně podílet na posilování české národní identity. Matice opavská si práce učitelů vážila a pomáhala jim při organizaci přednášek, besed, školních slavností a večerů s divadelním či hudebním programem, zároveň si však uvědomovala, že je jejich úsilí často nedoceněno. I přes snahu spolku vyjednat se školskými úřady pro učitele co nejlepší možné podmínky se nicméně dlouho nedařilo stabilizovat stav pedagogických sborů na českých školách.[149]

Jedním z cílů, jež si Matice opavská po převratu stanovila, bylo rozšíření sítě škol živnostenských a odborných pokračovacích a již roku 1920 se podařilo v Opavě otevřít hned tři taková zařízení. S Obchodnickou jednotou dojednala Matice zřízení Obchodní školy pro dívky a chlapce, ve spolupráci se Slezskou Vesnou byly zase ustaveny dvě školy průmyslové, z toho jedna byla státní a druhá se specializovala na ženská povolání.[150] Ve výhradní péči spolku zůstala i v prvorepublikovém období opavská Živnostenská škola pokračovací, nutno ovšem podotknout, že její vydržování mu způsobovalo nemalé potíže. Po válce vzrostl počet žáků na této škole z 65 na 103, ale návštěvnost byla problematická a ředitelství školy bylo nuceno podniknout opatření ke zlepšení této situace. Jedním z nich byla úprava časového harmonogramu výuky, která nakonec omezila vyučování na dva dny v týdnu – neděli a pondělí.

[149] ŠRAJEROVÁ, pozn. 133, s. 199 a 201.
[150] Jubilejní zpráva…, pozn. 145, s. 14.

Případy záškoláctví škola oznamovala úřadům, které následně tyto „přestupky“ řešily přímo s dotyčnými učni a udělovaly jim adekvátní tresty. Toto opatření se týkalo také mistrů, kteří zanedbávali výuku. Aby mohla být docházka lépe monitorována, bylo přistoupeno k založení matriky učňů a katastru mistrů. Nadále však rostl počet žáků a s ním i náklady, což Matici opavskou přimělo požádat Ústřední jednotu českých živnostníků a řemeslníků v Opavě o to, zda by jakožto organizace zastupující zájmy živnostenských a řemeslnický povolání nebyla ochotna převzít ve školním roce 1921/1922 správu její Živnostenské pokračovací školy. Jednání však bylo neúspěšné, a Matice tak musela doufat v případné zestátnění školy.

Mimo Opavu projednávala Matice opavská od února 1921 například založení Odborné pilařské a dřevařské školy ve Frývaldově, nicméně k realizaci projektu nedošlo z finančních důvodů. Na Frývaldovsku se však podařilo spolku navázat spolupráci se Slezskou odbornou školou pro žulový průmysl, která, ač byla německá, přijímala různé zakázky Matice opavské, nejčastěji na pomníky a pamětní desky.[151] Dvojtřídní živnostenské pokračovací školy byly počátkem 20. let otevřeny také v Bílovci a v Dolním Benešově na Hlučínsku, přičemž obě v prvních letech navštěvovalo přibližně 60 učňů. Návrhy na založení podobných škol ve Vítkově a v Krnově zůstávaly prozatím nevyřízeny.

Zapomínat nemůžeme ani na činnosti Matice opavské v oblasti mateřského školství, na jehož existenci ostatní školy samozřejmě závisely. Spolek mateřským školkám připisoval význam nejen kulturní a sociální, ale také národně politický. Zpráva o činnosti spolku z roku 1924 uvádí, že české školky „zachraňují“ děti ze smíšených rodin a připravují je k pozdější výuce na českých školách, především pak v „poněmčených“ oblastech, kde často i v rámci českých rodin používají rodiče v běžné komunikaci se svými dětmi němčinu. Po roce 1918 se tedy Matice opavská starala o zakládání nových školek, kterým poté doplňovala inventáře hraček a pomůcek, přispívala na zřizování venkovních hřišť a dětem z chudých poměrů zajišťovala ošacení a obuv.[152] Hned v prvním roce nové republiky přibyla do péče Matice opavské mateřská školka v Hlavnici (1918), o rok později školky v Loděnici, Holasovicích a po úspěšné agitační akci s heslem „Šalba a klam, že Karlovec je německý“ i v Karlovci. Zde musel spolek zdůrazňovat českým obyvatelům nejen to, že v novém státě mají možnost svobodně rozhodovat o své národnosti, ale také případné těžkosti, jež mohou českým dětem nastat v německých školách a školkách.[153]

[151] KNAPÍKOVÁ, pozn. 135, s. 111-113.
[152] ŠRAJEROVÁ, pozn. 133, s. 199 a 197.
[153] KNAPÍKOVÁ, pozn. 135, s. 109.

Od počátku dvacátých let vznikly další školky v Bílovci a Krnově (1920), v Opavě, Malých Hošticích a Kravařích (1921), ve Vávrovicích a v Dolním Benešově (1922), následovaly školky v Odrách, Žimrovicích a Koutech (1923) a neposlední řadě mateřská školka v Bruntále, založena pro tamní českou menšinu roku 1924. V roce 1926 Matice opavská spravovala mateřských školek již 15 a o nové školky byl velký zájem i v dalších obcích. Komplikaci však pro spolek představovaly značné náklady spojené s jejich vydržováním, které ve zmiňovaném roce činily bezmála 200 Kč a s novými školkami by nadále rostly.[154] O snížení nákladů se přitom Matice snažila bezprostředně po převratu, kdy roku 1919 předala agendu školek v, z jejího pohledu, méně ohrožených obcích do rukou tamních obecních zastupitelstev. Stalo se tak v Komárově, Jaktaři, Neplachovicích, Štítině a ve Velké Polomi. Zároveň tím bylo přijato riziko možného zániku těchto školek po změně zřizovatele, přičemž v případě posledních dvou zmíněných zařízení bylo bohužel také naplněno. Roku 1923 se Matice opavská s vidinou eventuálně snazšího rozvoje matičních školek rozhodla svěřit jejich správu Ústřední Matici školské v Praze. Ta disponovala dostatkem finančních prostředků a mohla teoreticky usnadnit i proces plánovaného zestátnění těchto školek. Na „poli“ školství spolu tyto dva spolky spolupracovaly dlouhodobě a intenzivně, avšak ne vždy zcela beze sporů, což se ukázalo i v tomto případě. Matice opavská zamýšlela pražskému spolku školky odevzdávat postupně, aby nepřišla o státní subvence a aby byl co nejméně narušen kontakt s obcemi, ten však trval na převzetí všech školek naráz. Jednání bylo ukončeno až v prosinci roku 1926, kdy ústředí opavského spolku nakonec přistoupilo na podmínky Ústřední Matice školské a svěřilo jí od 1.1. 1927 správu všech 15 matičních školek.[155] Ještě v tomto roce bylo zřízeno 18 nových státních školek na Opavsku a Hlučínsku a 5 starších školek se dočkalo zestátnění, přičemž i po nastalých organizačních změnách podávala podněty ke zřizování nových školek právě Matice opavská. Ta se zároveň starala o přípravné práce a hledala pro školky pěstounky – přednost při tom dávala absolventkám pěstounských kurzů, jež byly bývalými žákyněmi slezských menšinových škol. Ústřední Matice školská, která ve Slezsku ani neměla činné odbory, tak školky „pouze“ formálně spravovala, ale jejich zřizování či rušení nemohla konat bez předchozí dohody s ústředním výborem Matice opavské a ministerstvem školství.[156]

Jakýmsi doplněním úspěšné školské práce Matice opavské se stala Hudební a pěvecká škola v Opavě, založena 15. května 1924 ve spolupráci s Ústřední Maticí školskou a s ministerstvem školství. Umístěna byla v budově bývalého matičního gymnázia a v prvním

[154] ŠRAJEROVÁ, pozn. 133, s. 197.
[155] KNAPÍKOVÁ, pozn. 135, s. 109 a 110.
[156] ŠRAJEROVÁ, pozn. 133, s. 197.

roce uvítala 120 žáků, v druhém pak dokonce 200. K původním třem oddělením (klavír, zpěv a housle) přibylo v následujícím roce ještě oddělení teorie a harmonie a v roce 1931 pak oddělení rytmické a tělovýchovné. Ačkoli se škola těšila víceméně stabilní vysoké návštěvnosti, od roku 1925 musela z důvodu snížení státních dotací navýšit školné o příplatek na světlo a topení v zimních měsících. Kuratorium školy rovněž začalo za podpory Matice opavské usilovat o její zestátnění, k němuž bohužel nedošlo a finanční příspěvky státu byly rok od roku menší. Navzdory tomu hudební škola prosperovala, přijímala nové žáky, pořádala koncerty a ve 30. letech dokonce zřídila svou pobočku ve Frývaldově.[157]

Od druhé poloviny 20. let 20. století směřovala školská činnost Matice opavské především k rozvoji českého školství v oblastech, kde převažovalo německé obyvatelstvo. Například roku 1926 tak došlo kromě otevření Masarykovy státní občanské školy v Opavě také ke zřízení měšťanské školy v Jistebníku nad Odrou a doposud rekordního počtu 12 škol obecných v Sudicích, Klokočově, Bílově, Mankovicích, Táboře, Velkých Heralticích, Jindřichově, Úvalně, Javorníku, Vidnavě, Frývaldově a Frýdberku.[158] Vzestup menšinového školství byl od tohoto roku jednoznačně pozitivně ovlivňován zřízením samostatného školního inspektorátu pro české školy v Opavě. Do čela inspektorátu byl jmenován ředitel opavských Živnostenských škol pokračovacích Adolf Sýkora, jenž tyto školy spravoval od roku 1919, nicméně po povýšení na inspektora se ředitelské funkce musel vzdát. Kromě hledání náhrady za ředitele Sýkoru se v roce 1926 řešilo i umístění živnostenských škol, jelikož budova v Hasnerově ulici přestala vzhledem k neustále narůstajícímu počtu učňů k těmto účelům dostačovat. Přes značné obtíže byla nakonec otázka školních prostor vyřešena tak, že ve stávající budově zůstaly pouze trojtřídní všeobecná škola živnostenská a trojtřídní odborná škola pro živnosti kovodělné. Odborná škola truhlářská byla přemístěna do budovy III. školy obecné v Gabelsbergově ulici, II. škola obecná na Rybím trhu pro změnu přijala učně dvojtřídní odborné školy pro obuvníky. Poslední dvě odborné školy, krejčovská a oděvnická, byly nastěhovány do státní školy občanské v ulici Huberta Fusse. Administrativu škol převzali ředitelé škol „hostitelských“, o školy setrvávající v původních prostorách se staral odborný učitel Jan Vidoň. Ve školních roce 1926/1927 měly živnostenské školy pokračovací v Opavě celkem 23 tříd s 546 učni.[159]

Při snaze zlepšit dosavadní stav živnostenského školství pak ministerstvo školství a národní osvěty zřídilo v roce 1928 komise pro úpravu učebních osnov a didaktickou reformu

[157] KNAPÍKOVÁ, pozn. 135, s. 112 a 113.
[158] ŠRAJEROVÁ, pozn. 133, s. 201.
[159] Zpráva Matice opavské o činnosti na Opavsku a Hlučínsku v roce 1926, s. 4 a 6. (dále Zpráva o činnosti MO 1926)

živnostenských škol pokračovacích, do nichž byli přizváni zástupci škol a odborníci z praxe. Z práce těchto komisí vzešel soubor zásad, jež měly přispět ke zkvalitnění výuky na zmíněných školách. Zmínit můžeme například koncept rozvržení živností do skupin, z nichž každá bude mít vypracovány vlastní specifické osnovy, nebo zařazení učňovských oborů do třetího stupně školské struktury. Velká pozornost byla dále věnována zajišťování školních pomůcek a zřizování specializovaných učeben a dílen.[160] Tyto reformy samozřejmě vítala i Matice opavská, která ke konci 20. let všestranně pečovala o živnostenské školy v Opavě (5), v Bílovci (1) a Dolním Benešově (1) a nadále usilovala o zakládání škol nových.

Přirozeně ne vždy probíhal vývoj českého školství bez obtíží. Někde zakládání českých škol vyvolávalo negativní ohlasy německých obyvatel, jinde se musela česká strana usilovně snažit, aby zabránila vzniku nových německých škol. Na Hlučínsku způsobovaly značné škody tzv. pokoutní německé školy s kočovnými učiteli. Aby se podobným komplikacím předcházelo, vypracoval ústřední výbor Matice opavské roku 1926 memorandum, které následně ministru školství osobně odevzdal tehdejší jednatel spolku. Hlavní apel v něm byl kladen na ustanovení zákazu zřizování německých škol na Opavsku a Hlučínsku, a to alespoň do té doby, než bude národní vědomí místních Čechů upevněno natolik, že německé školství nepovede ke germanizaci.[161] Zda bylo memorandum realizováno, není nikde explicitně zmíněno, nicméně výroční zpráva o činnosti spolku v následujícím roce (1927) uvádí, že nebezpečí zřizování německých škol na Opavsku a Hlučínsku dosud nepominulo. Jednatel František Janotka zde vyjádřil frustraci spolku slovy: *„V prvních popřevratových dnech nikdy bychom nepomyslili, že v osvobozené vlasti ještě v desátém roce naší samostatnosti budeme nuceni hájiti české dítě před odnárodněním, české obce před poněmčováním.“*[162]

Výše uvedené problémy nic nemění na skutečnosti, že českých škol v oblasti působení Matice opavské neustále přibývalo. V roce 1927 byly otevřeny obecné školy v Sádku a Sosnové na Bruntálsku, ve Staré vsi na Bílovecku, v Mikulovicích na Frývaldovsku, Albrechticích na Krnovsku a Jakubčovicích u Oder, zřízeno bylo rovněž 15 nových státních mateřských školek. V Melči vznikla škola měšťanská a rok nato také česká lidová škola hospodářská.

Podobně úspěšný byl i rok 1928, v němž Československá republika slavila 10 let od svého vzniku. V jubilejním roce se podařilo zřídit 5 školek mateřských, obecné školy v Opavě, Bravanticích, Horním Benešově a Osoblaze a měšťanskou školu ve Velkých Heralticích. Dařilo

[160] ŠTEFEK, Eduard. Živnostenské školství v Opavě, In: Dvacet let československého Opavska 1918-1938, s. 50 a 51.
[161] Zpráva o činnosti MO 1926, pozn. 159, s. 4.
[162] Zpráva Matice opavské o činnosti na Opavsku a Hlučínsku v roce 1927, s. 5.

se také již existujícím školám, které navyšovaly počty tříd, některé dokonce rozšiřovaly výukovou činnost prostřednictvím poboček.

Ve školním roce 1929/1930 věnovala Matice opavská zvýšenou pozornost školám měšťanským, jichž přibylo hned sedm (Jelenice, Kobeřice, Mladecko, Oldřišov, Skrochovice, Sudice a Požaha), nicméně významný nárůst zaznamenalo i školství mateřské a pro obecné školy v Úvalně, Klokočově, Sádku a Miloticích nad Opavou byly zakoupeny a zrenovovány nové budovy. Na přelomu 20. a 30. let přebíral opavský inspektorát s pomocí Matice opavské správu některých školek, zato však téměř všech obecných a měšťanských škol na Hlučínsku. Nepřevzaty zůstaly školy pouze v sedmi obcích, jimž se žádost o převzetí nepodařilo podat včas. To, jak významným tahem bylo zestátnění hlučínských škol, se ukázalo až v polovině 30. let, kdy se začaly po vítězství Sudetoněmecké strany postupně vyhrocovat poměry mezi českým a německým obyvatelstvem. [163]

3.4 Situace na Hlučínsku

Oblast Hlučínska byla k Československé republice připojena na základě versailleské mírové smlouvy v únoru 1920. Česká strana, která si na území kladla historický nárok, považovala tento krok jednoznačně za vítězný, nicméně se zde prakticky celé období mezi světovými válkami potýkala s intenzivní protičeskou agitací ze strany německých obyvatel.[164] I po převratu zde přetrvával silný vliv německých spolků a politických stran, což zapříčiňovalo nedůvěru místních vůči českému státu, promítající se do všech oblastí jejich životů, vzdělání nevyjímaje – rodiče odmítali posílat své potomky do českých škol, děti samotné často nechtěly mluvit česky. Rozvoj českého školství na Hlučínsku tak narážel na mnohá úskalí, jejichž řešení vyžadovalo specifické postupy, a proto se mu budeme podrobněji věnovat v této samostatné podkapitole.

Základy, na nichž mělo být budováno české hlučínské školství, byly položeny 1. září 1920, kdy byl na všech místních školách zaveden český jazyk jako jazyk vyučovací. Výjimku tvořily obce Sudice a Třebom, kde zůstala z důvodu naprosté převahy německého obyvatelstva ponechána výuka v němčině. Zakládání nových německých škol nebylo povoleno, a to i přes to, že některé obce vykazovaly dostatečný počet školou povinných německých dětí, a zákon jim tak zřízení školy teoreticky umožňoval. Jinak tomu bylo u škol českých, které byly zřizovány po celém Hlučínsku a na konci 20. let už měla každá obec vlastní českou obecnou

[163] ŠRAJEROVÁ, pozn. 133, s. 202.; Jubilejní zpráva…, pozn. 145, s. 14 a 15.
[164] GAWRECKI, pozn. 131, s. 304.

školu, některé dokonce i školu měšťanskou (Bolatice, Dolní Benešov, Hať, Kobeřice, Velké Hoštice, Ludgeřovice a další). Také živnostenských škol pokračovacích vzniklo na Hlučínsku několik, a to v Dolním Benešově, Petřkovicích a Kravařích, kde rovněž sídlily odborná hospodářská a státní hospodyňská škola. Zapomenout nesmíme ani na Hlučín, kde bylo, kromě školy živnostenské, roku 1920 zřízeno státní reálné gymnázium. Rozvoj školství na Hlučínsku byl podporován, v závislosti na finančních možnostech, oběma maticemi, které zde působily, tedy Maticí opavskou a Slezskou Maticí osvěty lidové.

Proces budování českého školství na Hlučínsku byl od začátku doprovázen celou řadou komplikací. Jeden ze zásadních problémů představoval, jako v mnoha jiných oblastech pohraničí, nedostatek učitelů a jejich častá fluktuace. Pruští učitelé, kteří na Hlučínsku působili před převratem, dostali možnost přihlásit se do služeb nového státu pod podmínkou složení slibu a zkoušky způsobilosti, nicméně většina z nich odešla do výslužby, nebo oblast opustila úplně. Z původních 91 učitelů zde zůstali pouze dva, a školské úřady tak musely do škol dosazovat učitele odjinud, což se vzhledem k obecnému nedostatku učitelstva ne vždy dařilo.

Vůbec největší těžkosti způsoboval hlučínskému školství zákonem stanovený (český) vyučovací jazyk, který nebyl většinou místních akceptován. Rodiče zdejších žáků viděli v českých učitelích okupanty a raději své děti zapisovali do německých škol v Opavě – z Hlučínska do Opavy jich denně dojíždělo okolo 300. V polovině 20. let školské úřady omezily dojíždění žáků pod záminkou narušování školních obvodů, a německé spolky tak začaly na protest pořádat soukromé vyučování, při němž kočovní němečtí učitelé docházeli každý den učit žáky přímo k nim domů. Na konci školního roku pak byli žáci přezkoušeni na německé veřejné škole a dostali vysvědčení. Školské úřady tyto postupy neschvalovalo a Matice opavská, jak jsme zmínili již dříve, proti pokoutním školám vystoupila prostřednictvím memoranda adresovaného ministerstvu školství. Německé soukromé vyučování se dařilo do jisté míry omezovat, to ale změnily výsledky parlamentních voleb na Hlučínsku v roce 1925, z nichž vyšla vítězně Německá křesťansko-sociální lidová strana. Ta jako jednu z podmínek pro svou účast ve vládní koalici uvedla zachování německé soukromé výuky na Hlučínsku, čemuž bylo vyhověno, a realizace plánovaných zákroků proti pokoutním školám tak nebyla povolena.[165]

Rázný nesouhlas s přetrvávající činností pokoutních škol vyjádřila Matice opavská ve své zprávě o činnosti pro rok 1928. Spolek znepokojeně zdůraznil, že soukromé německé vyučování se neustále rozvíjí, osočil československý státní aparát z podpory germanizace a byl rovněž přesvědčen, že obyvatelům Hlučínska (tzv. Moravcům) je potřeba německých škol

[165] ŠRAJEROVÁ, pozn. 133, s. 204 a 205.

vsugerovávána německými politiky s tím, že němčinou se člověk domluví i v zahraničí, a je tedy potřeba ji umět. Spolek k tomu dodává, že národní školy nejsou školami jazykovými a výuka má být vedena v jazyce národním, tedy českém.[166]

Otázkou tohoto vyučování se začala v témže roce zabývat zvláštní komise v čele s okresním školním inspektorem. Dle výsledků jejích šetření porušovalo pokoutní vyučování platné spolkové právo a školní předpisy. Státní správa v důsledku toho dokonce zasáhla do územní celistvosti Hlučínska, když svým nařízením vyloučila v říjnu roku 1928 z hlučínského okresu 12 obcí, v nichž Němci tvořili menšinu, a připojila je k okresu opavskému. Ani tento zásah však, jak se zanedlouho ukázalo, nepomohl k vyřešení komplikované národnostní situace, a tak se pokusila opět zasáhnout Matice opavská. Ta zaslala začátkem roku 1929 zemskému úřadu v Brně zvláštní zprávu, v níž vylíčila své domněnky o možných příčinách rozmáhajícího se trendu soukromého německého vyučování na Hlučínsku. Podle spolku způsobuje neutuchající nespokojenost Moravců německá agitace, kterou rozvíjí, mimo jiné, německý spolek Deutscher Kulturverband, zřizující v mnoha hlučínských obcích své pobočky. Ten měl mimochodem na starost platy soukromých německých učitelů, jež se aktivně zapojovali do kampaní proti českému školství a snažili se ovlivnit názory rodičů svých žáků. Východiskem z této situace bylo podle Matice opavské rázně paralyzovat snahy těchto agitátorů, vylepšovat po všech stránkách české školství a klást důraz především na zakládání nových českých mateřských škol. Podobně se v dopise ministerstvu školství a národní osvěty vyjádřila také zemská školní rada v Brně, která navíc přímo navrhla, aby byly na Hlučínsku zcela zakázány jakékoli jiné školy než české. Navzdory výše uvedeným snahám české strany zamezit soukromému německému vyučování, ve školním roce 1929/1930 probíhalo již v 19 hlučínských obcích s 573 žáky.

Národnostní situaci na Hlučínsku ještě více zkomplikovala hospodářská krize, v důsledku níž stoupla v této oblasti nezaměstnanost a mnoho místních začalo odcházet za prací do Německa, kde byla jedním z předpokladů pro získání zaměstnání samozřejmě adekvátní znalost němčiny. Hlučíňané proto začali požadovat německé vzdělání a mezi pracovními sezónami v Německu odmítali pracovat v českých podnicích. Hospodářská krize navíc oživila činnost iredentistického hnutí, do jehož struktur začali stále více pronikat nacisté.

O hlučínské školství se začalo v roce 1932 důkladněji zajímat i ministerstvo školství a národní osvěty. Stalo se tak s největší pravděpodobností na základě rozsáhlé zprávy Okresního úřadu v Opavě, která popisovala tamní školské poměry. Při českých školách byly zřizovány

[166] Zpráva Matice opavské o činnosti na Opavsku a Hlučínsku v roce 1928, s. 7.

německé třídy, v nichž probíhalo soukromé německé vyučování. Proti tomu protestoval ústřední výbor Matice opavské, podle něhož byly německé třídy zárodkem samostatných německých škol a možnost jejich existence považoval za alarmující. Ze stejných důvodů rostla i nespokojenost obyvatel Hlučínska, kteří se hlásili k české národnosti. Ministerstvo školství tak v roce 1933 uložilo zemské školní radě v Brně, aby zakročila prostřednictvím hlučínských a opavských politických úřadů proti pokoutním německým školám. Ty musely definitivně upustit od výuky ve třídách a obnovit skupinové vyučování, nicméně v následujících letech došlo k jejich úplnému rozpuštění. Veškeré žádosti o obnovení soukromého vyučování byly odmítány a od roku 1935 nemohli být hlučínští žáci zapisováni ani do německých škol v Opavě, v nichž došlo záměrně ke snížení počtu tříd. Roku 1936 obnovila Sudetoněmecká strana, ač v lehce pozměněné formě, pokoutní německé školy. Snahy bojovat proti nim úřední cestou nebyly úspěšné, takže nakonec docházelo k zatýkání německých učitelů. Radikalizace přístupu českých úřadů však byla téměř bezvýsledná a pouze nahrávala agitátorům Sudetoněmecké strany. Situace hlučínského školství postupně eskalovala až do října 1938, kdy všechny zdejší české školy zanikly opětovným připojením Hlučínska k Německu.[167]

3.5 Školské aktivity spolku ve 30. letech 20. století

Zatímco 20. léta 20. století bychom mohli, co se školství v oblasti působení Matice opavské týče, označit za „budovatelská“, ve 30. letech se spolek ve spolupráci se státními úřady soustředil především na vnitřní zdokonalování již existujících škol. Zejména v letech 1931, 1932 a 1933 byly školy a školky přemisťovány do vhodnějších prostor a docházelo k jejich rozšiřování prostřednictvím nových oddělení či poboček. Postupně byly rovněž zaváděny nové učební osnovy. Pozitivním přínosem byla pro menšinové školy stabilizace učitelstva, jelikož mohlo být upuštěno od přikazování učitelů z jiných okresů. V neposlední řadě byl zřízen inspektorát státních škol národních v Hlučíně, jenž výrazně ulevil při práci inspektorátu opavskému.

Provoz všech škol na Opavsku a Hlučínsku byl financován z příspěvků ministerstva školství a národní osvěty, obchodní a živnostenské komory v Opavě, zemské správní komise a purkmistrovského úřadu v Opavě. Matice opavská svými subvencemi hradila případné rozpočtové schodky. Spolek dále zajišťoval školám lepší vybavení a školní pomůcky, přispíval na topení a osvětlení školních budov, potřebným žákům poskytoval obuv a ošacení a žákům dojíždějícím proplácel část jízdného. Často školám také finančně pomáhal při organizaci

[167] ŠRAJEROVÁ, pozn. 133, s. 206 a 207.

školních výletů nebo při zřizování žákovských knihoven. V letních měsících si stále udržovaly popularitu prázdninové útulky pro děti rodičů pracujících při žních na poli, naopak v zimním období oceňovali rodiče přespolních dětí stravovací akce. Mimo to pomáhala Matice opavská pro české školy získávat nové budovy a většinou z části financovala jejich přestavby. Podle spolku byl vhodných školních budov stále nedostatek a počátkem 30. let konstatoval, že pro dosažení uspokojivého stavu by jich bylo potřeba vystavět ještě bezmála třicet.

Dalším inovativním krokem v tomto období bylo založení několika nadačních fondů pro nadanou mládež z chudých poměrů. Podnět k tomu vzešel z bíloveckého odboru Matice opavské, ústřední výbor spolku ho vzápětí přijal, a nadaným žákům tak mohla být poskytována podpora ve formě studijních stipendií. Školy na druhé straně pomáhaly rozvíjet český kulturní život v obcích, kde se nacházely. Zapojovaly se do organizace oslav významných výročí či státních svátků, žáci při těchto příležitostech vystupovali s různorodým kulturním programem (tanec, zpěv, divadelní představení apod.) a účastníci akcí mohli přispívat do školních sbírek, jejichž výtěžky poté školy používaly pro své potřeby. České školství, a obzvláště národní menšinové, dosahovalo na počátku 30. let velmi dobré úrovně – Matice opavská ve výroční zprávě z roku 1931 dokonce predikovala, že vývoj menšinových škol se blíží k vrcholnému bodu.

Přestože byla frekvence zakládání nových škol výrazně uvolněna, některým oblastem nepřestávala Matice opavská věnovat intenzivní pozornost. Velmi nespokojen byl spolek například se situací v politickém okrese Frývaldov, kde se většina škol nacházela ve špatném stavu, a bylo jich zde navíc zřízeno celkově méně než v jiných okresech. Na přelomu 20. a 30. tak započalo jednání o postupné nápravě stavu školství na Frývaldovsku, které bylo navíc roku 1931 rozšířeno o mateřskou školku v Mikulovicích a měšťanskou školu ve Frývaldově.

Okresní sbor Matice opavské pro Bílovecko zase počátkem 30. let upozorňoval na složitou národnostní situaci ve svém okrese, jenž měl sice z celkového pohledu převahu českých obyvatel, nicméně přímo v okresním městě tvořili většinu Němci. Roku 1934 zástupci tamního matičního odboru požádali, aby byla v Bílovci zřízena česká střední škola, k čemuž však bohužel nedošlo.

Bruntálsko se muselo potýkat s odvoláváním českých rodin s dětmi z této oblasti, jež byly nahrazovány svobodnými a bezdětnými zaměstnanci státních podniků. Podle bruntálského okresního sboru Matice opavské tím bylo poškozováno už tak nepočetné školství v tomto okrese. Kromě toho zde navíc docházelo k častým národnostním střetům v oblasti školství.[168]

[168] ŠRAJEROVÁ, pozn. 133, s. 203.

Velký úspěch zaznamenala Matice opavská přímo v Opavě, kde mohla být na základě povolení ministerstva školství a národní osvěty roku 1931 zřízena odborná škola pro živnosti holičské, kadeřnické a vlásenkářské. Správa zařízení připadla Matici opavské, která rovněž vypracovala učební osnovy a rozvrh výuky.[169] Opavských živnostenských škol vydržoval spolek již šest a po organizačních změnách v minulém desetiletí měla každá z nich své stálé zázemí. O podobnou reorganizaci se dlouhodobě usilovalo v případě budovy bývalého německého učitelského ústavu v Opavě, v níž bylo umístěno devatenáct tříd českého reálného gymnázia, čtyři ročníky českého učitelského ústavu, jeden ročník českého ústavu pro vzdělání učitelek domácích nauk a dva ročníky německého učitelského ústavu. Vyučovacích tříd zde bylo málo a byly přeplněné (v některých se učilo až 50 žáků), nicméně veškerá jednání o stavbě nových budov nebo přístavbách při budově stávající skončila neúspěchem. Z podobných důvodu nebyl realizován ani projekt Obchodní akademie v Opavě, o jejímž otevření se vedla vážná jednání roku 1937. Město se zavázalo pro ústav postavit zcela novou budovu, nicméně nakonec od plánu odstoupilo. Matice opavská dokonce zvažovala zřízení vlastní soukromé akademie, nepodařilo se jí však zajistit vhodné prostory.[170]

Od poloviny 30. let se Matice opavská společně s Ústřední Maticí školskou soustředila v rámci menšinového školství především na výstavby nových školních budov v obcích, kde výuka probíhala v prostorách z hygienických a kapacitních nevyhovujících (Frýdberk, Frývaldov, Velké Heraltice, Kobeřice, Mladecko, Skrochovice, Vrbka a další). Rovněž byly ve školním roce 1934/1935 zřízeny mateřské školky v Cukmantlu a Malé Morávce a obecné školy ve Vrbně, Andělské Hoře, Loučkách a Třemešné. Během hospodářské krize věnovala velkou část svých příjmů na činnost humanitární a sociální, a to i v oblasti školství. Žákům z chudých rodin proplácela jízdné a darovala oblečení, rodičům, kteří přišli o zaměstnání, zase přispívala na stravování a bydlení.[171]

Zpráva o činnosti Matice opavské za rok 1935 uvádí, že menšinové školství v oblasti působení spolku je již v podstatě dobudováno. Ve školním roce 1935/1936 navštěvovalo národní školy v obvodu opavského inspektorátu 5 978 dětí, do škol obvodu hlučínského inspektorátu docházelo 7 400 dětí. Do škol mateřských bylo toho roku v obou obvodech zapsáno 1 493 dětí.[172]

---

[169] ZAO, Sp-MO, inv.č.8, Kniha zápisů ze schůzí, Zasedání ústředního výboru 24.8.1931, nestr.
[170] ŠTEFEK, Eduard. Střední a odborné školství na Opavsku, In: Dvacet let československého Opavska 1918-1938, s. 42.; KNAPÍKOVÁ, pozn. 135, s. 111.
[171] ŠRAJEROVÁ, pozn. 133, s. 203 a 204.
[172] Zpráva Matice opavské o činnosti na Opavsku a Hlučínsku v roce 1935, s. 5 a 6.

České školství zůstávalo v popředí zájmu Matice opavské i v druhé polovině 30. let, nicméně průběh jeho rozvoje byl výrazně narušován rostoucím tlakem germanizace. Po Hitlerově nástupu k moci se začala, hlavně na Hlučínsku, rozšiřovat činnost německých kulturních spolků, na Opavsku se zase radikalizoval Řád německých rytířů. Přesto se zásluhou Matice opavské podařilo v roce 1935 otevřít novostavbu obecné a mateřské školy v Děrném. Na vlastní náklady spolek nechal téhož roku vystavět novou školní budovu také v Požaze a v roce následujícím v Dolním Benešově. Velmi úspěšný byl pro české školství také rok 1937, kdy vznikly mateřské školky v Třemešné, Loučkách, Jelenici a Jukubčovicích nad Odrou, zřízena byla rovněž měšťanská škola v Odrách a odborná škola pro ženská povolání v Bílovci byla rozšířena o druhý ročník. V Krnově bylo dokonce otevřeno reálné gymnázium, kam v prvním roce docházelo 33 žáků. Matice opavská byla ještě před začátkem školního roku 1938/1939 přesvědčena, že české školství a s ním i celý český národ ustojí nebezpečí hrozící ze strany Německa, okolnosti však už tehdy naznačovaly, jakým směrem se bude situace vyvíjet. Mohli bychom se tedy domnívat, že spolek nebyl o příznivém vývoji dalších událostí ani tak přesvědčen, jako spíš že v něj doufal, ale, jak se zanedlouho ukázalo, bohužel marně.

3.6 Matice opavská a české školství v letech 1938-1945

Uzavřením mnichovské dohody na podzim roku 1938 bylo pohraničí svobodného československého státu obsazeno Němci a území západního Slezska bylo jako vládní obvod Opava včleněno do říšské župy Sudety. Češi na obsazeném území byli zbaveni politických práv, v souvislosti s čímž byly likvidovány všechny zdejší české spolky a organizace. Matice opavská urychleně přenesla svou ústřední kancelář do sídla Slezské Matice osvěty lidové v Ostravě, aby unikla nevyhnutelně hrozící záhubě, nicméně za těchto podmínek byla jakákoli činnost spolku velmi obtížná. Někteří členové ústředního výboru Matice opavské se odstěhovali do Prahy (například jednatel Miroslav Špaček a pokladník Marian Haas), předseda spolku Václav Hobzík zase do Brna a ředitel matiční kanceláře Bena odešel do Hnojníku na Těšínsku. Všichni se v rámci možností zapojovali do aktivit Slezského kulturního ústavu v Praze a nadále se věnovali osvětové činnosti. Podařilo se uspořádat několik jednání ústředního výboru, kde se projednávala především budoucnost spolkového majetku a členstva ponechaného v Sudetech. Veškeré plány a vize spolku však zanedlouho zanikly společně s jeho nezávislou existencí, když bylo po okupaci pomnichovské republiky nacisty ministerstvem vnitra v dubnu 1939 rozhodnuto o nuceném sloučení všech národních jednot a matic pod nový spolek s názvem Národní Matice při Národní radě české. Ten sídlil v Praze a měl dle svých stanov pečovat

především o posilování oddanosti k národu a státu. Čemu však v jeho stanovách nebyla věnována pozornost, byla doposud ústřední náplň činnosti českých matic, tedy podpora českého školství.[173]

Dlouhá léta usilovně budované české školství v pohraničí začalo bezprostředně po mnichovské dohodě podléhat postupné likvidaci. Nejdřív byly zrušeny všechny všeobecné i odborné střední školy, české učitelské ústavy a gymnázia. Stejný osud zanedlouho čekal i školy menšinové, které vykazovaly kvůli hromadným odchodům českých obyvatel do vnitrozemí značný úbytek žactva. Měšťanské a obecné školy byly zachovány pouze v některých oblastech souvislého českého osídlení na Opavsku a Bílovecku, přičemž některé fungovaly po celou dobu okupace. Zaniklé české školy byly přičleněny k německým a pro české děti zde byly zřízeny tzv. přechodné třídy. Někteří rodiče posílali své děti přes hranice do českých škol v protektorátu, ale docházka do nich podléhala množství omezení, až byla ve školním roce 1941/1942 úplně zakázána. České rodiny s dětmi se v nezbytných případech stěhovaly do vnitrozemí a ty, které zůstaly, byly mnohdy přinuceny posílat své děti do škol německých. Aby mohly být české děti přijaty na střední a měšťanské německé školy, musely nejen ovládat němčinu, ale také vykazovat politické a rasové předpoklady k poněmčení. Do německých škol obecných, kde takové podmínky kladeny nebyly, docházelo ve vládním obvodu Opava ve školním roce 1942/1942 celkem 2 703 českých žáků, zatímco do německých škol měšťanských pouze 79. České děti většinou nemohly navštěvovat ani německé mateřské školky, jež zcela nahradily ty české. Učební osnovy zachovalých českých škol omezovaly výuku českého jazyka na minimum a připisovaly největší význam praktickým předmětům, jelikož podle nacistů bylo jediným posláním českých škol vychovat loajální občany Říše a dělníky, kteří budou schopni komunikovat v němčině se svými nadřízenými. Výuka řemesel byla českým žákům zakázána, a proto byli obvykle hned po ukončení docházky na obecných školách posílání na pracovní úřady, které jim přidělovaly podružné pracovní pozice v zemědělství a průmyslu.

Co se týče Hlučínska, tam byly české školy zlikvidovány všechny bez výjimky, zatímco školství německé se zde úspěšně rozvíjelo. V Hlučíně vznikla vyšší škola pro chlapce, také škola hudební a živnostenská pokračovací. V obcích byly při obecních školách zakládány školy zemědělské a své školy měly i doly v Petřkovicích. Mimo školství ovládala nacistická propaganda na Hlučínsku veškerý politický, kulturní a společenský život.[174]

[173] KNAPÍKOVÁ, pozn. 135, s. 143 a 144.
[174] GAWRECKI, pozn. 131, s. 402-404.

Výsledky práce Matice opavské zůstaly navzdory ukončení její existence vlivem válečných událostí zachovány a po osvobození byly spolkem dále rozvíjeny, když byl v roce 1945 obnoven a započal třetí období své činnosti, které se však stalo také posledním.[175]

[175] ŠRAJEROVÁ, pozn. 133, s. 208.

4 Školská činnost Matice opavské v posledních letech její existence (1945-1948)

Po osvobození republiky byly obnoveny předválečné státní hranice, a stát měl tedy opět kontrolu i nad pohraničními okresy. Ke změnám však došlo v rámci územně správního členění, kdy správu obcí, okresů a zemí převzaly národní výbory, a nahradily tak v této funkci dřívější úřady. V pohraničních oblastech s převahou německého obyvatelstva byly dočasně jmenovány okresní a místní správní komise. Zatímco po první světové válce se Československá republika zformovala jako stát demokratický, v období mezi lety 1945-1948 hovoříme o tzv. limitované demokracii, reprezentované čtyřmi politickými stranami. Z nich se začala nejrychleji rozrůstat Komunistická strana Československa, která od začátku využívala svůj podíl moci k ovládnutí klíčových pozic ve státě.

Ačkoli pro většinu lidí v Československém Slezsku představoval konec války úlevu a naději v lepší budoucnost, jednotlivé národnostní menšiny hodnotily nastalou situaci rozporuplně. Především u německého obyvatelstva vyvolalo obnovení míru obavy, jelikož z české strany muselo nevyhnutelně dojít k jakési „odvetě“. Ta nakonec přišla v podobě odsunů podstatné části Němců do okupačních zón v Německu (většina byla odsunuta v letech 1946-1947), během nichž byli zbaveni téměř veškerého majetku a společně s nimi na tomto území vymizely i jejich dlouholeté tradice. Jiná byla situace na Hlučínsku, které bylo po válce také opětovně předáno československému státu a jehož národnostní začlenění představovalo zcela specifický problém, označovaný jako tzv. hlučínská otázka. Ačkoli se k místním obyvatelům obvykle přistupovalo jako k Němcům, drtivá většina z nich se odsunu a konfiskaci majetku vyhnula.[176] Při projednávání hlučínské otázky se totiž ozývaly názory, že hlučínský lid je z podstaty lid český a neměl by trpět za to, že se nepřízní osudu ocitl ve složité národnostní situaci. Vůbec největším zastáncem Hlučíňanů se stala navzdory vyhroceným předválečným událostem Matice opavská, která vypracovala za spoluúčasti Slezské národní rady memorandum o hlučínské otázce. V něm apelovala na to, aby obyvatelé Hlučínska nebyli odsuzováni pro jejich národní neuvědomělost a politickou dezorientovanost, pramenící z dlouholetého germanizačního útlaku, ale aby byli obdivováni, že si za všech okolností zachovali rysy slovanství.[177]

[176] GAWRECKI, Dan. Dějiny Českého Slezska 1740-2000, s. 409, 471, 464 a 465.
[177] KNAPÍKOVÁ, Jaromíra. Matice opavská: spolek, osobnosti a národní snahy ve Slezsku 1877-1948, s. 149 a 150.

4.1 Obnovení Matice opavské po 2. světové válce

Poválečné uvolnění poměrů přineslo mimo jiné zrušení restrikcí vůči spolkům, jež mohly obnovit činnost a získat nazpět zabavený majetek, a po návratu svých členů do Opavy tak mohla být 10. srpna 1945 znovu ustavena i Matice opavská. [178] Stejně jako po první světové válce se musela potýkat s pochybami o její potřebě jakožto obranného spolku, nicméně po roce 1945 byla postavena do mnohem složitější situace. Odsunem Němců totiž spolek přišel o svého ústředního rivala, vůči kterému se do té doby programově vymezoval, a tak jeho práce začala směřovat spíše k obecné manifestaci slezského češství. Mimo to se tradičně soustředil i na oblast školství a exponoval problémy poválečného Slezska širší veřejnosti, například během akce Pomozte Slezsku. V lednu 1946 byla Matice opavská oslovena Okresní správní komisí v Bruntále, aby stála u procesu přejmenovávání obcí v bruntálském okrese. Ustavováním osidlovacích důvěrníků v jednotlivých obcích si zase Matice zajišťovala vlivné postavení v rámci osidlovacích akcí, při nichž měla její stanoviska nezřídka velkou váhu. Vidíme, že spolek byl oprávněn vyjadřovat se i k takovým problémům, jejichž řešení na jiných místech příslušelo spíše státním orgánům.

Co se vnitřních záležitostí Matice opavské týče, v prvních měsících po obnovení činnosti bylo klíčovým bodem jednání ústředního výboru získání a zhodnocení jejího, před válkou rozsáhlého, nemovitého majetku. Během svého šetření spolek zjistil, že většina jeho původních budov na venkově slouží místním národním výborům nebo soukromníkům. V těchto případech mělo na základě návrhu spolkového hospodáře Adolfa Sýkory dojít buď ke zpětnému uhrazení poplatků na pronájem matičních budov, nebo k jejich odkoupení současnými uživateli. Ze všech původně školských budov sloužila k původnímu účelu pouze jedna, a to v Jakubčovicích u Oder.[179]

Spolkový aparát prošel rekonstrukcí, při níž ke stávajícím funkcím (jednatel, hospodář, pokladník, předseda a místopředseda) přibyly funkce nové, tedy matrikář, archivář a referenti pro odvětví práva, financí a národopisu. Veškerá administrativa byla rozdělena mezi příslušné komise, jejichž předsedové posléze převzali i povinnosti matiční kanceláře. Tyto změny měly být zaneseny do nových stanov, k jejichž vzniku však nakonec během posledního, ani ne čtyřletého, období činnosti spolku nedošlo.

Práce Matice opavské v letech 1945-1948 byla prakticky celou dobu zatížena pochybnostmi, jak dlouho, a zda vůbec, bude moct spolek fungovat ve stávající podobě. Již

[178] KOČVARA, Vlastimil a Jaromíra KRAMNÁ. Matice opavská 1877 – Matice slezská 1997, s. 5.
[179] KNAPÍKOVÁ, pozn. 177, s. 145 a 150.

v červnu roku 1946 byla svébytná existence Matice ohrožena návrhem na sloučení jejích struktur se sousední Slezskou Maticí osvěty lidové, k čemuž však ani přes souhlas některých členů opavského matičního výboru nedošlo. Narůstala rovněž rivalita mezi Opavou a Ostravou, která se stávala centrem kulturního a politického dění v této oblasti. Do Ostravy putovala značná část finanční i hmotné pomoci z podpůrných akcí pro Slezsko a byly sem postupně přemísťovány důležité instituce, z nichž velké množství do té doby sídlilo právě v Opavě (Krajská odborová rada, Obchodní a živnostenská komora, Ředitelství pošt, Zemská ústředna pro péči o mládež, Zemská školní rada a další). Matice opavská proti tomu protestovala argumenty, že Opava je centrem, a tedy i potenciálně příhodným hlavním městem, Slezska, zatímco Ostrava je dle spolku vzhledem k její „sporné" zeměpisné poloze město moravské. Kromě výše zmíněného bylo sebevědomí spolku ochromeno výsledky průzkumu jednatele ustaveného pro kontakt s odbory, z nichž vyplynulo, že se všech 40 evidovaných odborů Matice opavské vykazovala v létě 1947 činnost pouhá třetina. Ústředí spolku na toto zjištění reagovalo na podzim 1947 uspořádáním řady agitačních akcí se zapojením místních národních výborů i škol. Zorganizován byl také nábor nových členů, kde zájemci dokonce obdrželi slevu na matiční publikace, spolku však v té době zbýval jen půlrok existence.[180]

4.2 Školské aktivity spolku v letech 1945-1948

Školský program, jenž si Matice opavská stanovila v meziválečném období, byl v podstatě realizován a veškerá matiční školská zařízení postupně připadala do péče státu. Spolek nicméně nemohl ignorovat problémy válkou poškozených slezských obcí a tamních škol, a tak na potřebných místech organizoval ošacovací akce a školy vybavoval učebnicemi a pomůckami. Významnou podporu Matice v tomto směru získala od starosty Ústřední Matice školské Františka Staška, jemuž v únoru 1946 poslala podrobný soupis škod, jež utrpěly školní budovy v pohraničí. Akutní pomoc dle spolku potřebovaly školy ve Slavkově, Štítině, Dvořisku, Vrbce a Oldřišově, pro něž Ústřední Matice školská během dvou měsíců zajistila školní nábytek a pomůcky v hodnotě 65 tisíc Kčs. Pomoc v nejrůznější formě poskytovaly Matici opavské při nápravě škod napáchaných válkou také známé osobnosti a české organizace, z nichž zmiňme například Dámský odbor Národní jednoty pro východní Moravu v Kroměříži. Ten podpořil úsilí spolku příspěvkem 4 tisíc Kčs a potravinovými lístky. Augustin Tolar, národní správce nemovitého majetku v Horních Černošicích, jenž měl na starost shromáždění a následné odeslání šatstva, obuvi a nádobí do hlavního střediska pro odsun Němců v Praze, dal

[180] KNAPÍKOVÁ, pozn. 177, s. 148, 151 a 152.

přednost pomoci Slezsku a daroval zmíněné zásoby Matici opavské. Jako poslední příklad toho, kam až dosáhla poválečná vlna solidarity, uveďme zásilku šatstva a obuvi adresovanou opavskému spolku od Jednoty peruánských žen v Limě. Sociálně podpůrná práce představovala v posledních letech existence spolku stěžejní část jeho aktivit v oblasti školství.

V letech po válce zaujímala Matice opavská smířlivý postoj k občanům hlásícím se k německé národnosti, což jsme již zmínili v souvislosti s řešením tzv. hlučínské otázky. Spolek se poněkud naivně domníval, že velká část Slezanů prohlašujících se za Němce takto jednala pouze v obavě z perzekucí a po válce se přihlásí k českému občanství. V této víře Matice oslovila dokonce Okresní národní výbor v Opavě, aby umožnil německým rodičům posílat své děti do českých škol.

Na Frývaldovsku spolek dohlížel na obsazování ředitelských pozic na měšťanských a obecných školách a po žádostech adresovaných školním inspektorátům v Opavě, Bílovci, Bruntále a Krnově mu to bylo umožněno i v dalších okresech. Méně úspěšná byla jednání s ředitelem učňovských škol v Opavě, který Matici odmítl poskytnout jakékoli informace o těchto školách s tím, že starost o ně není v její kompetenci. Na to členové ústředního výboru dotčeně reagovali dopisem, v němž apelovali na zásluhy spolku při zakládání učňovského školství v Opavě, nicméně si uvědomovali, že postupnou ztrátu pravomocí zasahovat do vnitřních záležitostí škol lze jen těžko zvrátit. Problémy mateřského školství v té době řešila výhradně Ústřední Matice školská v Praze.

Přesto se mohl spolek ve svém posledním období pyšnit i budovatelskými počiny. Roku 1946 bylo ve spolupráci s Okresním školním výborem v Bruntále přeměněno tamní německé gymnázium na české. V tomtéž roce stála Matice opavská společně s Ústřední Maticí školskou ještě při zakládání reálného gymnázia v Bílovci. Převážnou část jeho nákladů však zafinancoval pražský spolek a Matice opavská se zavázala přispívat „pouze“ 100 tisíc Kčs ročně na platy učitelů vedlejších předmětů. V roce 1947 bylo na základě memoranda opavského matičního výboru adresovaného ministerstvu školství gymnázium v Bílovci zestátněno. Po tomto úspěchů se mohla Matice opavská soustředit a nejdůležitější cíl, jenž si po válce v oblasti školství stanovila. Společně s dalšími slezskými spolky a institucemi chtěla dosáhnout založení opavské univerzity.[181]

[181] KNAPÍKOVÁ, pozn. 177, s. 164-166.

4.3 Snahy o univerzitu

Plán na zřízení Slezské univerzity v Opavě se začal rodit již před koncem druhé světové války, kdy Hnutí za svobodu vyhlásilo deklaraci, jejíž součástí byly i požadavky na zřízení dvou vysokých škol na území Slezska – Slezské univerzity Purkyňovy v Opavě a vysoké školy technické a báňské v Moravské Ostravě. Po osvobození byly tyto požadavky zveřejněny a ke snahám o Slezskou univerzitu se připojila řada institucí a spolků, včetně Matice opavské. Vysoké školy v té doby nebyly chápany pouze jako vzdělávací instituce, nýbrž i jako mocní reprezentanti národních a státních zájmů, a není tedy divu, že v pohraničních oblastech o ně byl velký zájem. Například Národní výbor statutárního města Opavy za účelem podpořit vznik Purkyňovy univerzity argumentoval skutečností, že *„většina evropských států zřizuje své univerzity i ostatní vědecké ústavy a instituce v pohraničí, neboť se má zato, že vzdělané a uvědomělé obyvatelstvo při hranicích státu je zárukou bezpečnosti státu.“*[182]

Matici opavskou přizval ke společnému jednání o univerzitě tajemník Slezské národní rady Vladimír Mařádek a spolek pro tyto účely ustavil v březnu 1946 vlastní univerzitní komisi, jejíž součástí byli mimo jiné také ředitel Zemského archivu v Opavě Leopold Peřich a ředitel Zemské nemocnice v Opavě Bohumír Sanetřík. Ještě téhož měsíce se Matice opavská zúčastnila jednání s ústředními úřady v Praze a následně zde předala u příležitosti tzv. Slezského týdne v své školské požadavky také ministru školství Nejedlému. Kromě Slezské univerzity spolek požadoval také zřízení pedagogické akademie a vyšší průmyslové školy v Opavě a vyšší odborné školy textilní v Krnově.[183]

Jako již mnohdy předtím se však i v této věci projevila ostravsko-opavská rivalita. O univerzitu usilovali zástupci obou měst, a vždy když už se zdálo, že dospěli ke kompromisu, jedna ze stran začala výrazněji prosazovat své zájmy. Ze společného jednání vzešel předběžný návrh ustavit univerzitu s rektorátem, lékařskou a přírodovědeckou fakultou v Ostravě a s fakultou filozofickou, pedagogickou a právnickou v Opavě. Právě umístění jednotlivých vysokoškolských ústavů, především filozofické fakulty a rektorátu, však bylo posléze nejčastější příčinou sporů mezi Opavou a Ostravou.[184]

Univerzitní komise Matice opavské pokračovala v jednáních a své požadavky průběžně prezentovala u státních úřadů na centrální i zemské úrovni. Nejvíce klíčové bylo dle spolku zajistit bezpodmínečné ustavení filozofické fakulty v Opavě, kde by se mohla rozvíjet za

---

[182] PLAČKOVÁ Magda a Vilém PLAČEK. Ke snahám o zřízení Slezské univerzity v Opavě v letech 1945 až 1948, In: Vlastivědné listy Slezska a severní Moravy, roč. 18, 1992, sv. 1, s. 5 a 9.
[183] KNAPÍKOVÁ, pozn. 177, s. 166.
[184] PLAČKOVÁ, pozn. 182, s. 8.

podpory Zemského archivu, Zemského muzea a Slezské studijní knihovny. Peřich a Sanetřík v dubnu 1946 navrhli za tímto účelem využít návštěvy ministra školství Nejedlého v Ostravě a zjistit jeho stanovisko. Spolek s žádostí o podporu oslovil také řadu vysokoškolských profesorů z Brna, o jejichž odborný kredit by se mohla opavská univerzita opřít. Všichni se údajně ve věci založení nové vysoké školy přikláněli na stranu Opavy, nicméně jako první doporučovali otevřít opavskou pobočku Pedagogické fakulty brněnské Masarykovy univerzity. Dalšího významného spojence viděla Matice opavská v rektorovi znovuzřízené univerzity v Olomouci J.L.Fischerovi. Ten slíbil zástupcům opavského spolku, jež byli přítomni u slavnostního otevření Palackého univerzity, že na jaře 1946 navštíví Opavu a zúčastní se zasedání matiční univerzitní komise. V neposlední řadě začátkem května 1946 předali zástupci Matice memorandum s argumenty podporujícími vznik univerzity v Opavě také rektorovi Karlovy univerzity v Praze Janu Bělehrádkovi.

Také v následujících letech byla Matice opavská přesvědčena o tom, že by univerzita měla být umístěna ve městě s bohatou kulturní a správní tradicí, jež splňuje všechny podmínky pro kvalitní vědeckou práci, a proto se podle ní jako nevhodnější jevila Opava, která ve srovnání s Moravskou Ostravou skutečně reprezentovala Slezsko. Spolek přišel dokonce s konkrétními vizemi vědeckých programů zamýšlených fakult. Úkolem filozofické fakulty mělo být zkoumání slezských nářečí, oblastní historie a etnografie. Pedagogická fakulta měla připravovat budoucí učitele mimo jiné na práci v oblastech potýkajících se s tzv. zvláštními slezskými poměry (Hlučínsko, Ratibořsko a Hlubčicko). Zkoumání současného i dřívějšího právního postavení Slezska měla mít na starost fakulta právnická, jež měla k tomu provádět sociologické výzkumy rozmanité společnosti slezského pohraničí. Přírodovědecká fakulta se měla odborně zabývat přírodou Slezska a jejími specifiky z pohledu geologického, botanického i morfologického. V neposlední řadě lékařská fakulta měla zkoumat nemoci z povolání typické pro hornický a hutnický průmysl a hledat jejich účinnou léčbu, k čemuž bylo dle Matice opavské potřeba prostředí klidné a zdravé, nikoli takové, které zapříčiňuje vznik těchto chorob. Spolek tím narážel na původní záměr zřídit lékařskou fakultu v Ostravě. Koncipováním fakultních programů dala Matice opavská najevo, že nehodlá kooperovat s ostravskými prouniverzitními aktivisty a jejím záměrem je docílit založení svébytné vysokoškolské instituce v Opavě. To dokládal i dvouletý plán města na léta 1947 a 1948, v němž otázka zřízení univerzity rezonovala stejně výrazně jako například záležitosti městské samosprávy a místního

hospodářského rozvoje. Ke vzniku univerzity zde však v posledním období Matice opavské, a ostatně ještě dlouho poté, nedošlo. [185]

Rozřešení slezské univerzitní otázky nebylo v poválečných letech prioritní pro zemské ani vládní úřady. Akademickou práci do jisté míry zastával Slezský studijní ústav v Opavě, jenž zprvu fungoval na spolkové bázi a zabýval se regionálními slezskými otázkami. Jeho vznik v roce 1946 ostatně Matice opavská podpořila a jeho rozvíjející se činnost, pravidelně projednávanou univerzitní komisí, považovala za velmi přínosnou. Paradoxně právě existence Slezského studijního ústavu se stala jednou z příčin zániku námi sledovaného spolku.[186]

4.4 Zánik Matice opavské

Po únorových událostech roku 1948 byla v souladu s obecně uplatňovanou komunistickou politikou ohrožena existence všech spolků. Jejich nezávislost představovala pro režim nebezpečí a především v počátcích budování socialismu na ně bylo nahlíženo jako na „buržoazní přežitek“. Veškeré organizace, nehledě na jejich velikost a účel, měly být přímo podřízeny státním orgánům, aby svými aktivitami nenarušovaly veřejný pořádek, a byly tak postupně likvidovány. Nemožnost jejich obnovování či libovolného zakládání si stát pojistil zákonem „O dobrovolných organisacích a shromážděních“ z července 1951, jenž nahrazoval původní spolkový zákon.

Ústřední výbor se poprvé po politickém zvratu sešel 9. března 1948 a jednal o organizačních záležitostech spolku, ale také o citlivé otázce jeho budoucí existence. Byl zde rovněž přednesen požadavek na převzetí majetku Slezské Matice osvěty lidové, což by za normálních okolností opavský spolek uvítal, nyní však sám čelil obavám z jeho rozpuštění, a proto bylo projednávání této záležitosti odloženo. Členové výboru se shodli na tom, že aby byla zachována samostatnost spolku, je potřeba ujasnit, a nejlépe smluvně potvrdit, poměr mezi Maticí opavskou a Slezským studijním ústavem. Vývoj příštích okolností však již tehdy předznamenal ředitel Zemského muzea Karel Černohorský, když nepodpořil návrh na sepsání nových spolkových stanov a namísto toho přímo doporučil začlenit Matici opavskou do struktur Slezského studijního ústavu.[187]

Události pak dostaly rychlý spád. Předseda spolku Bohumil Sobotík, zvolený do funkce teprve začátkem března 1948 po rezignaci předchozího předsedy Jaromíra Kaluse, ustavil po

---

[185] KNAPÍKOVÁ, pozn. 177, s. 167 a 168.; PLAČKOVÁ, pozn. 182, s. 11.
[186] Tamtéž, s. 169.; Sociologická encyklopedie – Sociologický ústav AV ČR. Online viz.: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Slezsk%C3%BD_studijn%C3%AD_%C3%BAstav_v_Opav%C4%9B, Slezský studijní ústav v Opavě (1947-1993). [cit. 2025-03-10]
[187] KNAPÍKOVÁ, pozn. 177, s. 181, 182 a 185.

jednání s předsedou Zemského národního výboru, expozitury v Ostravě, Vladimírem Chamrádem Akční výbor Matice opavské, jenž se sešel 30. března 1948. Na této schůzi bylo jednomyslně rozhodnuto, aby Matice opavská splynula se Slezským studijním ústavem. Toto usnesení bylo provázeno projevem skládajícím poctu „otcům zakladatelům“ spolku, ale také všem činitelům, kteří se napříč historií podíleli na jeho rozvoji a nepochybovali o jeho významu. Následoval výčet nejdůležitějších zásluh spolku, uzavřen prohlášením, že jeho historické poslání bylo naplněno a Slezský studijní ústav v Opavě mu bude důstojným nástupcem. Proslov byl zakončen přesvědčením Matice opavské, že *„Slezský studijní ústav splní zase své poslání, a že je splní právě tak zdárně a šťastně jako ona vyplnila své v tom historickém úseku slezských dějin, který je dnes již uzavřen nástupem doby nové.“*[188]

Zápis schůze Akčního výboru Matice opavské byl ve formě provolání uveřejněn souběžně se záznamem průběhu a závěru poslední valné hromady spolku konané 4. dubna 1948. Úřední list republiky Československé následně vydal 27. května toho roku prohlášení o splynutí Matice opavské se Slezským studijním ústavem a 7. srpna byl pak spolek smazán ze spolkového katastru Moravskoslezského zemského národního výboru. Tímto krokem se definitivně uzavřela přes sedmdesát let trvající historie Matice opavské, nicméně výsledky její usilovné práce neztratily svůj význam dodnes.

Pro úplnost dodejme, že myšlenka Matice opavské nezanikla kompletně. Nadále přežívala prostřednictvím institucí, na jejichž vzniku se spolek v podstatě podílel (Slezský studijní ústav a Památník Petra Bezruče v Opavě) a kde po rozpuštění spolku působila řada jeho bývalých členů. Někteří z nich se sešli za atmosféry jara 1968 s úmyslem obnovit Matici opavskou, nicméně po dohodě s těšínskými matičními aktivisty byl nakonec ustaven nový spolek s názvem Matice slezská, jehož působnost byla rozšířena i na oblast dřívějšího vlivu Slezské Matice osvěty lidové. Svým účelem však navázala Matice slezská spíše na činnost Matice opavské po roce 1945, kdy již nebylo potřeba „češství“ ve Slezsku dále budovat, nýbrž ho udržovat a prohlubovat. Vinou tlaku ze strany státních a politických orgánů byl však spolek v roce 1972 „dobrovolně“ rozpuštěn a k jeho obnovení došlo až po listopadu 1989. Předsedou byl tehdy jmenován lékař Jaromír Kalous, jenž stál v letech 1947 a 1948 také v čele Matice opavské, a stal se tak jakýmsi symbolem kontinuity nástupnické a původní matice.[189]

[188] ZAO, Sp-MO, inv.č.11, Kniha zápisů ze schůzí, Schůze Akčního výboru Matice opavské 30.3.1948, nestr.
[189] KNAPÍKOVÁ, pozn. 177, s. 184, 190 a 191.; Matice slezská – Opava. Online viz.: https://www.maticeslezska-opava.cz/text/54-140-let-maticni-cinnosti.html, 140 let matiční činnosti ve Slezsku. [cit. 2025-03-11]

5 Využití diplomové práce ve výuce žáků na druhém stupni základních škol

Diplomová práce se zaměřuje především na školskou činnost Matice opavské od založení spolku (1877) po jeho zánik (1948), nicméně popisuje také tehdejší společenské poměry v západní části Slezska, zejména na Opavsku a Hlučínsku. V neposlední řadě jsou zde stručně vylíčeny organizační a strukturní změny spolku v průběhu celého období jeho existence. Práce poskytuje široké spektrum motivů, s nimiž lze pracovat ve výuce na základních školách – vlastenectví, nacionalismus, totalitní systémy (nacismus, fašismus), národní hnutí (případně národní obrození), vztahy mezi Čechy a Němci, rozvoj českého kulturního života, počátky českých spolků ve Slezsku a jejich význam, počátky a rozvoj českého školství ve Slezsku, historie školství jednotlivých obcí v oblasti působnosti Matice opavské a další. Většina zmíněných motivů je ve výuce uplatnitelná spíše na regionální úrovni, tedy v místech, kde spolek působil. Motivy vlastenectví, nacionalismu, totalitních systémů a národního hnutí jsou nicméně součástí výuky na úrovni celorepublikové.

Co se týče jednotlivých předmětů, práci lze využít v hodinách dějepisu a občanské výchovy (vzdělávací oblast Člověk a společnost), případně pak v hodinách českého jazyka (respektive literatury) v rámci vzdělávací oblasti Jazyka a jazyková komunikace. V dějepise by mohla být práce využita při probírání učiva spadajícího do tematických celků Modernizace společnosti a Moderní doba – národní hnutí velkých a malých národů, utváření novodobého českého národa; první světová válka a její politické, sociální a kulturní důsledky, vznik Československa a jeho sociální a národnostní problémy, totalitní systémy, druhá světová válka apod. Toto učivo je nejčastěji zařazováno do 8. a 9. ročníku. V občanské výchově mohou být jednotlivé motivy práce užity především v rámci tematického celku Člověk ve společnosti (naše obec, region, kraj, pojem vlasti a vlastenectví, problémy lidské nesnášenlivosti atd.), ale například na tématu vztahů mezi Čechy a Němci v minulosti by mohlo být demonstrováno také učivo základních lidských práv a jejich poškozování, šikany a diskriminace, které je součástí tematického celku Člověk, stát a právo. Učivo tematického celku Člověk se společnosti je nejčastěji součástí výuky v 6. a 7. ročníku, zatímco tematický celek Člověk, stát a právo je obvykle vyučován v 9. ročníku.[190] Toto zařazení je ovšem individuální, jelikož na některých školách je v občanské výchově uplatňováno například cyklické uspořádání učiva. V českém jazyce zase mohou učitelé v průběhu výuky literatury národního obrození (nejčastěji 8. ročník)

[190] Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2023, s. 25, 57-59 a 62.

zmínit specifika procesu formování národního povědomí Slezanů, zejména pak na školách v této oblasti.

Z výše uvedeného vychází následující podklady pro výuku, které jsou rozděleny do dvou částí. První část obsahuje čtenářský list na téma vlastenectví a nacionalismus a jeho cílem je nejen rozvoj čtenářské gramotnosti žáků, ale také uvědomění si rozdílů mezi těmito pojmy. Čtenářský list lze vzhledem k jeho stěžejní myšlence využít na jakékoli škole, jelikož se nezaměřuje na oblast sledovanou v diplomové práci. Naopak druhá část, tedy příprava vyučovací jednotky, je určena k výuce na školách přímo v Opavě, kde by mohlo mít zařazení tématu diplomové práce do výuky největší smysl a přínos. Příprava vyučovací jednotky navazuje na čtenářský list, prostřednictvím něhož jsou žáci obeznámeni s projevy vlastenectví a nacionalismu a také s riziky, jež představují nacionalistické tendence pro společnost. Příprava vyučovací jednotky pak toto učivo dále rozvíjí na příkladu osvětové práce Matice opavské v období vyhrocených vztahů mezi Čechy a Němci ve Slezsku. Čtenářský list i přípravu lze nicméně do výuky zařadit nezávisle na sobě. Podrobnosti o jednotlivých částech jsou uvedeny níže.

5.1 Pracovní list pro rozvoj čtenářské gramotnosti – Rozdíl mezi projevy vlastenectví a nacionalismu

Čtenářský list propojuje učivo českého jazyka a občanské výchovy a může být využit ve výuce obou těchto předmětů. Posloužit může rovněž jako doplnění či obohacení učiva (například pro žáky nadané a mimořádně nadané), nebo jako domácí úkol (učitel může žákům poskytnout čtenářské listy a dostatek času k domácímu zpracování). Vyučující se zároveň může pracovním listem pouze inspirovat a využít text a vybrané úkoly při tvorbě vlastní přípravy k výuce. Text pohádky lze využít například v rámci motivace k odpovídajícímu učivu, a to jak v hodinách občanské výchovy, tak v hodinách dějepisu.

Vzhledem k povaze některých úloh a rozsahu pohádky je žádoucí, aby byli žáci na tento typ práce s textem zvyklí, případně aby byl pro práci vyhrazen dostatek času (alespoň dvě vyučovací hodiny). Je také na učiteli, zda nechá žáky pracovat samostatně, nebo se do procesu zapojí – může například pohádku předčítat. Nabízí se i varianta skupinové práce, popřípadě lze některé úlohy plnit hromadně. Pro rozvoj čtenářských dovedností je ovšem nejlepší nechat žáky pracovat samostatně, aby každý mohl číst svým tempem a jednotlivé úkoly zpracovávat dle vlastního uvážení. Vyučující může po dokončení práce s žáky provést hromadnou kontrolu, ale také může pracovní listy vysbírat a sám posoudit způsob, jakým žáci při práci postupovali. V neposlední řadě se může rozhodnout odpovědi žáků nekontrolovat a nehodnotit, nicméně rozhodně by neměla být pominuta stěžejní myšlenka textu, kterou lze posléze rozvíjet a prohlubovat.

Čtenářský list obsahuje úlohy před čtením, během čtení a po čtení, které odpovídají třífázovému modelu procesu učení E-U-R. Je určen především pro žáky 7. ročníku základní školy, čemuž je přizpůsobeno zprostředkování nosné myšlenky (rozdíl mezi vlastenectvím a nacionalismem), ale také celkové zpracování textu. Vyučující se může rozhodnout zařadit pracovní list vzhledem k žánru textu (pohádka) již do 6. ročníku, v takovém případě však hrozí riziko, že bude pro žáky práce obtížná z důvodu úrovně jejich čtenářských dovedností. Zároveň lze pracovní list zařadit i do výuky ve vyšších ročnících, kdy může být pro žáky přínosné téma, ale žánr pro ně naopak již nemusí být atraktivní. Je potřeba také zmínit, že u čtenářského listu (potažmo u pohádky) není záměrně uveden název, jelikož vymýšlení názvu pohádky je součástí jedné z úloh po čtení. Žáci rovněž nejsou dopředu obeznámeni s tématem, které je odkrýváno postupně během čtení. Pohádku i čtenářský list sepsala autorka diplomové práce sama. Čtenářský list je součástí příloh diplomové práce, viz Příloha 1.

5.1.1 Užití ve výuce a reflexe vyučovací hodiny

Čtenářský list jsem chtěla použít ve výuce během druhé souvislé pedagogické praxe na Základní škole ve Slatinicích (Mateřská škola a Základní škola Slatinice, příspěvková organizace), nicméně vzhledem k hodinové dotaci předmětu občanská výchova (1 hodina týdně ve všech ročnících druhého stupně), a také vzhledem k tematickému plánu pro tento předmět, to nebylo možné uskutečnit dle mých představ. Na realizaci vyučovací jednotky s touto pomůckou by navíc byly potřeba nejméně dvě vyučovací hodiny, což by způsobilo komplikace, a to i v případě, že by byla část uskutečněna v hodině literatury. Moje provádějící učitelka, která vyučovala jak občanskou výchovu, tak český jazyk, mi nakonec poskytla jednu hodinu literatury k otestování čtenářského listu s žáky s tím, že bude koncipována a realizována jako hodina občanské výchovy.

Jak jsem již zmínila, nebylo z časových důvodů možné, abych použila čtenářský list v plném rozsahu, a tak jsem se ho rozhodla použít jako základ pro přípravu vyučovací jednotky v rozsahu 45 minut. Ta byla zaměřena nikoli na rozvoj čtenářských dovedností, ale na rozvoj dovednosti naslouchání, což mi umožnilo použít celou pohádku a vybrat pouze některé otázky (úlohy), které nezasahují hlouběji do textu, ale vztahují se především k jeho tématu. Mým cílem bylo tedy primárně vyzkoušet, zda budou žáci schopni z děje pohádky vyvodit její stěžejní myšlenku a vyjádřit, jakým způsobem k uvědomění došli. Byla jsem si samozřejmě vědoma toho, že četba a psaná formulace myšlenek je pro žáky mnohdy jednodušší než vyvozování odpovědí na otázky na základě slyšeného textu, nicméně za daných podmínek pro mě byla tato forma zpětné vazby ke čtenářskému listu dostačující. Výhodou také bylo, že jsem mohla hodinu realizovat přímo s žáky 7. třídy, pro které je čtenářský list původně určen, a žáky jsem navíc už poměrně znala, což mi umožnilo přizpůsobit jim mou přípravu do výuky.

Reflexe vyučovací hodiny a příklady odpovědí žáků na jednotlivé otázky jsou součástí přiložené přípravy vyučovací jednotky, viz Příloha 2.

5.2 Příprava vyučovací jednotky – Matice opavská jako jeden ze symbolů rozvoje české národní identity ve Slezsku

Příprava vyučovací jednotky je určena pro výuku v hodinách občanské výchovy v 6. a 7. ročníku druhého stupně základních škol. Na základě srovnání školních vzdělávacích programů tří opavských základních škol (ZŠ Mařádkova, ZŠ Edvarda Beneše a ZŠ Šrámkova) bylo zjištěno, že právě v těchto ročnících je nejčastěji probíráno učivo tematického okruhu Člověk ve společnosti.[191] Samotné téma přípravy (Matice opavská jako jeden ze symbolů české národní identity ve Slezsku) by nicméně mohlo být zařazeno také do hodin dějepisu v 8. a 9. ročníku jako součást tematických okruhů Modernizace společnosti (utváření novodobého českého národa) a Moderní doba (první světová válka a její politické, sociální a kulturní důsledky; vznik Československa a jeho sociální a národnostní problémy; druhá světová válka). Aktivity, zejména brožuru o Matici opavské (samostatně vložena i do příloh práce, viz Příloha 3), lze využít mnoha způsoby, a učitel si tak může přípravu vyučovací jednotky přizpůsobit dle potřeby a může se rozhodnout, jakým způsobem bude k tématu přistupovat.

Téma přípravy není běžnou součástí výuky na základních školách, nicméně lze prostřednictvím něho poukázat na širší problematiku (vztahy mezi Čechy a Němci v minulosti, projevy nacionalismu, vlastenecké snahy apod.), se kterou se žáci v rámci různých předmětů mohou setkat. Zajímavé a přínosné by mohlo být zařazení tématu do výuky zejména na školách v Opavě, kde se učitelům nabízí další možnosti, jak ho rozvíjet. Žáci zde mohou nasvítit Slezské zemské muzeum, jemuž věnovala Matice opavská své muzejní sbírky, nebo se mohou zúčastnit exkurze Zemského archivu v Opavě, kde jsou uchovány památky související se spolkem a jeho významnými členy. Učitel může pro žáky uspořádat komentovanou procházku po Opavě, během které mohou společně navštívit místa spojená s Maticí opavskou – Matiční dům, Mendelovo gymnázium (dříve soukromé české matiční gymnázium), Základní umělecká škola (dříve Hudební a pěvecká škola Matice opavské) apod. Téma lze samozřejmě zařadit do výuky i na školách mimo Opavu (Hlučínsko, Krnov atd.). V takovém případě mohou žáci společně s učitelem například bádat, jakým způsobem se Matice opavská podílela na rozvoji českého kulturního a společenského života v jejich městě, případně zda spolek figuruje přímo v historii jejich školy. Lze k tomu využít nejen školní kroniky, ale také výroční zprávy Matice opavské, v nichž spolek podrobně reflektuje jeho školské aktivity, ale rovněž i činnost jednotlivých místních odborů.

[191] Školní vzdělávací program ZŠ Mařádkova – Opava, s. 131.; Školní vzdělávací program ZŠ Edvarda Beneše – Opava, s. 252-258.; Školní vzdělávací program ZŠ Šrámkova – Opava, s. 146.

Předmět: Občanská výchova	**Třída:** 6./7.
Tematický okruh – téma: Člověk ve společnosti – Matice opavská jako jeden ze symbolů rozvoje české národní identity ve Slezsku	**Časová dotace hodiny:** 45 minut
Průřezová témata: Výchova demokratického občana (občan, občanská společnost a stát), multikulturní výchova (kulturní diference)	**Mezipředmětové vztahy:** Dějepis (práce s časovou osou), český jazyk (práce s textem, studijní čtení)

Pomůcky: Kartičky k reflexi (příloha – Reflexe), brožurky o matici opavské – vytištěné oboustranně (příloha – Brožura), ukázka brožur/letáčků, psací potřeby, papíry/sešity, mobilní telefony/tablety s připojením k internetu
Cíl vyučovací hodiny: Žák vlastními slovy vysvětlí, v čem spočívá význam Matice opavské, a uvědomuje si přínosy tohoto spolku. Žák využívá základy studijního čtení, vyhledává a informace v textu a posuzuje jejich význam. Žák vlastními slovy vyjádří své myšlenky a názory a přispívá jimi do diskuze. • **očekávané výstupy:** *VO-9-1-06* rozpoznává netolerantní, rasistické, xenofobní a extremistické projevy v chování lidí a zaujímá aktivní postoj proti všem projevům lidské nesnášenlivosti *ČJL-9-1-08* využívá základy studijního čtení – vyhledá klíčová slova, formuluje hlavní myšlenky textu, vytvoří otázky a stručné poznámky, výpisky nebo výtah z přečteného textu; samostatně připraví a s oporou o text přednese referát • **klíčové kompetence:** kompetence občanské, kompetence komunikativní, kompetence k učení
Organizační forma výuky: hromadná výuka
Výuková metoda: metody slovní (monologické – vysvětlování, dialogické – diskuze, práce s textovým materiálem)
Obsah: • **učivo:** naše obec, region, kraj (důležité instituce, zajímavá a památná místa), lidská setkání (rovnost a nerovnost), naše vlast (vlastenectví) • **pojmy opěrné:** vlast, vlastenectví a nacionalismus, xenofobie, rasismus, mezilidská tolerance, naše město, Slezsko • **pojmy nové:** spolek, Matice opavská, Rakousko-Uhersko,

Scénář hodiny: (činnost učitele a činnost žáků)	**Přibližná minutová dotace:**
1.Úvod: • pozdravení • rozdání brožurek o Matici opavské • seznámení žáků s tématem hodiny	**3 minuty**

Obrázek 1 Příprava vyučovací jednotky – část 1.

2.Hlavní část: ***a) Evokace: (5 minut)*** Letáček/brožura: → učitel žákům ukáže letáčky/brožury, které si s sebou do hodiny přinesl (může je nechat kolovat; druh brožury je libovolný – zámky, národní parky, muzea atd.) → učitel pokládá žákům otázky a žáci hromadně odpovídají: 1) Už jste se s podobnými letáčky/brožurkami někdy setkali? Kdy a kde? 2) K čemu takové brožurky slouží? 3) Co všechno bychom v nich mohli najít? 4) Pro koho jsou asi určeny? ***b) Uvědomění: (30 minut)*** Práce s brožurkou o Matici opavské, s časovou osou a kolektivní diskuze: → učitel žákům zadá, aby si brožurky o Matici opavské pozorně prohlédli a pročetli (žáci by měli mít na zkoumání brožurky dostatek času – ideálně 7-10 minut) → učitel žáky upozorní, aby si v brožurce všímali všech informací a obrázků (žáci by si měli uvědomit, co vše lze z materiálu vyčíst – samozřejmě některé informace pro ně mohou být neznámé a nemusí všemu rozumět) → následuje společná práce učitele s žáky (společně procházejí brožurku, vyhledávají v ni informace a učitel pokládá žákům doplňující otázky, na která žáci vyhledávají odpovědi) → otázky pro práci s brožurou (mohou být orientační – učitel je může libovolně pozměnit, doplnit či některé vynechat dle potřeby): 1) Co vás na brožurce zaujalo na první pohled? Která informace vás nejvíce zaujala? 2) Už jste někdy slyšeli o Matici opavské? 3) Co je to vlastně Matice opavská? Z jakého důvodu vznikla? Kdy vznikla? 4) Kdo je to vlastenec? Co vlastenec dělá? Jak se chová? 5) Proč myslíte, že Matici opavskou založila právě skupina vlastenců? Proč podle nich potřebovat český národ obránit? 6) Jaká byla situace ve Slezsku před první světovou válkou? Jak se tady mluvilo? Jak se tady žilo Čechům? Jaké byly vztahy mezi Čechy a Němci? 7) Co všechno Matice opavská dělala? A jak tím pomohla českým Slezanům? 8) Proč asi bylo důležité zakládat české školy a školky? 9) Jak myslíte, že by to s Čechy ve Slezsku dopadlo, kdyby Matice opavská nevznikla? 10) Zaujala vás nějaká zajímavost o spolku? 11) Když se podíváte na zakladatele spolku, je vám nějaké jméno povědomé? 12) Poznáváte některá místa z brožurky? Dokázali byste říct, kde se nacházejí? (učitel může žákům například také více přiblížit Rakousko-Uhersko nebo územní členění našeho státu za druhé světové války – žákům 6. a 7. ročníků však stačí sdělit pouze základní informace) 13) Kdy spolek zanikla a z jakého důvodu? → žáci mohou do brožurek libovolně zasahovat (zvýrazňovat si či dopisovat informace) → v brožurce se na některých místech nacházejí ikony mobilního telefonu – to znamená, že žáci si mohou danou informaci dohledat (nebo doplnit) s pomocí mobilního telefonu/tabletu – učitel by měl na práci s takovými zařízeními dohlížet a korigovat ji → učitel se může rozhodnout využít brožurku i v následujících hodinách, případně navázat na učivo této hodiny dalšími aktivitami	**40 minut**

Obrázek 2 Příprava vyučovací jednotky – část 2.

c) Reflexe: (5 minut) Reflektivní metoda TAŠKA-PRAČKA-KOŠ: → učitel na závěr hodiny rozdá žákům reflektivní kartičky – úkolem žáků je doplnit je tak, aby bylo zřetelné, kterou informaci z hodiny považují za užitečnou, kterou by potřebovali dovysvětlit a která podle nich není podstatná (ke každé „kategorii“ stačí napsat jeden poznatek, ale může jich být i více) → vyplněné kartičky mohou zároveň sloužit i jako reflexe pro učitele, který se může rozhodnout kartičky vysbírat a v případě potřeby některé informace v následující hodině objasnit či doplnit	
3.Závěr: • celkové zhodnocení práce žáků v hodině • poděkování a rozloučení	**2 minuty**

Přílohy:

Reflexe

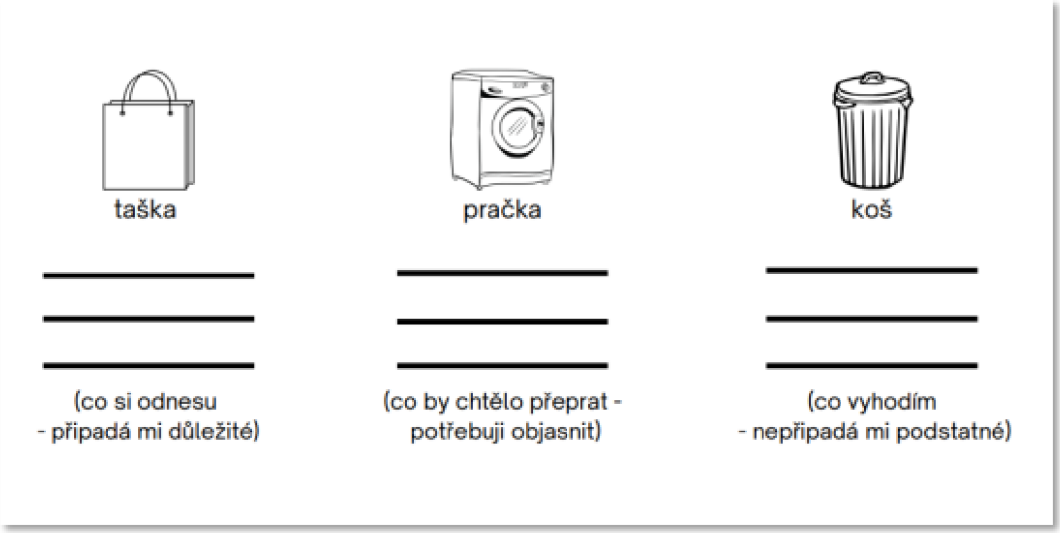

Obrázek 3 Příprava vyučovací jednotky – část 3.

Brožura

Obrázek 4 Příprava vyučovací jednotky – část 4.

Závěr

Matice opavská si od svého založení kladla za cíl šířit osvětu a vzdělání mezi českým obyvatelstvem Slezska a za jeden ze základních pilířů rozvoje národního povědomí považovala budování českého školství na všech stupních. Činnost spolku byla až do rozpadu Rakouska-Uherska provázena četnými obstrukcemi ze strany úřadů i slezské zemské vlády a setkávala se rovněž s nesouhlasnými postoji německého obyvatelstva, navzdory tomu však spolek dosáhl zřízení soukromého českého gymnázia v Opavě a díky navázání spolupráce s dalšími spolky a organizacemi vznikaly i další školy mateřské, menšinové a živnostenské pokračovací.

Po ukončení 1. světové války se se vznikem Československa značně rozšířila oblast vlivu Matice opavské a během 20. let 20. století došlo k největšímu rozmachu českého školství ve Slezsku. Speciální pozornost byla věnována oblasti Hlučínska, kde se školská práce spolku setkávala s nespokojeností převažujícího německého obyvatelstva, jež postupně eskalovala a později dala za vznik tzv. německým pokoutním školám. Meziválečné období bylo pro Matici opavskou vrcholným obdobím nejen v rozšiřování sítě českých škol, ale také v zakládání místních odborů, jež usnadňovaly práci opavskému ústředí. Před vypuknutím 2. světové války měl spolek své odbory v 85 obcích a komunikaci s nimi zprostředkovávalo ústřednímu výboru 8 okresních sborů. Po uzavření mnichovské dohody se spolek snažil vyhnout nucené likvidaci a na čas přesídlil do Ostravy, avšak po okupaci pomnichovské republiky nacisty byl s dalšími českými spolky sloučen do Národní matice v Praze, čímž byla ukončena jeho samostatná činnost.

V letech po osvobození republiky byla Matice opavská obnovena, nicméně s odsuny německých obyvatel a se změnou státoprávních poměrů začaly národně obranné aktivity českých spolků postrádat význam. Stanovený školský program Matice opavské byl navíc de facto realizován již za první republiky, a tak spolek navázal na svou předválečnou činnost především poskytováním pomoci poškozeným slezským obcím a jejich školám. Zároveň se během posledního, ani ne tříletého, období své existence připojil ke snahám o založení univerzity v Opavě, k němuž však přes mnohá jednání nedošlo. O budoucnosti spolku definitivně rozhodly únorového události roku 1948, kdy se stal jako mnohé další nezávislé organizace pro komunistický režim nepohodlným. Koncem března toho roku byl ústředním výborem stanoven verdikt o splynutí Matice opavské se Slezským studijním ústavem v Opavě a v srpnu pak došlo k jejímu definitivnímu výmazu ze spolkového katastru Moravskoslezského národního výboru. Význam Matice opavské je dodnes připomínán a oceňován regionálními historiky a její duchovní ideje dále přežívají prostřednictvím nástupnické Matice slezské.

Tato práce předkládá souhrn školské činnosti Matice opavské, podrobně se věnuje rozvoji českého školství v české části Slezska a dotýká se rovněž problematiky národnostních poměrů této oblasti v průběhu jednasedmdesátiletého období působení spolku. Téma a dílčí motivy práce lze zařadit do výuky žáků základních škol, a to zejména v rámci předmětů občanská a výchova a dějepis, kde mohou obohacovat a rozvíjet učivo tematických okruhu Člověk ve společnosti (občanská výchova), Modernizace společnosti a Moderní doba (dějepis). Konkrétním možnostem jejich využití ve výuce se věnuje praktická část práce, obsahující výukové materiály a přípravy vyučovacích jednotek, jež mohou být součástí výuky nejen na úrovni regionální, ale i celorepublikové.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

• BAKALA, Jaroslav. *Slezsko.* Opava: Matice slezská, 1992.

• BARTEČEK, Ivo. *Historiografie Moravy a Slezska: svazek 2.* Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého, 2006. ISBN 80-244-1563-1.

• BLUCHA, Vladimír. *Péče Matice opavské o menšinové školství v západním Slezsku*, In: *Vlastivědné listy Slezska a severní Moravy*, 2001, roč. 27, sv. 1. Opava: Matice slezská. ISSN 1213-3140.

• ČEPELÁK, Václav. *Památník Matice opavské 1877-1927.* Opava: Matice opavská, 1927.

• DOKOUPIL, Lumír. *Hořký konec Opavského týdenníku*, In: *Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity – Historie/Historica.* Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity, 2009, č. 16. ISSN 1213-8452.

• DOKOUPIL, Lumír, Ondřej HANIČÁK, Zdeněk JIRÁSEK, Jaromíra KNAPÍKOVÁ a kol. *140 let Matice opavské: vybrané kapitoly z dějin české národnostní emancipace ve Slezsku.* Opava: Matice slezská, 2017. ISBN 978-80-86887-24-1.

• *Dvacet let československého Opavska 1918-1938*. Mor. Ostrava: Typia, 1938.

• GAWRECKI, Dan. *Dějiny Českého Slezska 1740-2000.* Opava: Filozoficko-přírodovědecká fakulta Slezské univerzity, 2003. ISBN 80-7248-226-2.

• HAUER, Václav. *Všelicos z let studentských a učitelských, Památník českého gymnázia v Opavě 1883-1923.* Opava, 1923.

• JIRÁSEK, Zdeněk a Karla VYMĚTALOVÁ. *Vývoj školství ve Slezsku a otázka „slezské identity“*, In: *Acta historica Neosoliensia: vedecký časopis pre historické vědy.* Banská Bystrica: Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela, 2014, roč. 17. ISSN 1336-9148.

• KNAPÍKOVÁ, Jaromíra. *Matice opavská: spolek, osobnosti a národní snahy ve Slezsku 1877-1948.* Opava: Matice slezská, 2007. ISBN 978-80-86887-08-1.

• KOČVARA, Vlastimil a Jaromíra KRAMNÁ. *Matice opavská 1877 – Matice slezská 1997.* Opava: Matice slezská, 1997, příležitostný tisk.

• *Matice opavská od roku 1902 a zvláště její činnost za světové války*. Opava: Matice opavská, 1918.

• MÜLLER, Karel, Rudolf ŽÁČEK, Martin ČAPSKÝ a kol. *Opava: Dějiny českých, moravských a slezských měst.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. ISBN 80-7106-808-X.

• PLAČKOVÁ, Magda a Vilém PLAČEK. *Ke snahám o zřízení Slezské univerzity v Opavě v letech 1945 až 1948*, In: *Vlastivědné listy Slezska a severní Moravy*, 1992, roč. 18, sv. 1. Opava: Matice slezská. ISSN 1213-3140.

• PRASEK, Vincenc a Milada PÍSKOVÁ. *Paměti Vincence Praska.* Opava: Matice slezská, 2006. ISBN 80-903055-8-X.

• PRASEK, Vincenc a Zdeněk KRAVAR. *Dopisy Vincence Praska Augustinu Weltzlovi 1877-1896.* Opava: Zemský archiv, 2002. ISBN 80-238-8775-0.

• ŠÍL, Jiří. *Vincenc Prasek (1843-1912): má vůle je mým osudem.* Opava: Filozoficko-přírodovědecká fakulta Slezské univerzity, 2010. ISBN 978-80-7248-604-5.

• ŠRAJEROVÁ, Oľga. *Činnosť Matice opavskej v medzivojnovom období*, In: *České národní aktivity v pohraničních oblastech první Československé republiky.* Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého, 2003. ISBN 80-86101-70-3.

• ŠRAJEROVÁ, Oľga. *Školská činnost Matice opavské v meziválečném období*, In: *Slezský sborník*, 2001, roč. 99. Opava: Slezský ústav SZM. ISSN 0037-6833.

• *Z dějin Matice opavské: k 70. výročí jejího založení*. Opava: Slezský studijní ústav, 1947.

Periodika

• Opavský týdeník 1885, 1891

• Věstník Matice opavské 1898, 1902, 1903, 1904, 1909, 1910, 1911, 1914

Tištené prameny

• Program českého nižšího gymnázia v Opavě 1896. Opava: České nižší gymnázium, 1896.

• Zpráva Matice opavské o činnosti na Opavsku a Hlučínsku v roce 1926. Opava: Matice opavská, 1927.

• Zpráva Matice opavské o činnosti na Opavsku a Hlučínsku v roce 1927. Opava: Matice opavská, 1928.

• Zpráva Matice opavské o činnosti na Opavsku a Hlučínsku v roce 1928. Opava: Matice opavská, 1929.

• Zpráva Matice opavské o činnosti na Opavsku a Hlučínsku v roce 1935. Opava: Matice opavská, 1936.

• Jubilejní zpráva o činnosti Matice opavské na Opavsku a Hlučínsku 1877-1937. Opava: Matice opavská, 1937.

Zemský archiv v Opavě, fondy

• Matice opavská, Opava, inv. č. 1 (Kniha zápisů z členských a výborových schůzí Matice opavské 1877-1886)

• Matice opavská, Opava, inv. č. 3 (Kniha ze zápisů členských a výborových schůzí Matice opavské 1890-1904)

• Matice opavská, Opava, inv. č. 8 (Kniha ze zápisů členských a výborových schůzí Matice opavské 1931-1937)

• Matice opavská, Opava, inv. č. 11 (Kniha ze zápisů členských a výborových schůzí Matice opavské 1947-1951)
• Pasek Vincenc, inv. č. 588, kart. 6 (Korespondence – Jan Zacpal, vydavatel Opavského týdenníku 1875-1883)

Internetové zdroje

• Matice slezská – Opava. Online viz.: https://www.maticeslezska-opava.cz/text/22-maticni-dum-v-opave.html, Matiční dům v Opavě. [cit. 2025-02-04]

• Matice slezská – Opava. Online viz.: https://www.maticeslezska-opava.cz/text/54-140-let-maticni-cinnosti.html, 140 let matiční činnosti ve Slezsku. [cit. 2025-03-11]

• Sociologická encyklopedie – Sociologický ústav AV ČR. Online viz.: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Slezsk%C3%BD_studijn%C3%AD_%C3%BAstav_v_Opav%C4%9B, Slezský studijní ústav v Opavě (1947-1993). [cit. 2025-03-10]

Rámcové a školní vzdělávací programy

• *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* – RVP ZV. Praha: MŠMT, 2023. Online viz.: https://edu.gov.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/ [cit. 2025-03-15]

• *Školní vzdělávací program.* Základní škola Opava, Mařádkova 15, příspěvková organizace. Opava: ZŠ Mařádkova, 2023. Dokument je dostupný v kanceláři ředitele ZŠ Mařádkova.

• *Školní vzdělávací program Zlatá brána*. Základní škola Opava, Edvarda Beneše 2, příspěvková organizace. Opava: ZŠ Edvarda Beneše, 2022. Online viz.: https://www.zsedvardabenese.cz/dokumenty-skoly-dle-aktualniho-skolniho-roku/ [cit. 2025-03-15]

• *Školní vzdělávací program Krok za krokem*. Základní škola Opava, Šrámkova 4, příspěvková organizace. Opava: ZŠ Šrámkova, 2023. Online viz.: https://skola-opava.cz/ke-stazeni/ [cit. 2025-03-15]

Seznam obrázků

Obrázek 1 Příprava vyučovací jednotky – část 1. 71
Obrázek 2 Příprava vyučovací jednotky – část 2. 72
Obrázek 3 Příprava vyučovací jednotky – část 3. 73
Obrázek 4 Příprava vyučovací jednotky – část 4. 74

Seznam příloh

Příloha 1: Pracovní list pro rozvoj čtenářské gramotnosti – Rozdíl mezi projevy vlastenectví a nacionalismu

Příloha 2: Příprava vyučovací jednotky vycházející z čtenářského listu a reflexe vyučovací hodiny, která proběhla v praxi.

Příloha 3: Vyjádření učitelky DOBRÉ Montessori základní školy a mateřské školy (Zlín-Prštné), která použila pracovní list pro rozvoj čtenářské gramotnosti ve výuce se svými žáky.

Příloha 4: Brožura o Matici opavské, která je součástí přípravy vyučovací jednotky „Matice opavská jako jeden ze symbolů rozvoje české národní identity ve Slezsku“.

Přílohy

Příloha 1

Znáš nějakou zemi, která má krále/královnu? Pokud ano, jakou?

Jaký by měl podle tebe být dobrý panovník?

Napiš 3 zákony, které bys vydal/a, kdyby se stal/a panovníkem své země:

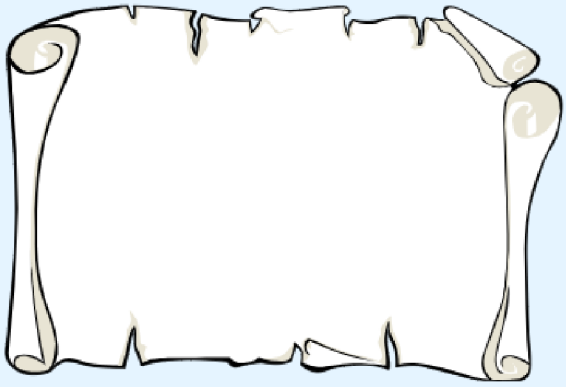

Začti se do pohádky:

Jak už to tak bývá – byla nebyla jedna země. Nevíme kdy a nevíme kde, a dokonce nevíme, jak se jmenovala, ale zato víme, že tam vládl král a vládl dobře a spravedlivě. Tenhle král nadevše miloval svou zemi a svůj lid. Někdy se jen tak procházel ulicemi hlavního města a povídal si s místními, jindy zase sedával na lavičce v parku a obdivoval majestátní stromy a pestrobarevné květiny. Velmi rád chodil taky k rybníku, kde krmil chlebem kachny a ryby. Vždy si v duchu opakoval, jak krásná je jeho vlast. A vždy večer, když sluneční paprsky vystřídalo světlo pouličních lamp, sedával v křesle ve své ložnici a četl si příběhy o tom, co všechno jeho země zažila v minulosti. Však to znáte – někdy se zemi dařilo, někdy zase ne. Zažila mnoho hrdinů, kteří dokázali velké věci, ale taky pár babralů, kteří ledaco pokazili. „A tak to prostě je," říkával král, „a musíme být rádi i za nezdary, protože všechno zlé je přece k něčemu dobré."

Lidem se v této zemi žilo dobře. Někteří pracovali na polích, jiní měli své obchůdky nebo dílny. Scházeli se na trzích, koncertech a slavnostech, sedávali v hospodách a kavárnách a v létě se chodili koupat k rybníkům nebo k k jezerům. Někteří taky cestovali do ciziny, aby poznali, jak si žijí jinde, ale stejně se vždycky těšili, až se vrátí domů. Svět je totiž velmi rozmanité místo a někde se lidem zkrátka nedaří. A tak se občas stávalo, že do země našeho krále přicházeli cizinci za lepším životem. Někteří utíkali před chudobou nebo před válkou, jiní zkrátka nebyli ve své zemi spokojení. A král je všechny vítal a byl rád, že jim může poskytnout útočiště. „Moje zem je krásná a všeho je tu dostatek. Věřím, že se může stát domovem pro každého, kdo se jinde necítil šťastně a bezpečně," říkával. A měl pravdu. Všichni tady žili pospolu, pomáhali si a taky se navzájem učili novým věcem.

Král mezitím na všechno dohlížel ze zámku, kde s pomocí svých rádců schvaloval zákony, řešil žádosti a stížnosti svých poddaných a taky si dopisoval s ostatními králi. Často si chodil pro radu taky za svou dcerou, která jednou měla zdědit trůn. Princezna byla krásná, chytrá a stejně jako její tatínek milovala svou vlast. Měla to ostatně tak trochu ve jméně, protože král ji pojmenoval Vlastička. Nikdo však nevěděl, jak se vlastně jmenuje král. Jan? Petr? Nebo snad Karel?Jméno krále bylo zkrátka pro všechny záhadou. Asi nás však nepřekvapí, že mu obyvatelé jeho země nakonec začali říkal král Vlastimil.

Na základě toho, co jsi právě přečetl/a, pokus se králi Vlastimilovi přiřadit tři nějaké vlastnosti:

1.

2.

3.

Z jakého důvodu podle tebe začali poddaní říkat králi Vlastimil?

Napadá tě pro něj jiné jméno? (Fantazii se meze nekladou.)

Proč do země krále Vlastimila přicházeli cizinci? Můžeš použít vlastní slova, nebo vyhledat odpověď v textu. V obou případech své myšlenky zaznamenej:

Pokračuj ve čtení:

Čas vesele dál plynul a král Vlastimil kraloval. Aby jeho země vzkvétala, nechával stavět nové domy, mosty a silnice, staral se o přírodu a rozdával peníze chudým a nemocným. Zařizoval, aby měly všechny děti školní pomůcky a všichni lékaři dostatek léků pro své pacienty. Často se na něj obraceli s prosbou o pomoc králové jiných zemí, kterým pak posílal peníze, jídlo nebo cokoli, co bylo potřeba. A pak se jednou stalo, že všechny ty královské starosti a povinnosti přerostly Vlastimilovi přes hlavu. V mnoha zemích se bojovalo, období dešťů poničilo úrodu a v královské pokladně bylo najednou míň a míň peněz. Král Vlastimil věděl, že i to se zkrátka stává a že zase bude líp, ale jeho lidé začínali být nespokojení. „Nastaly nám těžké časy a nikoho to netěší. Všechno ale překonáme, pokud zůstaneme trpěliví a budeme si pomáhat," utěšoval své poddané.

Ti však byli den ode dne zoufalejší a rozmrzelejší. Krále to velmi trápilo a ve dne v noci přemýšlel nad tím, jak to všechno napravit. Princezna Vlastička mu radila, aby poprosil o pomoc ostatní krále, ale ti všichni měli teď taky dost svých starostí. Ostatní rádcové mlčeli. Neznali řešení. Začali se jeden po druhém králi vyhýbat, protože se báli, že po nich bude chtít radu. Nakonec všichni přestali chodit na schůze s králem a schovávali se ve svých komnatách. Tedy až na jednoho – Neráda. Tenhle rádce byl zvláštní a nikdy toho moc nenamluvil, proto krále překvapilo, že právě on vytrval po jeho boku. Procházeli se spolu po zámku a Vlastimil mu vyprávěl o svém trápení. Nerád jen naslouchal, přikyvoval a sledoval, jak je král každým dnem ze svých starostí unavenější a unavenější. Až jednou ráno, když král zrovna seděl u snídaně, za ním Nerád přispěchal s tím, že konečně ví, jak mu pomoct. Rozverně poskakoval kolem královy židle a nepřestával drmolit:
„Pane králi, pane králi, já už vím, já už vím. Už vím, co nám pomůže. Už jsem na to přišel. Víte, co lidem pomáhá, když jsou nespokojení? Víte to? Tak víte? Já vám to povím. Posloucháte? Poslouchejte. Musíme najít viníka! Musíme zjistit, čí je to vina! Lidem se pak uleví, když to zjistí. A když zjistíme, kdo to všechno způsobil, můžeme to pak všechno napravit."

„Ale Neráde, to přece není ničí vina. Prostě se to tak nějak sešlo," odpověděl král.

„Tak to musíme na někoho svalit! Přece nesmíme dovolit, aby byli naši lidé v naší zemi nespokojení. Na to my si zvykat nebudeme, pane králi, to teda ne! Naše zem je přece nejlepší ze všech a naši lidé taky. Naši lidé nedělají nic špatně, jejich vina to být nemůže."

Zkus vlastními slovy popsat, proč začali být lidé v zemi krále Vlastimila nespokojení:

Představ si, že jsi králův rádce. Co bys mu poradil/a?

Jak na tebe působí postava Neráda?

Na koho by podle tebe mohl Nerád svalit vinu a proč?

Čti dál:

„Nemůžeme na nikoho svalovat vinu."

„Ale ano, ale ano. A já dokonce vím, čí je to vina, pane králi, já to vím. Já jsem to vždycky věděl. Vždycky. Víte, kdo za to může? Tamti ti – cizáci. Ti, co k nám přišli. Ti nejsou naši, pane králi, ti sem nepatří. Přišli nám škodit, pane králi. Nebyli spokojení tam, odkud přišli. Proč asi? Protože si to tam zničili. Můžou si za to sami, pane králi. A teď to tady chtějí zničit i nám. Naši zem, pane králi. Vaši zem!"

„ Ale to je přece hloupost. Ti lidé utekli před nebezpečím a před neštěstím. Žijí tady s námi. Někteří dokonce dlouhé roky, Neráde. Někteří tady žili už předtím, než jsem se stal králem. Mají tady rodiny, pracují tady, jejich děti chodí do našich škol. Jsou tady doma, Neráde, stejně jako my dva."

„ Nejsou, pane krále, nejsou. Vždyť se na to podívejte. Někteří ani nevypadají jako my. Někteří pořádně neumí mluvit naší řečí. A proč asi? Protože nechtějí, pane králi, nechtějí to umět. Nechtějí se podřídit našim pravidlům, nechtějí být jako my. Mají pořád ty svoje zvyky a móresy. A co když je pochytí naši lidé, pane králi? To se přece nemůže stát! Naši lidé jsou přece nejlepší. Nepotřebujeme nikoho jiného. Vždyť se na to podívejte, pane králi, jak jsou na tom jinde ve světě. Nám se nikdo nemůže vyrovnat! Musíme se těch cizáků zbavit!"

„Vyloučeno, Neráde! Moje země v minulosti už zažila mnoho špatných období, ale vždy se vzchopila a s každým neúspěchem se stala silnější. Moji předkové udělali mnoho chyb, ale vždy se z nich poučili. Nebudeme vyhánět ty ubohé lidi. Budeme o to víc hrdí na sebe i na naši zem, když tyhle nesnáze překonáme společně."

„ Ale já jsem hrdý, pane králi. Já jsem hrdý na naši zem a na naše lidi stejně jako vy! A proto vím, co by bylo nejlepší. Věřte mi, že když se zbavíme cizáků, všechno se spraví. Musíte mi věřit, pane králi. Musíme naše lidi chránit. Ti cizí nám to tady kazí. Vždyť vy to víte, pane králi, že na světě není lepší země než ta naše. Tak mě poslouchejte, pane králi, vždyť já jsem taky hrdý."

„Neráde, a nejsi ty náhodou hrdý až příliš?"

Napiš, koho Nerád označil za viníka, a vlastními slovy shrň, jaké pro to uvedl důvody.

Král Vlastimil mu oponoval. Podtrhni/zakroužkuj/zvýrazni v textu jeden králův výrok, se kterým nejvíce souhlasíš nebo který na tebe nejsilněji zapůsobil.

V textu se několikrát objevuje slovní spojení „být hrdý na svou zemi“. Zamysli se a napiš alespoň tři věci, na které podle tebe můžeme být hrdí my jako Češi:

Teď se zkus zamyslet, za co jsi hrdý sám/a na sebe. Napiš alespoň dvě věci, ale neboj se pořádně ocenit.

Měl by na sebe být člověk hrdý, i když se mu občas něco nepodaří?

Zakroužkuj: ano ne

Svou odpověď zdůvodni:

Přečti si znovu poslední větu krále Vlastimila. Myslíš, že může být člověk hrdý až příliš?

Zakroužkuj: ano ne

Svou odpověď zdůvodni:

Zpátky do pohádky:

Den co den přicházel Nerád za králem a nepřestával žvanit. Pořád dokola. Až po čase začala krále Vlastimila bolet hlava. Bolest byla čím dál silnější a král se vůbec nemohl soustředit na svou práci. I princezna Vlastička si všimla, jak její tatínek chřadne a měla o něj starost. Nakonec se jednoho dne král nezvedl z postele. Byl slabý a nemocný, a tak prostě zůstal ve své ložnici a Vlastička o něj pečovala, aby mu bylo co nejdřív lépe a mohl opět kralovat.

Vlastimil se ale ani po pár týdnech necítil lépe, a nezbylo mu tedy nic jiného, než předat na čas trůn a korunu někomu jinému. Zavolal si k sobě tedy Vlastičku a svého jediného rádce Neráda, aby jim oznámil své rozhodnutí. Pohlédl na princeznu a řekl: „Dceruško moje, budeš od teď vládnou naší zemi, dokud mi nebude lépe. Vyrostla z tebe rozumná a zodpovědná slečna, pro kterou jistě nebude obtížné stát se na nějakou dobu královnou. Víš, co je potřeba, a znáš náš lid. Neznám nikoho, kdo by mě mohl v kralování zastoupit tak dobře jako ty.“ V tom však Nerád přerušil krále a s falešně ustaraným výrazem pronesl: „Můj králi, je mi nesmírně líto, že tolik marodíš a nemáš síly vládnout, ale naše země potřebuje rozhodného a zkušeného vládce. Pokud dovolíš, převezmu všechny tvé povinnosti, dokud nebudeš zase zdráv. Přeci jen jsem tvůj rádce a přesně vím, co je v tuto chvíli pro naše lidi důležité. Princezna je přeci jen příliš mladá a kralování by jí v těchto těžkých časech způsobilo jistě trápení. Bude určitě moudřejší předat trůn mé maličkosti, zatímco princezna se bude moct naplno věnovat péči o vás.“ Král znovu pohlédl na Vlastičku, která se slzami v očích přikývla. „Dobrá tedy,“ souhlasil král, „jmenuji tě, Neráde, dočasně svým zástupcem.“ Nerád se uklonil, slíbil králi, že určitě nezklame jeho důvěru, a dal se na odchod. Když vyšel z královy ložnice, promnul si ruce a spiklenecky se usmál.

A tak se stal Nerád králem. Vlastně docela jednoduše, nemyslíte? Ihned se pustil do práce a nechal svolat všechny obyvatele hlavního města na nádvoří zámku. Královští hlasatelé pobíhali po ulicích a hlasitě oznamovali: „Naše země má nového vládce! Všichni lidé, malí, velcí, mladí i staří, nechť se okamžitě dostaví na zámecké nádvoří! Král Nerád k nám chce promluvit!“ „Král co? Nerád? Kdo to je?“ zeptala se švadlena svého muže. Ten pokrčil rameny a odpověděl: „To se nejspíš brzo dozvíme.“ Když se všichni shromáždili u zámku, zazněly fanfáry a na velkém balkóně přímo nad nádvořím se objevil Nerád. Měl korunu, tmavě zelený sametový plášť, v jedné ruce držel žezlo a v druhé královské jablko. Skutečně vypadal jako král. Lidé se mu poklonili a čekali, co jim nový panovník sdělí. Nerád se díval pod sebe na své poddané a pak prolomil hrobové ticho svým proslovem: „Vítám vás, moji lidé! Jsem rád, že jste se tady sešli v tak hojném počtu. Jistě jste už postřehli, že král Vlastimil je těžce nemocen, a já, Nerád, jsem tedy prozatím převzal jeho funkci. Víme, že doba je zlá. Všichni se zase chceme mít dobře...“ „Anooo!“ ozvalo se z davu. Nerád pokračoval: „A víte, co vyřeší naši tíživou situaci? Když se budeme spoléhat jen sami na sebe! Není přece naše země ta nejlepší ze všech? Nejsme snad my ti nejlepší ze všech? Ale rozhlédněte se kolem sebe. Jsou mezi námi takoví, kteří sem nepatří. To kvůli nim a kvůli jejich zemím máme takové trápení!“

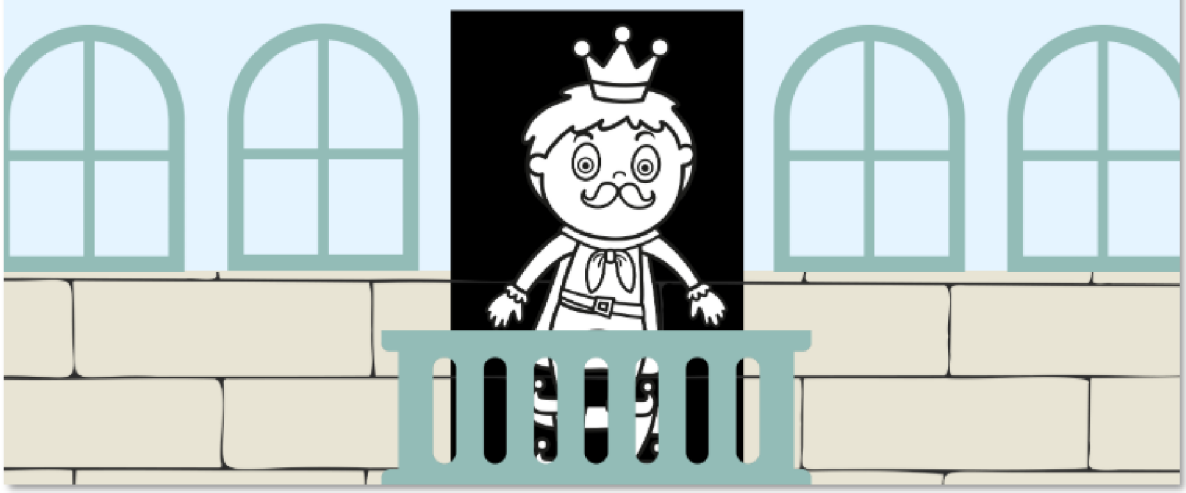

Dav lidí mlčel. Všichni se rozhlíželi kolem sebe a nechápavě krčili rameny. „To asi nechápu," zakřičel do ticha pekař. „Jo, já taky ne," přitakal nahlas kovář a pohladil po vlasech svou dcerku, kterou držel v náručí. „Možná jste zmatení," řekl Nerád, „ale já vám to milerád objasním. Pomáhali jsme ostatním zemím. A podívejte, jak jsme dopadli! Pomohli jsme mnohým cizincům. A co z toho máme? Ať si svoje problémy řeší sami! Ať s nimi nezatěžují nás! Mojí zemi se dařilo, dokud se starala jen sama o sebe. Moji lidé byli spokojení, dokud se mezi ně nevetřeli cizáci, kteří se pořád chovají, jako kdyby byli doma. Ale my nikoho nepotřebujeme. Není naší povinností nikomu pomáhat. Jsme soběstační! Jsme nejlepší! Nenechme se zkazit. Nenechme se zničit."
„No jo, možná na tom něco bude," pošeptala hospodská pradleně, „vážně jsou jiní. Předevčírem mi ten nový truhlář, co bydlí naproti hospodě, vysvětloval, že u nich na Vánoce nejí kapra, ale nějaké prapodivné placky. No představ si to!" „Moje děti zase přišly ze školy a broukaly si písničku v nějakém cizím jazyce. No já jim vůbec nerozuměla," řekla pradlena, „tak jsem se jich zeptala, kde se to probůh naučily. Lekla jsem se, že je to snad učí ve škole! Ale prý to mají od dětí toho chlapa, co má obchod u křižovatky. No já ti nevím. Vždyť my máme tolik krásných písniček, a ti moji uličníci se musí učit takové bláboly." Dav šuměl, lidé si mezi sebou šeptali a vzájemně si na sebe ukazovali. Nerád to pozoroval z balkónu a věděl, že všem nasadil brouka do hlavy. Pomyslel si, že když bude takhle pokračovat, nakonec dosáhne svého a všichni mu budou zobat z ruky. A tak tam jen stál, usmíval se a sledoval, jak se všichni mezi sebou obviňují, pokřikují na sebe a atmosféra na nádvoří postupně houstne.

Neráda už znáš poměrně dobře. Přiřaď mu tři vlastnosti.

Nerád se stal králem a promluvil ke svým poddaným. Zkus jeho proslov shrnout pěti klíčovými slovy. (Zaměř se na to, co Nerád opakuje nejčastěji, jakým způsobem k lidem promlouvá a jaké emoce v nich vyvolává atd.)

Jak rozumíš tomu, když se řekne, že někdo někomu nasadil brouka do hlavy?

Pokus se ve třech bodech shrnout, jak by pohádka mohla pokračovat:

-
-
-

Pokračuj ve čtení:

A jak si Nerád umanul, tak se taky stalo. Pravidelně nechával svolával lidi k sobě, aby k nim mohl promlouvat z balkónu. Jeho slova se postupně donesla i do jiných měst, o novém králi se psalo i v novinách. Lidé poslouchali Neráda a čím dál více s ním souhlasili. Protože mluvit on uměl velmi dobře. Přesvědčil nakonec celou zemi. Lidé se začali vyhýbat těm, které nový král nazýval cizáky. Bývali to jejich přátelé, sousedé, spolupracovníci a spolužáci, a teď je ani nepozdravili. Přestali od nich nakupovat zboží a výrobky, v hospodách si od nich přesedali k jiným stolům. Dávali jim najevo, že mezi ně nepatří. A tak lidé z jiných krajin postupně začali tuto zemi opouštět. Necítili se tady dále vítaní. Stěhovali se zpátky do svých rodných zemí, někteří se usadili tam, kde jim bylo poskytnuto útočiště. A Nerád byl spokojený. Přestal odepisovat na zprávy ostatních králů, přestal od jiných zemí nakupovat zboží a potraviny a zakázal taky cokoli vyvážet z jeho země. Najednou jeho poddaným začalo připadat, jako by na celém světě byli jen oni. Vůbec nevěděli, co se děje jinde. A Nerád jim dále namlouval, že tak to je v pořádku, protože to, co se děje jinde, přece není jejich starost.

Porovnej krále:
(Zamysli se nad tím, jak vládnou, jak se chovají ke svým poddaným, jaký vztah mají ke své zemi, jak se staví k ostatním zemím atd.)

Vlastimil	Nerád

A jak to bylo dál?

Mezitím princezna Vlastička zvala do zámku doktory z celé země, aby vyléčili krále Vlastimila, ale žádný z nich si nevěděl rady. Předepisovali mu spoustu prášků a kapek a sirupů, někteří snad zkoušeli i kouzla, ale král se ne a ne uzdravit. „Tatínku, musíš zase vládnout. Ty ani netušíš, co se děje venku. To je hrůza. Musíš sebrat všechny síly a zastavit to," zoufale domlouvala princezna Vlastimilovi. Ale ten jako by nevnímal. Byl bledý, slabý, měl horečku a blouznil. Vypadalo to, že žádný doktor mu nemůže pomoct. Až jednoho dne do zámku zavítal starý muž s kloboukem a brýlemi a tvrdil, že umí vyléčit jakoukoli nemoc. Princezna Vlastička mu nejdřív moc nevěřila, protože to byl trochu podivín, ale nakonec ho zavedla do královy ložnice. Muž se podíval na krále ze všech stran a prohlásil: „No jo, tak to je jasná nacionalitýda." „Nac... nac co?" zeptala se zmateně princezna.

„Nacionalitýda. Víte, já jsem dřív hodně cestoval po světě a několikrát jsem s ní setkal. Váš pan otec má všechny typické příznaky. Jó, to je nemoc zrádná a může postihnout kohokoli, princezno. Ale z vlastních zkušeností vím, že zvláště panovníci ji snášejí velmi těžce. Je to šíleně nakažlivé a člověk se ani nenaděje a už v tom lítá. Úplně mu to zamotá hlavu.“ „Šmarja,“ vyděsila se princezna a chytla se za hlavu, „to zní hrozně! Pane doktore, a dá se to nějak léčit?“ „Ale to víte, že dá. Vždy jsem vám říkal, že já vyléčím všechno. Ale až se pan otec uzdraví, bylo by dobré zapátrat po tom, kdo ho nakazil. Protože ono se to kdykoli může vrátit, pokud nezpacifikujete toho přenašeče. A jestli jste si, princezno, všimla toho, co se v poslední době děje venku, tak nebudete muset dlouho hádat, kdo nám to tady šíří.“ Vlastička jen chápavě přikývla. „Tak podívejte, princezno, dám vám tady pro pana otce pár pilulí, které ho zase postaví na nohy. A dám vám k nim taky instrukce, protože zabírají pouze tehdy, když se podávají správně,“ povídal doktor a vytáhl z brašny tři lahvičky s různě barevnými pilulkami. „Tady ty žluté podporují toleranci. Předepisuji je lidem, u kterých se z jakýchkoli důvodů projeví nesnášenlivost vůči ostatním. To je zcela nežádoucí, protože člověk je tvor společenský a lidé jsou různí a nikdo přece nechce skončit jako zapšklý samotář. Jedna žlutá pilule denně a hladina tolerance bude opět v normálu. Potom tyhle růžové, ty jsou velmi důležité. Ty totiž navrací zdravý rozum. Člověk ho občas ztrácí, když přestane věřit vlastnímu úsudku a vlastním zkušenostem a slepě pak následuje někoho jiného. Ztráta zdravého rozumu je, princezno, velmi bolestivá záležitost. Nikdy ho není dost, takže se nebojte dát panu otci každý den dvě růžové pilule. A v neposlední řadě tyhle modré, které léčí dokonce dva problémy najednou. Potlačují sobeckost a sebestřednost. Doporučuji podávat jednu modrou piluli denně rozpuštěnou ve vodě. Víte, tenhle lék má pro spoustu lidí takovou hořkou pachuť, ale když se trochu naředí, dá se to snést.“ Princezna Vlastička si od doktora převzala skleničky s pilulkami, poděkovala mu a v následujících dnech podávala králi léky přesně podle instrukcí. A léčba zabírala. Král vypadal den ode dne lépe a po týdnu nabral tolik síly, že se zase mohl zvednout z postele.

V zemi krále Vlastimila řádí nacionalitýda. Zamysli se nad tím, co všechno o ní říkal pan doktor. Napadá tě, co by mohla nemoc způsobovat? Co se asi děje lidem, kteří se jí nakazí?

Proč myslíš, že tuto nemoc nejhůř snášejí panovníci?

Kdo podle doktora v zemi nemoc šíří?

Víme, že nemoc se dá vyléčit třemi druhy pilulek – žlutými, růžovými a modrými. Pilulky mají různé účinky. Podívej se na obrázek a na základě toho, co o jednotlivých pilulkách víš, se pro ně pokus vymyslet názvy. Fantazii se meze nekladou.

Napadá tě, proč mají pilulky potlačující sobeckost a sebestřednost pro některé lidi hořkou pachuť?

Jak to asi dopadlo?

Zpráva o králově uzdravení se samozřejmě donesla i Nerádovi, který ale nevypadal příliš nadšeně. Dokonce vypadal, že dostal strach. A jak zjistíme, měl k tomu pádný důvod. Král Vlastimil po dlouhém stonání přišel do své pracovny, aby se mohl vrátit zpět k vládnutí. Podíval se z okna a nestačil se divit. Jeho lidé chodili ulicemi naštvaní a mrzutí. Koutkem oka zahlédl, jak jedna rodina se smutkem ve tváři hromadí před svým domem kufry a tašky, jako by se snad chystali nadobro odjet ze země. Král kroutil hlavou a hromadil se v něm vztek. Ihned si k sobě nechal zavolat Neráda. Ten po chvíli přispěchal a s nervózním úsměvem spustil: „Ale to jsou mi dobré zprávy, pane králi! Jsem nesmírně rád, že jste zdráv a plný síly…“ V tom ho však král přerušil: „Cos to provedl mé zemi?! Cos to provedl mým lidem?! Proč mají všichni ve tváři vztek a nenávist? A kam proboha odjíždí naši přátelé? Mluv! Dělej!“ Nerád vyděšeně koktal: „Ale…ale…pane králi, vždyť…o tom jsme spolu mluvili. Pře-přece chceme pomoct na-naší zemi, a tak…a tak posíláme pryč ty, kte-kteří nás uvrhli do neštěstí a…“ Král ho opět zastavil: „Ty nemáš právo kohokoli kamkoli posílat! Ty nemáš právo ničit mou zemi těmi svými nesmyslnými bláboly! Chtěl jsi pomoct našim lidem? Podívej se na ně! Vždyť jsi všechno ještě zhoršil! To ty jsi ten největší škůdce! To tys nás všechny nakazil tou hroznou chorobou, co postihuje lidskou mysl! Stráže! Stráže!“ „Ne, jen ne stráže, pane králi, smilujte se. Vždyť já to myslel dobře. Já chtěl jen pomoct. Stráže ne!“ škemral Nerád na kolenou. Stráže vtrhly do královské pracovny a král Vlastimil rozkázal: „Zavřete tohohle zrádce do žaláře! Tam mu bude nejlíp a nebude moct napáchat ještě více škod.“ Nerád sice ještě prosil o milost, zatímco ho stráže vlekly z pracovny ven, ale Vlastimil neposlouchal. Věděl, že musí napravit škody, které Nerád během svého kralování napáchal.

Král nechal tedy rozhlásit, že se opět vrací na trůn a nechal svolat na zámecké nádvoří obyvatele hlavního města. Když vystoupil na balkón, dav ho přivítal mohutným potleskem, ale on ho po chvíli utišil a ustaraně promluvil: „Moji drazí přátelé, rád vás všechny opět vidím. Jsem ale velmi rozhořčen vším, co se tady za mé nepřítomnosti stalo. Špatně jsem si vybral svého zástupce. Věřil jsem nesprávnému člověku. Kvůli němu jsme přišli o mnoho našich přátel, kteří se mezi námi cítili dobře…“ „Nepatřili mezi nás!“ ozvalo se z davu. „Anoo! Mají přece svoje země, co je nám po nich!“ zakřičel někdo. Všichni začali přitakávat. Králi z toho bylo smutno. Uvědomil si, že zlá choroba se mezi lidmi rozšířila až moc. „Kdo není náš, ať jde! Tohle je naše země a žádná jiná se jí nevyrovná! Jsme nejlepší!“ hulákal někdo vzadu. „Nejsme stejní! Jsme my a oni! A oni nikdy nebudou my!“ znělo davem. „Ale vždyť jsme všichni lidi…“ řekl tenký hlásek. Nastalo ticho, dav se rozestoupil a přímo uprostřed stál malý kluk a nervózně koukal kolem sebe. Král se pousmál a pobídl ho: „Chlapče, zopakuj hlasitěji, cos právě řekl.“ „Ale vždyť jsme všichni lidi!“ prohlásil kluk nahlas a odhodlaně, „A mně se to všechno nelíbí! Bál jsem se to říct, ale chybí mi moji spolužáci. Byla s nimi legrace. Učili mě jejich básničky a taky mi vyprávěli o zemích, odkud pocházejí. Dost jsem se toho od nich naučil.“ Davem se prodrala holčička, postavila se vedle kluka a spustila: „Jo, mně se taky stýská. Moje kamarádka, která bydlela s rodiči u kostela, měla parádní hračky! Přivezla si je s sebou, když tam u nich vypukla válka. Takové hračky u nás vůbec nemáme a ona mě vždycky zvala k nim domů, abychom si s nimi mohly společně hrát.“ „A pamatujete si na to, jak ta bylinkářka od radnice úžasně pekla? Šmarja, jak já k ní ráda chodila na kafe! Ona vždycky napekla hromadu těch jejich dobrot. To vám bylo tak exotické a dobré. A ještě k tomu měla hrozně dobré srdce a vždycky mi pohlídala děti, když jsem měla nějaké vyřizování,“ vzpomínala švadlena. „A ten rybář, co mi pomáhal stavět kůlnu? Nepracovitější chlap, kterého jsem kdy poznal. Ten zastal práci snad za pět lidí!“ řekl truhlář. Jeho žena vedle něj přikyvovala, naklonila se k pradleně a pošeptala jí: „No ten když se na mě usmál, tak mi až poskočilo srdce.“ Společně se tomu zachichotaly. Další a další lidé vzpomínali na své přátelé a bylo jim úzko, když si uvědomili, jak nehezky se k nim zachovali. Král celé dění pozorovat z balkónu a srdce mu plesalo nad tím, jak se nenávist z jeho země zase postupně vytrácí.

A tak se život v zemi krále Vlastimila zase vrátil do starých kolejí. Lidé si zase začali pomáhat a s nadšením vítali všechny nově příchozí. Dokonce se vrátilo i spoustu těch, kteří za Nerádovy vlády ze země utekli. Král rozeslal dopisy panovníkům ostatních zemí a zase s nimi začal spolupracovat. Královská pokladna se začala pomalu plnit, lidem se začalo zase dařit a všichni byli rádi, že mohou opět cestovat, nakupovat cizokrajné zboží a učit se novým věcem od těch, kteří v jejich zemi našli domov. Svět je totiž rozmanité místo a lidé jsou v něm různí. A my si můžeme vybrat, jestli se od všeho a od všech odstřihneme, nebo budeme otevření a budeme poznávat a přijímat všechno, co nám náš svět nabízí. Ale až si budeme vybírat, tak pamatujme na to, že nenávist nikdy nikoho neučinila šťastnějším. A tak to prostě je.

Jak si vykládáš větu
„Ale vždyť jsme všichni lidi.“?

Měl Nerád pravdu? Byli lidé spokojenější, když na někoho svalili vinu?

Zakroužkuj: ano ne

Svou odpověď zdůvodni:

Čím obohacovali cizinci životy lidí v zemi krále Vlastimila?

Pojďme si něco vysvětlit!
Podívej se na následující dva pojmy a přečti si jejich význam.

NÁROD

Říkáme tak skupině lidí, které patří ke stejné národnosti. Většina obyvatel České republiky má českou národnost. Říkáme, že jsme český národ. Spojuje nás společná historie a společné zvyky a tradice. To, že je člověk součástí českého národa, ale nemusí znamenat, že musí žít v České republice. Čech může žít v jiné zemi, která se stane jeho domovem. Stejně tak v naší zemi žijí lidé, kteří patří k jiné národnosti. Lidé stejné národnosti často mluví stejným jazykem, ale nemusí to tak být vždycky. Čech může například umět perfektně anglicky, ale nemusí být součástí anglického národa.

RASA

Stejně jako mohou lidé patřit k různým národnostem, mohou patřit taky k různým rasám. Jednotlivé rasy se od sebe liší například barvou kůže, barvou očí a vlasů, obličejovými rysy a podobně. Rasa člověka nemá nic společného s jeho národností. Člověk jakékoli rasy může být součástí českého národa, pokud se například narodil v České republice.

VLASTENECTVÍ

Láska k zemi, ve které se člověk narodil, žije v ní a je jeho domovem. Člověku, který má rád svou zemi (vlast), se říká vlastenec. Vlastenec si přeje, aby se dařilo jeho zemi, ale taky všem lidem, kteří v ní žijí. Je hrdý na historii své země a na její symboly. Rozhodně ale neodsuzuje ostatní národnosti a rasy. Vlastenec je sice hrdý na svou zemi, ale uvědomuje si, že je důležité tolerovat ostatní.

Přesvědčení o nadřazenosti jednoho národa. Nacionalista netoleruje ostatní národy. Často je taky přesvědčený, že jiné národy tomu jeho škodí. Tvrdí, že je vlastenec, ale svou nenávistí k ostatním národům ve skutečnosti neprospívá své vlasti. K lidem ostatních národnosti se chová nenávistně a jsou pro něj méněcenní.

NACIONALISMUS

Možná jsi tohle všechno už věděl/a, možná jsi se právě něco nového naučil/a. Teď si ale vzpomeň na oba krále z naší pohádky. Kterého z nich bys označil za vlastence a kterého za nacionalistu? Spoj:

KRÁL VLASTIMIL

KRÁL NERÁD

NACIONALISTA

VLASTENEC

Pokus se zamyslet, jak by mohla pohádka dopadnout, kdyby se král Vlastimil neuzdravil a na trůně zůstal Nerád. Svoje myšlenky stručně zaznamenej (například v bodech nebo pár větami).

Vyber si jednu (jakoukoli) postavu, která se objevila v pohádce a vymysli tři otázky, na které by ses jí chtěl/a zeptat.

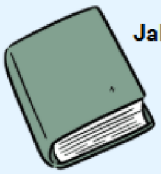

Jaký název bys dal/a této pohádce?

Jak se ti dařilo při práci s čtenářským listem? Zakroužkuj:

Příloha 2

Předmět: Občanská výchova	**Třída:** 7.
Tematický okruh – téma: Člověk ve společnosti – Rozdíl mezi projevy vlastenectví a nacionalismu	**Časová dotace hodiny:** 45 minut
Průřezová témata: Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, multikulturní výchova	**Mezipředmětové vztahy:** Český jazyk a literatura – naslouchání věcné (soustředěné, aktivní) a zážitkové

Pomůcky: Texty k předčítání (příloha – Text 1, 2, 3 a 4), připravené otázky (pro učitele), listy s pojmy a vysvětlivkami (příloha – Pojmy), tabule, křídy
Cíl vyučovací hodiny: Žák používá techniky aktivního naslouchání na základě slyšeného textu vlastními slovy formuluje své myšlenky a názory. Žák vnímá rozdíly mezi projevy vlastenectví a projevy nacionalismu a uvědomuje si negativní dopad nacionalistických tendencí na společnost, v níž žijeme. • **očekávané výstupy:** *VO-9-1-02* rozlišuje projevy vlastenectví od projevů nacionalismu *VO-9-1-05* objasní potřebu tolerance ve společnosti, respektuje kulturní zvláštnosti i odlišné názory, zájmy, způsoby chování a myšlení lidí, zaujímá tolerantní postoje k menšinám *VO-9-1-06* rozpoznává netolerantní, rasistické, xenofobní a extremistické projevy v chování lidí a zaujímá aktivní postoj proti všem projevům lidské nesnášenlivosti • **klíčové kompetence:** kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské
Organizační forma výuky: hromadná výuka
Výuková metoda: metody slovní (monologické – vyprávění, dialogické – naslouchání, diskuze)
Obsah: • **učivo:** naše vlast (vlastenectví), vztahy mezi lidmi (problémy lidské nesnášenlivosti), kulturní život (rozmanitost kulturních projevů) • **pojmy opěrné:** naše vlast, naše zvyky a tradice • **pojmy nové:** vlastenectví, nacionalismus, národ, rasa, potřeba mezilidské tolerance

Scénář hodiny: (činnost učitele a činnost žáků)	**Přibližná minutová dotace:**
1.Úvod: • pozdravení • učitel žákům vysvětlí, jak bude hodina probíhat a upozorní je, aby během učitelova předčítáni byli pozorní, protože jim budou průběžně kladeny otázky	**3 minuty**

2.Hlavní část: ***a) Evokace: (3 minuty)*** Otázky před čtením: → učitel žákům následující otázky a žáci hromadně odpovídají: 1) Znáte nějakou zemi, která má krále/královnu? 2) Jaký by měl být podle vás dobrý panovník? ***b) Uvědomění: (27-30 minut)*** Předčítání pohádky a otázky během čtení: → fázi uvědomění a reflexe si učitel časově rozvrhne dle jeho uvážení – pokud bude chtít s žáky věnovat reflexi více času, může tomu přizpůsobit počet otázek vztahujících se k textu apod. → učitel by měl po celou dobu předčítání dbát na to, aby byl jeho projev zřetelný a dynamický – neměl by číst monotónně a nesrozumitelně → učitel přečte první část pohádky (*Text 1*) a poté žákům pokládá otázky, na které mají kolektivně odpovídat (z časových důvodů může učitel žáky vyvolávat, ale každý žák by měl mít v průběhu hodiny možnost podělit o své myšlenky) → první sada otázek: 1) Jaké vlastnosti byste králi Vlastimilovi přiřadili? 2) Proč do jeho země přicházeli cizinci? 3) Proč začali být lidé v zemi krále Vlastimila nespokojení? 4) Kdybyste byli královi rádci, co byste mu poradili? → učitel přečte druhou část pohádky (*Text 2*) → druhá sada otázek: 1) Na koho Nerád svalil vinu a jaké pro to uvedl důvody? 2) Utkvěl vám v hlavě nějaký argument krále Vlastimila, když Nerádovi oponoval? 3) V textu se několikrát objevuje slovní spojení „být hrdý na svou zemi“. Na co podle vás můžeme být hrdí my jako Češi? 4) Jaké vlastnosti byste přiřadili Nerádovi? → učitel přečte třetí část pohádky (*Text 3*) → třetí sada otázek: 1) Zamyslete se nad tím, co všechno pan doktor říkal o nacionalitýdě. Co by mohla nemoc způsobovat? Co se asi děje lidem, kteří se jí nakazí? 2) Proč myslíte, že tuto nemoc nejhůř snášejí panovníci? 3) Napadá vás, proč mají pilulky potlačující sobeckost a sebestřednost pro některé lidi hořkou pachuť? → učitel přečte poslední část pohádky (*Text 4*) → čtvrtá sada otázek: 1) Měl Nerád pravdu? Byli lidé spokojenější, když na někoho svalili vinu? 2) Čím cizinci obohacovali životy lidí v zemi krále Vlastimila? → následně učitel načrtne na tabuli T-graf ke srovnání obou králů – žáci se mají zamyslet, jak králové vládnou, jak se chovají ke svým poddaným, jaký vztah mají ke své zemi, jak se staví k ostatním zemím atd. → učitel zaznamenává postřehy žáků na tabuli (učitel pro aktivitu nemusí využít T-graf	**40 minut**

a může postřehy žáků pouze poslouchat) ***c) Reflexe: (7-10 minut)*** <u>Aktivity po čtení:</u> → učitel rozdá žákům list s pojmy a jejich vysvětlivkami (*Pojmy*) → žáci si list přečtou a následně se jich učitel zeptá, kterého krále z pohádky by vzhledem k tomu, co si přečetli, označili za vlastence a kterého za nacionalistu → v závěru hodiny učitel žáky pobídne, aby se k pohádce pokusili vymyslet název	
<u>3.Závěr:</u> • celkové zhodnocení práce žáků v hodině • poděkování a rozloučení	**2 minuty**

<u>Reflexe vyučovací hodiny:</u>

S žáky sedmé třídy jsem po celou dobu praxí pracovala jak v hodinách českého jazyka, tak v hodinách občanské výchovy, a proto jsem věděla, jak fungují jako třída, jak reagují na moje dotazy a podobně. Jde o velmi šikovnou třídu s aktivními žáky, kteří se nebojí vyjádřit. S čtenářskými listy jsme společně pracovali nejen v literatuře, ale mnohdy jsme z nich čerpali také v hodinách mluvnice a slohu, takže žáci již věděli, co mohou očekávat. Se čtením nebyl v sedmé třídě problém a úlohy vztahující se k textu dokázali žáci řešit originálně a bez obtíží. Uvědomovala jsem si ale, že pracovat se slyšeným textem je jiné a pro žáky, kteří již nejsou zvyklí na předčítání, by mohlo být nacházení odpovědí na otázky složitější. Z toho důvodu jsem vybrala pouze ty úlohy, které nezasahují hlouběji do textu, ale spíše ověřují, zda žáci vnímají příběh a dokážou z něj vyvodit ústřední motivy a nosnou myšlenku.

Na začátku hodiny jsem žákům sdělila, že budeme pracovat podobným způsobem jako s čtenářskými listy, ale rozdíl bude v tom, že číst budu já a nahlas a jejich úkolem bude pozorně poslouchat, aby poté byli schopni reagovat na otázky. Předem jsem je taky upozornila na to, že z časových důvodů pravděpodobně nebude možné, abych si u každé úlohy mohla vyslechnout všechny, a proto jsem je poprosila, aby se hlásili a já je mohla vyvolávat. Snažila jsem se o to, aby měl během hodiny každý žák možnost se vyjádřit – většinou jsem při každé otázce vyvolala 2-4 žáky.

Provádějící učitelkou jsem byla obeznámena, že učivo vlast a vlastenectví již žáci probrali, takže v tomto ohledu pro ně nepůjde o nic nového, nicméně projevům nacionalismu a jejich dopadům na společnost se v občanské výchově explicitně nevěnovali. Je potřeba zmínit, že ve třídě se nenachází žáci jiných národnosti a ras, ale mým předpokladem je, že i kdyby tomu tak bylo, neměl by to být problém. Samozřejmě si uvědomuji, že pro někoho může být téma rasových či národnostních rozdílů citlivé téma, nicméně pohádka se koncipována tak, aby z ní jasně vyplývalo, že jakékoli xenofobní a rasistické chování je špatné, má negativní dopady na celou společnost a je potřeba se k němu stavět nesouhlasně.

Při předčítání jsem dbala na to, aby byl můj projev srozumitelný a pro žáky atraktivní – během promluv jednotlivých postav jsem například měnila hlas, v závislosti na ději jsem také měnila tempo řeči. Pohádku jsem před hodinou zkoušela číst nahlas několikrát, aby bylo vyprávění co nejplynulejší. Zároveň jsem věděla, že přečtení celé pohádky mi zabere asi 12 minut, čemuž jsem následně, jak již bylo zmíněno, přizpůsobovala diskuzi nad jednotlivými úlohami. Z reakcí žáků bylo poznat, že je pohádka zaujala, a skutečně pozorně poslouchali po celou dobu. Vzhledem k naší předchozí domluvě také chápali, že si nemůžu vyslechnout názory všech, ale každý postupně dostal slovo – příklady žákovských odpovědí uvedu níže. Samozřejmě jsem vnímala rozdíl mezi odpověďmi žáků na slyšený a psaný text, protože při čtení žáci celkově text více vnímají vlastníma očima a mohou se nad úlohami více zamýšlet, vracet se k tomu, co si přečetli apod. Stěžejní myšlenku pohádky nicméně i z poslechu vyvodili poměrně snadno a bylo vidět, že se nad jednotlivými úlohami zamýšlí.

V průběhu hodiny jsem samozřejmě došlo i na situace, kdy jsem musela reagovat na dotazy a připomínky žáků. Při úloze, kdy měli žáci uvést nějaký silný argument krále Vlastimila při rozhovoru s Nerádem, se mě jeden žák zeptal, co vlastně znamená argument. Myslím, že jsem si s touto situací poradila poměrně pohotově, když jsem mu uvedla příklad ze života – použila jsem příklad, kdy se učitel rozhoduje, jestli má dát žákovi na vysvědčení jedničku, nebo dvojku, načež žák uvádí různé důvody, proč by měl dostat tu lepší známku. Dále když se měli žáci zamýšlet nad tím, proč mají pilulky potlačující sobeckost a sebestřednost pro některé lidi hořkou pachuť, jedna žákyně neznala význam slova sebestřednost. To jsem vysvětlila tak, že význam je vlastně v samotném výrazu – člověk staví sebe do středu, a nezajímá se tedy o své okolí a o problémy ostatních. Následně se mě jeden žák po dočtení třetí části pohádky zeptal, jestli úlohy nemůžeme vynechat, protože ho zajímá, jak příběh dopadne. To mě na jednu stranu potěšilo, ale řekla jsem mu, že zkrátka musí vydržet, ale brzy se to dozví. Při srovnávaní králů jsme s žáky nepoužili T-graf na tabuli, ale žáci odpovídali ústně a já jsem si jejich odpovědi zaznamenávala k sobě.

Po reflexi, kdy si žáci sami přečtli list s pojmy a jejich vysvětlením, bez problémů přiřadili pojem vlastenec/vlastenectví ke králi Vlastimilovi a pojem nacionalista/nacionalismus k Nerádovi. Žákům také zpětně došlo, proč se nemoc jmenuje nacionalitýda, a pobavilo je to. Jeden z žáků ocenil i to, že se král jmenuje Vlastimil, protože vlastně miluje svoji vlast, a jeho dcera je Vlastička, protože to také souvisí s vlastí. Zároveň na konci hodiny od jednoho žáka přišel dotaz, jaký je vlastně rozdíl mezi nacionalismem a nacismem. S dotazem jsem víceméně počítala, takže jsem se mu (a potažmo celé třídě) snažila vysvětlit, že nacismus je ideologie spojovaná s Německem za druhé světové války, která ovšem vznikla na základech nacionalismu, a proto mohou být projevy nacionalismu nebezpečné. Poukázala jsem na to, že nacionalismus se může projevovat velmi nenápadně, ale může se stupňovat, a nakonec mít až takovou podobu, jak tomu bylo v pohádce. Taky jsem zdůraznila, že v pohádce jsou projevy vlastenectví i nacionalismus velmi zvýrazněné, aby čtenář/posluchač pochopil rozdíl mezi nimi, ale v reálném světě může být hranice mezi vlastenectvím a nacionalismem velmi tenká, a proto je potřeba si dávat pozor na předsudky a narážky vůči ostatním.

Příklady žákovských odpovědí:
(odpovědi jsem se snažila doslovně zaznamenávat během diskuzí nad otázkami, aby byly co nejvíce autentické)

<u>Otázky před čtením:</u>
1) Anglie (Velká Británie), Španělsko
2) hodný, spravedlivý, chytrý, měl by umět dobře mluvit, musí myslet na lidi

<u>První sada otázek během čtení:</u>
1) laskavý; má hodně rád svoji zem; je rozumný
2) protože se neměli u sebe dobře; je v jejich zemi válka
3) bylo míň peněz; ve světe je hodně válek; špatně rostla úroda
4) to samé co princezna; aby šetřil; ať z toho není tak moc smutný

<u>Druhá sada otázek během čtení:</u>
1) na ty lidi, co tam přišli, protože jsou jiní; protože mluví jiným jazykem; protože ta země je nejlepší
2) že tam žijou už přece hrozně dlouho; jsou tam doma a není to jejich vina
3) na hokej; na naše jídlo; máme dobré doktory; nemůže k nám přijít tsunami
4) je takový zákeřný; strašně nemá všechny rád; zlý; ubližuje lidem a onemocněl krále

<u>Třetí sada otázek během čtení:</u>
1) lidi jsou zuřiví; obviňujou se; je všude jakoby nenávist; poplete to lidem hlavu
2) protože to pak můžou dávat na ty svoje lidi; asi že když ten král onemocní, tak s tím nemůže nic dělat

3) protože když je někdo sobecký, tak je těžké, aby nebyl; nebo tam je nějaká hořká látka třeba; někteří lidi chcou být sobečtí asi

Čtvrtá sada otázek během čtení:
1) ne (opakovalo se); bylo to ještě horší; oni zjistili, že ti cizinci za to nemohli
2) učili je jejich písničky; pomáhali jim; byli na ně hodní a ty děti si spolu hrály; paní dobře pekla
3) srovnání králů:
• Vlastimil: vládl dobře a spravedlivě; měl rád všechny lidi, kteří tam žili; posílal peníze ostatním králům, když neměli; zastával se cizinců; chtěl, aby se měli dobře všichni; pomáhal cizincům, kdy utíkali před válkou; určitě byl hodnější než Nerád
• Nerád: všechno tam pokazil; měl rád jenom svoje lidi; choval se k cizincům hnusně a oni radši odjeli; jak mluvil k těm lidem, tak je jakoby přinutil, aby si mysleli, že má pravdu; pořád říkal, že jeho země je nejlepší

Aktivity po čtení:
Názvy pro pohádku: Jsme všichni lidi; O zemi krále Vlastimila; Bacha na nacionalitýdu; O dobrém a špatném králi

Přílohy:

Text 1

Jak už to tak bývá – byla nebyla jedna země. Nevíme kdy a nevíme kde, a dokonce nevíme, jak se jmenovala, ale zato víme, že tam vládl král a vládl dobře a spravedlivě. Tenhle král nadevše miloval svou zemi a svůj lid. Někdy se jen tak procházel ulicemi hlavního města a povídal si s místními, jindy zase sedával na lavičce v parku a obdivoval majestátní stromy a pestrobarevné květiny. Velmi rád chodil taky k rybníku, kde krmil chlebem kachny a ryby. Vždy si v duchu opakoval, jak krásná je jeho vlast. A vždy večer, když sluneční paprsky vystřídalo světlo pouličních lamp, sedával v křesle ve své ložnici a četl si příběhy o tom, co všechno jeho země zažila v minulosti. Však to znáte – někdy se zemi dařilo, někdy zase ne. Zažila mnoho hrdinů, kteří dokázali velké věci, ale taky pár babralů, kteří ledaco pokazili. „A tak to prostě je," říkával král, „a musíme být rádi i za nezdary, protože všechno zlé je přece k něčemu dobré."

Lidem se v této zemi žilo dobře. Někteří pracovali na polích, jiní měli své obchůdky nebo dílny. Scházeli se na trzích, koncertech a slavnostech, sedávali v hospodách a kavárnách a v létě se chodili koupat k rybníkům nebo na k jezerům. Někteří taky cestovali do ciziny, aby poznali, jak si žijí jinde, ale stejně se vždycky těšili, až se vrátí domů. Svět je totiž velmi rozmanité místo a někde se lidem zkrátka nedaří. A tak se občas stávalo, že do země našeho krále přicházeli cizinci za lepším životem. Někteří utíkali před chudobou nebo před válkou, jiní zkrátka nebyli ve své zemi spokojení. A král je všechny vítal a byl rád, že jim může poskytnout útočiště. „Moje zem je krásná a všeho je tu dostatek. Věřím, že se může stát domovem pro každého, kdo se jinde necítil šťastně a bezpečně," říkával. A měl pravdu. Všichni tady žili pospolu, pomáhali si a taky se navzájem učili novým věcem.

Král mezitím na všechno dohlížel ze zámku, kde s pomocí svých rádců schvaloval zákony, řešil žádosti a stížnosti svých poddaných a taky si dopisoval s ostatními králi. Často si chodil pro radu taky za svou dcerou, která jednou měla zdědit trůn. Princezna byla krásná, chytrá a stejně jako její tatínek milovala svou vlast. Měla to ostatně tak trochu ve jméně, protože král ji pojmenoval Vlastička. Nikdo však nevěděl, jak se vlastně jmenuje král. Jan? Petr? Nebo snad Karel? Jméno krále bylo zkrátka pro všechny záhadou. Asi nás však nepřekvapí, že mu obyvatelé jeho země nakonec začali říkal král Vlastimil.

Čas vesele dál plynul a král Vlastimil kraloval. Aby jeho země vzkvétala, nechával stavět nové domy, mosty a silnice, staral se o přírodu a rozdával peníze chudým a nemocným. Zařizoval, aby měly všechny děti školní pomůcky a všichni lékaři dostatek léků pro své pacienty. Často se na něj obraceli s prosbou o pomoc králové jiných zemí, kterým pak posílal peníze, jídlo nebo cokoli, co bylo potřeba.

A pak se jednou stalo, že všechny ty královské starosti a povinnosti přerostly Vlastimilovi přes hlavu. V mnoha zemích se bojovalo, období dešťů poničilo úrodu a v královské pokladně bylo najednou míň a míň peněz. Král Vlastimil věděl, že i to se zkrátka stává a že zase bude líp, ale jeho lidé začínali být nespokojení. „Nastaly nám těžké časy a nikoho to netěší. Všechno ale překonáme, pokud zůstaneme trpěliví a budeme si pomáhat," utěšoval své poddané. Ti však byli den ode dne zoufalejší a rozmrzelejší. Krále to velmi trápilo a ve dne v noci přemýšlel nad tím, jak to všechno napravit. Princezna Vlastička mu radila, aby poprosil o pomoc ostatní krále, ale ti všichni měli teď taky dost svých starostí. Ostatní rádcové mlčeli. Neznali řešení. Začali se jeden po druhém králi vyhýbat, protože se báli, že po nich bude chtít radu. Nakonec všichni přestali chodit na schůze s králem a schovávali se ve svých komnatách. Tedy až na jednoho – Neráda. Tenhle rádce byl zvláštní a nikdy toho moc nenamluvil, proto krále překvapilo, že právě on vytrval po jeho boku. Procházeli se spolu po zámku a Vlastimil mu vyprávěl o svém trápení. Nerád jen naslouchal, přikyvoval a sledoval, jak je král každým dnem ze svých starostí unavenější a unavenější. Až jednou ráno, když král zrovna seděl u snídaně, za ním Nerád přispěchal s tím, že konečně ví, jak mu pomoct. Rozverně poskakoval kolem královy židle a nepřestával drmolit.
„Pane králi, pane králi, já už vím, já už vím. Už vím, co nám pomůže. Už jsem na to přišel. Víte, co lidem pomáhá, když jsou nespokojení? Víte to? Tak víte? Já vám to povím. Posloucháte? Poslouchejte. Musíme najít viníka! Musíme zjistit, čí je to vina! Lidem se pak uleví, když to zjistí. A když zjistíme, kdo to všechno způsobil, můžeme to pak všechno napravit."

„Ale Neráde, to přece není ničí vina. Prostě se to tak nějak sešlo," odpověděl král.

„Tak to musíme na někoho svalit! Přece nesmíme dovolit, aby byli naši lidé v naší zemi nespokojení. Na to my si zvykat nebudeme, pane králi, to teda ne! Naše zem je přece nejlepší ze všech a naši lidé taky. Naši lidé nedělají nic špatně, jejich vina to být nemůže."

Text 2

„Nemůžeme na nikoho svalovat vinu."

„Ale ano, ale ano. A já dokonce vím, čí je to vina, pane králi, já to vím. Já jsem to vždycky věděl. Vždycky. Víte, kdo za to může? Tamti ti – cizáci. Ti, co k nám přišli. Ti nejsou naši, pane králi, ti sem nepatří. Přišli nám škodit, pane králi. Nebyli spokojení tam, odkud přišli. Proč asi? Protože si to tam zničili. Můžou si za to sami, pane králi. A teď to tady chtějí zničit i nám. Naši zem, pane králi. Vaši zem!"

„ Ale to je přece hloupost. Ti lidé utekli před nebezpečím a před neštěstím. Žijí tady s námi. Někteří dokonce dlouhé roky, Neráde. Někteří tady žili už předtím, než jsem se stal králem. Mají tady rodiny, pracují tady, jejich děti chodí do našich škol. Jsou tady doma, Neráde, stejně jako my dva."

„ Nejsou, pane krále, nejsou. Vždyť se na to podívejte. Někteří ani nevypadají jako my. Někteří pořádně neumí mluvit naší řečí. A proč asi? Protože nechtějí, pane králi, nechtějí to umět. Nechtějí se podřídit našim pravidlům, nechtějí být jako my. Mají pořád ty svoje zvyky a móresy. A co když je pochytí naši lidé, pane králi? To se přece nemůže stát! Naši lidé jsou přece nejlepší. Nepotřebujeme nikoho jiného. Vždyť se na to podívejte, pane králi, jak jsou na tom jinde ve světě. Nám se nikdo nemůže vyrovnat! Musíme se těch cizáků zbavit!"

„Vyloučeno, Neráde! Moje země v minulosti už zažila mnoho špatných období, ale vždy se vzchopila a s každým neúspěchem se stala silnější. Moji předkové udělali mnoho chyb, ale vždy se z nich poučili. Nebudeme vyhánět ty ubohé lidi. Budeme o to víc hrdí na sebe i na naši zem, když tyhle nesnáze překonáme společně."

„ Ale já jsem hrdý, pane králi. Já jsem hrdý na naši zem a na naše lidi stejně jako vy! A proto vím, co by bylo nejlepší. Věřte mi, že když se zbavíme cizáků, všechno se spraví. Musíte mi věřit, pane králi. Musíme naše lidi chránit. Ti cizí nám to tady kazí. Vždyť vy to víte, pane králi, že na světě není lepší země než ta naše. Tak mě poslouchejte, pane králi, vždyť já jsem taky hrdý."

„Neráde, a nejsi ty náhodou hrdý až příliš?"

Den co den přicházel Nerád za králem a nepřestával žvanit. Pořád dokola. Až po čase začala krále Vlastimila bolet hlava. Bolest byla čím dál silnější a král se vůbec nemohl soustředit na svou práci. I princezna Vlastička si všimla, jak její tatínek chřadne a měla o něj starost. Nakonec se jednoho dne král nezvedl z postele. Byl slabý a nemocný, a tak prostě zůstal ve své ložnici a Vlastička o něj pečovala, aby mu bylo co nejdřív lépe a mohl opět kralovat. Vlastimil se ale ani po pár týdnech necítil lépe, a nezbylo mu tedy nic jiného, než předat na čas trůn a korunu někomu jinému. Zavolal si k sobě tedy Vlastičku a svého jediného rádce Neráda, aby jim oznámil své rozhodnutí. Pohlédl na princeznu a řekl: „Dceruško moje, budeš od teď vládnou naší zemi, dokud mi nebude lépe. Vyrostla z tebe rozumná a zodpovědná slečna, pro kterou jistě nebude obtížné stát se na nějakou dobu královnou. Víš, co je potřeba, a znáš náš lid. Neznám nikoho, kdo by mě mohl v kralování zastoupit tak dobře jako ty." V tom však Nerád přerušil krále a s falešně ustaraným výrazem pronesl: „Můj králi, je mi nesmírně líto, že tolik marodíš a nemáš síly vládnout, ale naše země potřebuje rozhodného a zkušeného vládce. Pokud dovolíš, převezmu všechny tvé povinnosti, dokud nebudeš zase zdráv. Přeci jen jsem tvůj rádce a přesně vím, co je v tuto chvíli pro naše lidi důležité. Princezna je přeci jen příliš mladá a kralování by jí v těchto těžkých časech způsobilo jistě trápení. Bude určitě moudřejší předat trůn mé maličkosti, zatímco princezna se bude moct naplno věnovat péči o vás." Král znovu pohlédl na Vlastičku, která se slzami v očích přikývla. „Dobrá tedy," souhlasil král, „jmenuji tě, Neráde, dočasně svým zástupcem." Nerád se uklonil, slíbil králi, že určitě nezklame jeho důvěru, a dal se na odchod. Když vyšel z královy ložnice, promnul si ruce a spiklenecky se usmál.

A tak se stal Nerád králem. Vlastně docela jednoduše, nemyslíte? Ihned se pustil do práce a nechal svolat všechny obyvatele hlavního města na nádvoří zámku. Královští hlasatelé pobíhali po ulicích a hlasitě oznamovali: „Naše země má nového vládce! Všichni lidé, malí, velcí, mladí i staří, nechť se okamžitě dostaví na zámecké nádvoří! Král Nerád k nám chce promluvit!" „Král co? Nerád? Kdo to je?" zeptala se švadlena svého muže. Ten pokrčil rameny a odpověděl: „To se nejspíš brzo dozvíme." Když se všichni shromáždili u zámku, zazněly fanfáry a na velkém balkóně přímo nad nádvořím se objevil Nerád. Měl korunu, tmavě zelený sametový plášť, v jedné ruce držel žezlo a v druhé královské jablko. Skutečně vypadal jako král. Lidé se mu poklonili a čekali, co jim nový panovník sdělí. Nerád se díval pod sebe na své poddané a pak prolomil hrobové ticho svým proslovem: „Vítám vás, moji lidé! Jsem rád, že jste se tady sešli v tak hojném počtu. Jistě jste už postřehli, že král Vlastimil je těžce nemocen, a já, Nerád, jsem tedy prozatím převzal jeho funkci. Víme, že doba je zlá. Všichni se zase chceme mít dobře…" „Anooo!" ozvalo se z davu. Nerád pokračoval: „A víte, co vyřeší naši tíživou situaci? Když se budeme spoléhat jen sami na sebe! Není přece naše země ta nejlepší ze všech? Nejsme snad my ti nejlepší ze všech? Ale rozhlédněte se kolem sebe. Jsou mezi námi takoví, kteří sem nepatří. To kvůli nim a kvůli jejich zemím máme takové trápení!" Dav lidí mlčel. Všichni se rozhlíželi kolem sebe a nechápavě krčili rameny. „To asi nechápu," zakřičel do ticha pekař. „Jo, já taky ne," přitakal nahlas kovář a pohladil po vlasech svou dcerku, kterou držel v náručí. „Možná jste zmatení," řekl Nerád, „ale já vám to milerád objasním. Pomáhali jsme ostatním zemím. A podívejte, jak jsme dopadli! Pomohli jsme mnohým cizincům. A co z toho máme? Ať si svoje problémy řeší sami! Ať s nimi nezatěžují nás! Mojí zemi se dařilo, dokud se starala jen sama o sebe. Moji lidé byli spokojení, dokud se mezi ně nevetřeli cizáci, kteří se pořád chovají, jako kdyby byli doma. Ale my nikoho nepotřebujeme. Není naší povinností nikomu pomáhat. Jsme soběstační! Jsme nejlepší! Nenechme se zkazit. Nenechme se zničit." „No jo, možná na tom něco bude," pošeptala hospodská pradleně, „vážně jsou jiní. Předevčírem mi ten nový truhlář, co bydlí naproti hospodě, vysvětloval, že u nich na Vánoce nejí kapra, ale nějaké prapodivné placky. No

představ si to!“ „Moje děti zase přišly ze školy a broukaly si písničku v nějakém cizím jazyce. No já jim vůbec nerozuměla,“ řekla pradlena, „tak jsem se jich zeptala, kde se to probůh naučily. Lekla jsem se, že je to snad učí ve škole! Ale prý to mají od dětí toho chlapa, co má obchod u křižovatky. No já ti nevím. Vždyť my máme tolik krásných písniček, a ti moji uličníci se musí učit takové bláboly.“ Dav šuměl, lidé si mezi sebou šeptali a vzájemně si na sebe ukazovali. Nerád to pozoroval z balkónu a věděl, že všem nasadil brouka do hlavy. Pomyslel si, že když bude takhle pokračovat, nakonec dosáhne svého a všichni mu budou zobat z ruky. A tak tam jen stál, usmíval se a sledoval, jak se všichni mezi sebou obviňují, pokřikují na sebe a atmosféra na nádvoří postupně houstne.

Text 3

A jak si Nerád umanul, tak se taky stalo. Pravidelně nechával svolával lidi k sobě, aby k nim mohl promlouvat z balkónu. Jeho slova se postupně donesla i do jiných měst, o novém králi se psalo i v novinách. Lidé poslouchali Neráda a čím dál více s ním souhlasili. Protože mluvit on uměl velmi dobře. Přesvědčil nakonec celou zemi. Lidé se začali vyhýbat těm, které nový král nazýval cizáky. Bývali to jejich přátelé, sousedé, spolupracovníci a spolužáci, a teď je ani nepozdravili. Přestali od nich nakupovat zboží a výrobky, v hospodách si od nich přesedali k jiným stolům. Dávali jim najevo, že mezi ně nepatří. A tak lidé z jiných krajin postupně začali tuto zemi opouštět. Necítili se tady dále vítaní. Stěhovali se zpátky do svých rodných zemí, někteří se usadili tam, kde jim bylo poskytnuto útočiště. A Nerád byl spokojený. Přestal odepisovat na zprávy ostatních králů, přestal od jiných zemí nakupovat zboží a potraviny a zakázal taky cokoli vyvážet z jeho země. Najednou jeho poddaným začalo připadat, jako by na celém světě byli jen oni. Vůbec nevěděli, co se děje jinde. A Nerád jim dále namlouval, že tak to je v pořádku, protože to, co se děje jinde, přece není jejich starost.

Mezitím princezna Vlastička zvala do zámku doktory z celé země, aby vyléčili krále Vlastimila, ale žádný z nich si nevěděl rady. Předepisovali mi spoustu prášků a kapek a sirupů, někteří snad zkoušeli i kouzla, ale král se ne a ne uzdravit. „Tatínku, musíš zase vládnout. Ty ani netušíš, co se děje venku. To je hrůza. Musíš sebrat všechny síly a zastavit to,“ zoufale domlouvala princezna Vlastimilovi. Ale ten jako by nevnímal. Byl bledý, slabý, měl horečku a blouznil. Vypadalo to, že žádný doktor mu nemůže pomoct. Až jednoho dne do zámku zavítal starý muž s kloboukem a brýlemi a tvrdil, že umí vyléčit jakoukoli nemoc. Princezna Vlastička mu nejdřív moc nevěřila, protože to byl trochu podivín, ale nakonec ho zavedla do královy ložnice. Muž se podíval na krále ze všech stran a prohlásil: „No jo, tak to je jasná nacionalitýda.“ „Nac… nac co?“ zeptala se zmateně princezna. „Nacionalitýda. Víte, já jsem dřív hodně cestoval po světě a několikrát jsem s ní setkal. Váš pan otec má všechny typické příznaky. Jó, to je nemoc zrádná a může postihnout kohokoli, princezno. Ale z vlastních zkušeností vím, že zvláště panovníci ji snášejí velmi těžce. Je to šíleně nakažlivé a člověk se ani nenaděje a už v tom lítá. Úplně mu to zamotá hlavu.“ „Šmarja,“ vyděsila se princezna a chytla se za hlavu, „to zní hrozně! Pane doktore, a dá se to nějak léčit?“ „Ale to víte, že dá. Vždy jsem vám říkal, že já vyléčím všechno. Ale až se pan otec uzdraví, bylo by dobré zapátrat po tom, kdo ho nakazil. Protože ono se to kdykoli může vrátit, pokud nezpacifikujete toho přenašeče. A jestli jste si, princezno, všimla toho, co se v poslední době děje venku, tak nebudete muset dlouho hádat, kdo nám to tady šíří.“ Vlastička jen chápavě přikývla. „Tak podívejte, princezno, dám vám tady pro pana otce pár pilulí, které ho zase postaví na nohy. A dám vám k nim taky instrukce, protože zabírají pouze tehdy, když se podávají správně,“ povídal doktor a vytáhl z brašny tři lahvičky s různě barevnými pilulkami. „Tady ty žluté podporují toleranci. Předepisuji je lidem, u kterých se z jakýchkoli důvodů projeví nesnášenlivost vůči ostatním. To je zcela nežádoucí, protože člověk je tvor společenský a lidé jsou různí a nikdo přece nechce skončit jako zapšklý samotář. Jedna žlutá pilule denně a hladina tolerance bude opět v normálu. Potom tyhle růžové, ty jsou velmi důležité. Ty totiž navrací zdravý rozum. Člověk ho občas ztrácí, když přestane věřit vlastnímu úsudku a vlastním zkušenostem a slepě pak následuje někoho jiného. Ztráta zdravého rozumu je, princezno, velmi bolestivá záležitost. Nikdy ho není dost, takže se nebojte dát panu otci každý den dvě růžové pilule. A v neposlední řadě tyhle modré, které léčí dokonce dva problémy najednou. Potlačují sobeckost a sebestřednost. Doporučuji podávat jednu modrou piluli denně rozpuštěnou ve vodě. Víte, tenhle lék má pro spoustu lidí takovou

hořkou pachuť, ale když se trochu naředí, dá se to snést.“ Princezna Vlastička si od doktora převzala skleničky s pilulkami, poděkovala mu a v následujících dnech podávala králi léky přesně podle instrukcí. A léčba zabírala. Král vypadal den ode dne lépe a po týdnu nabral tolik síly, že se zase mohl zvednout z postele.

Text 4

Zpráva o králově uzdravení se samozřejmě donesla i Nerádovi, který ale nevypadal příliš nadšeně. Dokonce vypadal, že dostal strach. A jak zjistíme, měl k tomu pádný důvod. Král Vlastimil po dlouhém stonání přišel do své pracovny, aby se mohl vrátit zpět k vládnutí. Podíval se z okna a nestačil se divit. Jeho lidé chodili ulicemi naštvaní a mrzutí. Koutkem oka zahlédl, jak jedna rodina se smutkem ve tváři hromadí před svým domem kufry a tašky, jako by se snad chystali nadobro odjet ze země. Král kroutil hlavou a hromadil se v něm vztek. Ihned si k sobě nechal zavolat Neráda. Ten po chvíli přispěchal a s nervózním úsměvem spustil: „Ale to jsou mi dobré zprávy, pane králi! Jsem nesmírně rád, že jste zdráv a plný síly…“ V tom ho však král přerušil: „Cos to provedl mé zemi?! Cos to provedl mým lidem?! Proč mají všichni ve tváři vztek a nenávist? A kam proboha odjíždí naši přátelé? Mluv! Dělej!“ Nerád vyděšeně koktal: „Ale…ale…pane králi, vždyť…o tom jsme spolu mluvili. Pře-přece chceme pomoct na-naší zemi, a tak…a tak posíláme pryč ty, kte-kteří nás uvrhli do neštěstí a…“ Král ho opět zastavil: „Ty nemáš právo kohokoli kamkoli posílat! Ty nemáš právo ničit mou zemi těmi svými nesmyslnými bláboly! Chtěl jsi pomoct našim lidem? Podívej se na ně! Vždyť jsi všechno ještě zhoršil! To ty jsi ten největší škůdce! To tys nás všechny nakazil tou hroznou chorobou, co postihuje lidskou mysl! Stráže! Stráže!“ „Ne, jen ne stráže, pane králi, smilujte se. Vždyť já to myslel dobře. Já chtěl jen pomoct. Stráže ne!“ škemral Nerád na kolenou. Stráže vtrhly do královské pracovny a král Vlastimil rozkázal: „Zavřete tohohle zrádce do žaláře! Tam mu bude nejlíp a nebude moct napáchat ještě více škod.“ Nerád sice ještě prosil o milost, zatímco ho stráže vlekly z pracovny ven, ale Vlastimil neposlouchal. Věděl, že musí napravit škody, které Nerád během svého kralování napáchal.

Král nechal tedy rozhlásit, že se opět vrací na trůn a nechal svolat na zámecké nádvoří obyvatele hlavního města. Když vystoupil na balkón, dav ho přivítal mohutným potleskem, ale on ho po chvíli utišil a ustaraně promluvil: „Moji drazí přátelé, rád vás všechny opět vidím. Jsem ale velmi rozhořčen vším, co se tady za mé nepřítomnosti stalo. Špatně jsem si vybral svého zástupce. Věřil jsem nesprávnému člověku. Kvůli němu jsme přišli o mnoho našich přátel, kteří se mezi námi cítili dobře…“ „Nepatřili mezi nás!“ ozvalo se z davu. „Anoo! Mají přece svoje země, co je nám po nich!“ zakřičel někdo. Všichni začali přitakávat. Králi z toho bylo smutno. Uvědomil si, že zlá choroba se mezi lidmi rozšířila až moc. „Kdo není náš, ať jde! Tohle je naše země a žádná jiná se jí nevyrovná! Jsme nejlepší!“ hulákal někdo vzadu. „Nejsme stejní! Jsme my a oni! A oni nikdy nebudou my!“ znělo davem. „Ale vždyť jsme všichni lidi…“ řekl tenký hlásek. Nastalo ticho, dav se rozestoupil a přímo uprostřed stál malý kluk a nervózně koukal kolem sebe. Král se pousmál a pobídl ho: „Chlapče, zopakuj hlasitěji, cos právě řekl.“ „Ale vždyť jsme všichni lidi!“ prohlásil kluk nahlas a odhodlaně, „A mně se to všechno nelíbí! Bál jsem se to říct, ale chybí mi moji spolužáci. Byla s nimi legrace. Učili mě jejich básničky a taky mi vyprávěli o zemích, odkud pocházejí. Dost jsem se toho od nich naučil.“ Davem se prodrala holčička, postavila se vedle kluka a spustila: „Jo, mně se taky stýská. Moje kamarádka, která bydlela s rodiči u kostela, měla parádní hračky! Přivezla si je s sebou, když u nich vypukla válka. Takové hračky u nás vůbec nemáme a ona mě vždycky zvala k nim domů, abychom si s nimi mohly společně hrát.“ „A pamatujete si na to, jak ta bylinkářka od radnice úžasně pekla? Šmarja, jak já k ní ráda chodila na kafe! Ona vždycky napekla hromadu těch jejich dobrot. To vám bylo tak exotické a dobré. A ještě k tomu měla hrozně dobré srdce a vždycky mi pohlídala děti, když jsem měla nějaké vyřizování,“ vzpomínala švadlena. „A ten rybář, co mi pomáhal stavět kůlnu? Nepracovitější chlap, kterého jsem kdy poznal. Ten zastal práci snad za pět lidí!“ řekl truhlář. Jeho žena vedle něj přikyvovala, naklonila se k pradleně a pošeptala jí: „No ten když se na mě usmál, tak mi až poskočilo srdce.“ Společně se tomu zachichotaly. Další a další lidé vzpomínali na své přátelé a

bylo jim úzko, když si uvědomili, jak nehezky se k nim zachovali. Král celé dění pozorovat z balkónu a srdce mu plesalo nad tím, jak se nenávist z jeho země zase postupně vytrácí.

A tak se život v zemi krále Vlastimila zase vrátil do starých kolejí. Lidé si zase začali pomáhat a s nadšením vítali všechny nově příchozí. Dokonce se vrátilo i spoustu těch, kteří za Nerádovy vlády ze země utekli. Král rozeslal dopisy panovníkům ostatních zemí a zase s nimi začal spolupracovat. Královská pokladna se začala pomalu plnit, lidem se začalo zase dařit a všichni byli rádi, že mohou opět cestovat, nakupovat cizokrajné zboží a učit se novým věcem od těch, kteří v jejich zemi našli domov. Svět je totiž rozmanité místo a lidé jsou v něm různí. A my si můžeme vybrat, jestli se od všeho a od všech odstřihneme, nebo budeme otevření a budeme poznávat a přijímat všechno, co nám náš svět nabízí. Ale až si budeme vybírat, tak pamatujme na to, že nenávist nikdy nikoho neučinila šťastnějším. A tak to prostě je.

Pojmy

NÁROD

Říkáme tak skupině lidí, které patří ke stejné národnosti. Většina obyvatel České republiky má českou národnost. Říkáme, že jsme český národ. Spojuje nás společná historie a společné zvyky a tradice. To, že je člověk součástí českého národa, ale nemusí znamenat, že musí žít v České republice. Čech může žít v jiné zemi, která se stane jeho domovem. Stejně tak v naší zemi žijí lidé, kteří patří k jiné národnosti. Lidé stejné národnosti často mluví stejným jazykem, ale nemusí to tak být vždycky. Čech může například umět perfektně anglicky, ale nemusí být součástí anglického národa.

RASA

Stejně jako mohou lidé patřit k různým národnostem, mohou patřit taky k různým rasám. Jednotlivé rasy se od sebe liší například barvou kůže, barvou očí a vlasů, obličejovými rysy a podobně. Rasa člověka nemá nic společného s jeho národností. Člověk jakékoli rasy může být součástí českého národa, pokud se například narodil v České republice.

VLASTENECTVÍ

Láska k zemi, ve které se člověk narodil, žije v ní a je jeho domovem. Člověku, který má rád svou zemi (vlast), se říká vlastenec. Vlastenec si přeje, aby se dařilo jeho zemi, ale taky všem lidem, kteří v ní žijí. Je hrdý na historii své země a na její symboly. Rozhodně ale neodsuzuje ostatní národnosti a rasy. Vlastenec je sice hrdý na svou zemi, ale uvědomuje si, že je důležité tolerovat ostatní.

NACIONALISMUS

Přesvědčení o nadřazenosti jednoho národa. Nacionalista netoleruje ostatní národy. Často je taky přesvědčený, že jiné národy tomu jeho škodí. Tvrdí, že je vlastenec, ale svou nenávistí k ostatním národům ve skutečnosti neprospívá své vlasti. K lidem ostatních národností se chová nenávistně a jsou pro něj méněcenní.

Příloha 3

DOBRÁ školka

Ve dnech 2. 4. a 9. 4. 2025 byla v naší škole v rámci občanské výchovy realizována lekce zaměřená na téma vlastenectví a nacionalismus, vycházející z výše prezentovaných pracovních listů. Lekce, jíž se účastnilo 9 žáků 7. ročníku, probíhala ve dvou blocích po 45 minutách. Příběh i příslušné otázky byly žákům předčítány průvodcem, odpovědi žáci prezentovali ústně.

Lze konstatovat, že příběh byl po obsahové stránce pro žáky atraktivní, napjatě mu naslouchali a čtení bylo přerušováno jen občasnými projevy nelibosti vůči postavě Neráda či naopak povzbuzováním krále Vlastimila. Zadání úloh bylo úrovní obtížnosti zcela přiměřené věku recipientů. Přestože možnost odpovídat na otázky byla dobrovolná, zpravidla se vyjadřovali všichni žáci, případně souhlasně reagovali na odpovědi spolužáků. Některé z otázek žáci zodpovídali bezprostředně, jiné až po krátkém zamyšlení či společné diskuzi, ke které úkoly podněcovaly. Vybraná zadání jsme ještě dále rozšířili, např. pro úkol „Zamysli se a napiš alespoň tři věci, na které podle tebe můžeme být hrdí my jako Češi" jsme využili aplikaci Mentimeter, žáci tak byli schopni vymyslet na 60 možných odpovědí.

Celkově lze lekci zhodnotit jako velmi zdařilou. V závěru druhého bloku žáci dokázali samostatně objasnit pojmy vlastenectví a nacionalismus a bez potíží přisoudit tyto projevy postavám příběhu. Okénka s vysvětlením těchto pojmů tak posloužila spíše pro doplnění. Oceňujeme, že soubor pracovních listů vede také k mezipředmětovým vazbám, primárně s literaturou, jelikož podporuje rozvoj čtenářské gramotnosti, dále také s českým jazykem, protože umožňuje formu předčítání a tím rozvíjí dovednost naslouchání.

Mgr. Markéta Šťastná

DOBRÁ Montessori základní škola
a mateřská škola s.r.o.
Halenkovice 680, 763 63
IČO: 046 05 021
sídlící na: Prštné 86, Zlín 760 01

Příloha 4

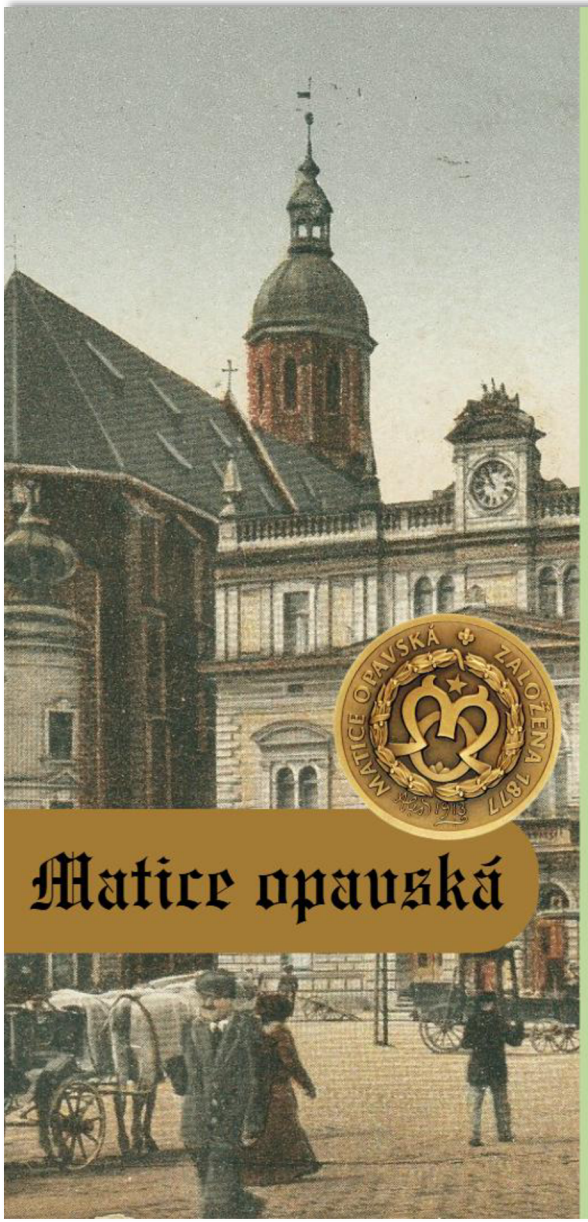

Matice opavská

Zajímavosti

Když byl spolek založen, členové se nejdřív scházeli v hostinci U zlatého prsténku na Horním náměstí v Opavě vedle radnice. Protože to ale byli Češi a řešili tam české záležitosti, německý hostinský je odtud vyhazoval. Pak našli členové spolku hostinec na Rybím trhu, kam nechodilo hodně lidí, a tak jim hostinský dovolil pořádat schůze na tomto místě. Hostinec se členům spolku líbil tak moc, že se nakonec rozhodli koupit celý dům, který se stal sídlem Matice opavské. Dnes ho známe jako Matiční dům v Opavě.

Podporovatelem Matice opavské byl i významný český básník a spisovatel Jan Neruda. Spolkový odznak (můžete vidět na úvodní straně brožury) zase navrhl známý český malíř Mikoláš Aleš.

Slovo „matice“ bylo převzalo ze srbského slova, které má více významů. Lze jím označit „pramen vody“, ale taky „včelí královnu-matku“ nebo „včelí úl“. Právě včelí úl má dodnes ve svém znaku Matice srbská.

Nástupkyní Matice opavské se stala Matice slezská. Ta funguje dodnes a věnuje se především vydávání knih, pořádání kulturních akcí, vlastivědných zájezdů a historických výstav.

Můžeš použít mobil a dohledat si další informace.

Významní zakladatelé

Vincenc Prasek
učitel

Jan Zacpal
novinář

Antonín Gruda
kněz

Co spolek vykonal?

- zakládal české školy a školky v mnoha městech a obcích ve Slezsku
- vydával česky psané knihy a časopisy
- zakládal knihovny a zásoboval knihami české školy
- věnoval se sbírání muzejních předmětů, které potom vystavoval ve svém muzeu
- českým žákům přispíval na učebnice, školní pomůcky, obuv a oblečení (dětem, které musely do škol dojíždět, dokonce proplácel jízdné)
- pořádal kulturní večery, koncerty a zajímavé přednášky s významnými osobnostmi
- po 2. světové válce pomáhal slezským obcím, které byly poškozené válečnými boji
- spolupracoval s ostatními českými spolky a společně s nimi pečoval o českou kulturu, české školství a český společenský život ve Slezsku

Matice opavská vznikla jako spolek národně obranný = měl bránit český národ před úplným poněmčením. Než byl spolek založen, ve Slezsku neexistovaly skoro žádné české školy, a české děti tak musely chodit do škol německých. Češi nemohli mluvit svým rodným jazykem na úřadech, české noviny a časopisy vycházely omezeně a českých knih byl nedostatek. Proto založila skupina vlastenců Matici opavskou, která usilovala o to, aby česká společnost ve Slezsku úplně nevymizela.

Legenda k časové ose:

- Naše území je součástí Rakouska-Uherska.
- Rakousko-Uhersko se rozpadlo a vznikla Československá republika.
- Většina Slezska (včetně Opavska) se během 2. světové války stala součástí Říšské župy Sudety.
- Slezsko je opět připojeno k Československu. Mnoho Němců je po válce odsunuto z našeho území, a Matice opavská tak po obnovení přichází o svého hlavního „nepřítele“.
- Úředním jazykem je Němčina. Na mnoha místech ve Slezsku je Čechů menšina a jsou utlačováni Němci.
- Úředním jazykem je čeština. Matice opavská zažívá své vrcholné období, v obcích zakládá své pobočky, školy a podporuje rozvoj české kultury.
- České spolky představují pro Němce nebezpečí a musí být rozpuštěny.
- V Československu se k moci dostali komunisté a české spolky považují za nebezpečné pro režim. Matice opavská je nadobro rozpuštěna.

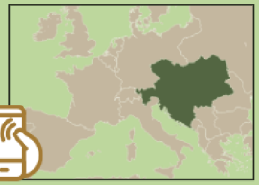

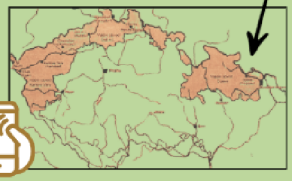

Rok	Událost
1877	Založení spolku
1880	Matice opavská zakoupila dům na Rybím trhu - Matiční dům v Opavě
1883	Bylo založeno soukromé české gymnázium v Opavě - dnes Mendelovo gymnázium
1894	Zřízení muzea Matice opavské
1908	Byla zprovozněna tiskárna Matice opavské
1914	Začátek 1. světové války
1918	Konec 1. světové války
1939	Začátek 2. světové války
1945	Konec 2. světové války
1948	Zánik spolku

Rakousko-Uhersko

Říšská župa Sudety (vládní obvod Opava)